

ЗА БУКВЕНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXIV • БРОЙ 37/МАЙ 2012 Г.

Едикт

1. Между останалото, което ние постоянно правихме за ползата и благо на държавата до този момент от наша страна, ние искахме изцяло да управляваме в съответствие със законите на предците и обществените принципи, а също да се грижим за това християните, които оставиха пътя на своите прародители, да се върнат към благите мисли.

2. В резултат на това християните бяха обхванати от толкова неразумно стремление, че престанаха да се подчиняват на древните обичаи, установени за тях от предците, а по собствена воля и по собствено желание си измислиха закони, които и съблюдаваха, обединявайки със своята неразумност различни народи.

3. Накрая, когато последва нашето предписание за това те [християните] да се обърнат към древните постановления, много му се подчиниха от страх, [а] много бяха екзекутирани.

4. И понеже твърде много [християни] упорито не оставяха своите убеждения и при това ние видяхме, че както не се отдава дължимата почит на небесата, така не се уважава и християнският бог, по съображение на нашата най-мека кротост и съгласно с постоянната любов, ние сме готови да окажем снизхождение на всички хора, без ни най-малко колебание, разпространявайки нашето великодушие, ние постановихме християните отново да живеят свободно и да устройват своите събрания, но по такъв начин, че никой от тях да не нарушава реда.

5. С друго послание към съдиите ние възнамеряваме да укажем какво те трябва да правят. Ето защо, по нашето великодушие, нека те [християните] да молят своя бог за нашето спасение, за нашата държава и за себе си, за да може навред държавата да бъде невредима и хората безметежно да живеят в домовете си.

Из латинския превод на Лактанций, гл. XXXIV.

Edictum

1. Inter cetera quae pro rei publicae semper commodis atque utilitate disponimus, nos quidem volueramus antehac iuxta leges veteres et publicam disciplinam Romanorum cuncta corrigere atque id providere, ut etiam Christiani, qui parentum suorum reliquerant sectam, ad bonas mentes redirent,

2. Siquidem quadam ratione tanta eosdem Christianos voluntas invasisset et tanta stultitia occupasset, ut non illa veterum instituta sequerentur, quae forsitan primum parentas eorundem constituerant, sed pro arbitrio suo atque ut isdem erat libitum, ita sibimet leges facerent quas observarent, et per diversa varios populos congregarent.

3. Denique cum eiusmodi nostra iussio extitisset, ut ad veterum se instituta conferrent, multi periculo subiugati, multi etiam deturbati sunt.

4. Atque cum plurimi in proposito perseverarent ac videremus nec diis eosdem cultum ac religionem debitam exhibere nec Christianorum deum observare, contemplatione mitissimae nostrae clementiae intuitentes et consuetudinem sempiternam, qua solemus cunctis hominibus veniam indulgere, promptissimam in his quoque indulgentiam nostram credidimus porrigendam. Ut denuo sint Chrsitiani et conventicula sua componant, ita ut ne quid contra disciplinam agant.

5. <Per> aliam autem epistolam iudicibus significaturi sumus quid debeant observare. Unde iuxta hanc indulgentiam nostram debebunt deum suum orare pro salute nostra et rei publicae ac sua, ut undique verum res publica praestetur incolumis et securi vivere in sedibus suis possint.

LUCII LACTANCII. De mortibus persecutorum, cap. XXXIV.

311 A.D.

Да работиш на терен

Непознатата Копривщица

В началото на август 2011 г. катедра „Културно-историческо наследство“ на УниБИТ организира в Копривщица деветдневен интердисциплинарен проект с ръководители проф. д.ф.н. Сево Явашчев и Христо Тутунаров – изпълнителен секретар по научната и международната дейност.

Директорът на Дирекция на музеите на Копривщица Искра Шипева-Пухова изнесе лекция по проблемите на музейния мениджмънт. Експертите от дирекцията запознаха студентите с музейните фондове и с начина на тяхното съхранение. Студентите се включиха и в обслужването на стотиците посетители.

По време на разкопките край града

Под ръководството на археолога Даниела Агре студентите участваха в археологическите разкопки в местността „Смиловене“ край града, които продължават за трета поредна година. Те откриха ценни находки – керамика, върхове на стрели, монети, останки от крепостна стена, отводнителен улей.

Лекция за обхвата и противодействието на международния трафик на културни ценности изнесе оперативен работник от дирекция „Митническо разследване и разузнаване“.

Лято в Странджа

През лятото на 2011 г. Институт за научни изследвания, организация, управление и защита на КИН при УниБИТ реализира две летни практики на териториите на община Малко Търново и община Болярово. Първата половина от лятната практика се проведе в района на град Малко Търново, където под ръководството на специалисти от ИМ Малко Търново студентите имаха възможност да се запознаят с културно-историческото наследство в региона.

В края на лятната практика в град Малко Търново студентите представиха пред жителите на града презентации с резултатите от научно-изследователската работа на терен.

Втората половина от лятната практика се проведе на територията на с. Воден, община Болярово, където студентите от УниБИТ съвместно с РИМ Ямбол започнаха разкопки на местността Малкото кале под ръководство на археолога Стефан Бакърджиев – директор на РИМ в Ямбол.

По време на разкопките студентите преминаха обучение в методиката на археологията, обработката на керамика и различни други материали. Беше им показано нагледно, как се разкриват, описват, сортират, рисуват, консервират и реставрират различните видове артефакти. През двуседмичния курс на лятно теоретическо и практическо обучение възникна и идеята този обект да се превърне в притегателен център следващите пет години за студентите на УниБИТ.

Студенти от УниБИТ пред паметника на Петрова нива

Библиотекознание

Председателят на Народното събрание

Цецка Цачева гостува в УниБИТ

Председателят на Народното събрание Цецка Цачева е учила една година в Държавния библиотекарски институт – сега УниБИТ.

Това призна самата Цачева пред студенти и преподаватели на висшето учебно заведение. Ректорът проф. д.ик.н. Стоян Денчев показа документ, удостоверяващ, че през 1977 г. тя е била записана да учи в тогавашния институт.

През следващата година тя се прехвърлила в специалността „право“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Г-жа Цачева изнесе лекция на тема „Ролята на парламента в държавната власт и предизикателствата в Европейския съюз“ и разказа пред студентите за новите закони, които предстои да приеме Парламентът в близките месеци.

Присъстваха студенти, преподаватели и гости на университета.

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев връчва на Цецка Цачева Почетен знак на УниБИТ – 15 март 2012 г.

Гост от Азорите

В УниБИТ гостува ректорът на Университета на Азорските острови Жозе Мануел Роза де Медейрос. В разговор с ректора проф. д.ик.н. Стоян Денчев бяха обсъдени възможности за сътрудничество. Гостът разгледа с интерес библиотеката и изложбата в Тържествената зала на университета.

Лого на университета

Жозе де Медейрос и проф. д.ик.н. Стоян Денчев подписват документ за сътрудничество

14 февруари

Тържествено утро за Успение на Св. Кирил Славянобългарски в Националния музей „Земята и хората“

Идеята на доц. Михаил Малеев в Националния музей „Земята и хората“ 14 февруари – Успение на Св. Кирил Славянобългарски, да се отбелязва като един от дните на българската духовност се осъществява за пръв път през 2009 година.

През 2010 г. към организаторите се присъединява Кирило-Методиевският научен център при БАН, а през 2011 г. – Университетът по библиотекознание и информационни технологии и Кирило-Методиевският вестник „За буквите – О писменехъ“. Тържественото утро се открива с тематични изложби: „Кирило-Методиевската идея в православното християнство“ и „1100 години от Успението на Св. Наум – велик просветител на българите“.

На 14 февруари 2012 г. Денят на българската духовност стана на

фона на мултимедийната презентация „Образите на Славянските просветители – художествени послания през вековете“, подготвена от Милена Христова. Детската хорова студия „Български славеи“ към Народно читалище „Д-р Петър Берон“ – носител на златни медали и награди от наши и международни фестивали (любителско творчество), с ръководители Неолина Пелова и Надежда Цанкова, откри тържеството.

С авторски рецитал се представиха поетите Матей Шопкин и Иван Есенски.

Петя Петрова – солистка на оперните театри в София, Берлин, Мюнхен, Виена, Мадрид, Барселона, Тел Авив, Лондон, Севиля, Билбао, Сантяго де Чили изпълни избрани арии от опери.

Свои изследвания за глаголицата сподели проф. Надежда Драго-

ва. Проф. Методи Танев прочете откъс из „Пространно житие на Константин-Кирил“ от Св. Климент Охридски.

Представен бе бр. 36 на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“, посветен на 250-ата годишнина на „История славянобългарска“.

Тържеството завърши с изпълнение на трио в състав: Ангелина Гочева – кларинет, Надя Петрова – виола, и Диана Рахнева – пиано.

Пролет Груева

УниБИТ откри Паисиевата година на 1 ноември 2011 г. с Кирило-Методиевски календар за 2012 година – единственият български календар в Интернет.

В него за първи път е цитиран Календарът на ЮНЕСКО.

Преображение Галериево

Миланският едикт на Константин Велики от 313 г. препотвърждава Сердикийския едикт

Христо Буковски

На 1 март 293 г., след като приел за зет един боец, роден в околностите на Сердика, император Диоклетиан го осиновил и го провъзгласил за цезар под името Гай Галерий Валерий Максимиан. Младият тракиец се бил отличил не само като храбър воин, но и – щом се явял случай в битките – удивително добре командвал другите легионери. Много обичал своя роден край, а тъст му също държал на древния дори по онова време град сред днешното Софийско поле, щом още през 285 г. го бил обявил за столица на новата римска провинция Вътрешна Дакия.

Няма документални сведения защо за визитата си при сватовете венценосецът избрал точно свещеното за тях време на лятното слънцестоене, но между 24 и 28 юни 293 г. Диоклетиан бил в Сердика. Пристигането му било ознаменувано с откриването на обновения и разширен градски колизей, но не е сигурно дали оцелелият и до днес каменен афиш (с размери 77 на 59 см) отразява програмата за събитие. Невъзможно е да разберем и дали мъжът, когото една мечка се готви да разкъса, е християнин, но определено не прилича на разоръжен от нея гладиатор. Дали такова изпълнение не е било специално организирано за императора – в не едно и две жития на мъченици става дума, че сред неговите любими зрелища било да хвърлят последователи на Христос сред силни кръвожадни животни? Няма отговор. Нито е ясно дали организаторът на схватките е бил зетят. А подозрения има – мнозина сочат Галерий като главен подбудител за гоненията, които подел неговият именит тъст.

Дали апостол Павел и евангелистът Лука са достигнали Сердика, когато през 52 г. навлезли в земите на траките? Но дори да са останали само в поречието на Места, нагоре са продължили покръстените от тях. Под сердикийската базилика „Св. София“ стоят основите на черква с каменен кръст още от началото на II век! Тя е наследена от други две, преди през VI в. над техните останки да била вдигната базиликата, която познаваме днес, така че градът, носещ нейното име, без съмнение от най-старо време е бил претърнал изповядваната от Исус вяра.

Но хората, които проповядват да си подадеш и другата буза, когато някой те зашлеви, определено не допадали на дръзкия войн Галерий. Като отраснал сред тях, той добре ги познавал и несъмнено се боял, че когато пак нахлуели врагове на Империята, те щели да станат причина за погром. На всичко отгоре дори жена му Валерия и дъщеря ѝ Приска били прикрити християнки, та яростта си изкарвал върху Исусовите последователи в земите, които сам управлявал. Древните историци го описват като груб, жесток, раздразнителен. Едрият му ръст, неговите властни жестове и буреносният му глас сели такъв ужас, че дори проклинали

тият в толкова жития Диоклетиан се страхувал от него и на 1 май 205 г. му отстъпил сана си на август.

Галерий веднага назначил за цезари своите протежета Север II и Максимин Дая. Обсебен от идеята да постигне пълно господство, за да основе собствена династия, той поставял на всички постове свои земляци. В края на 308 г. обявил за втори август съратника (и сънародника) си Лициний, роден в Мизия. Според латинския оратор Лактанций (прочут като „християнския Цицерон“), императорът дори се заканвал да прекръсти империята от Римска на Дакийска, понеже траките-даки са най-великият народ и трябвало да се забранят имена като „римски“ и „римлянин“. Неизменно с това би възвърнал и изконната вяра на траките.

Готов да се справи с врагове от всички страни, той обаче бил предаден от собственото си тяло. То ставало все по-огромно, но не и по-силно – просто ужасно надебелял и се покрил с язви. Християнските автори тълкуват болестта му като божие възмездие за неговата омраза и гонения срещу християните, медиците пък смятат заболяването му за форма на рак.

А най-вещите – посветените сред сънародниците му траки – не казват нищо. Като при всяко тайнство.

Понеже Сердика била за него обичайно място на пребиваване, заседнал да дири спасение там. На практиките им стигало да смятат, че се върнал по родните места заради минералните бани – градът е благословен с разнообразни целебни извори и подходящият сред тях можел да облекчи страданието му.

С огромното си туловище Галерий сигурно е изпилскал доставани в Сердика. Но не бил вчерашен. Като се гордеел с тракийския си произход, това не било просто напук на римляните. Той бил наясно, че светът нямал представа какви способности имали неговите сънародници. Сигурен бил, че не само Бог знае кого как да вкара в пътя си, защото траките пък си имали разни други начини.

Но службите в новите храмове на неговите земляци вече били други. Пристъпил да дири чудо, той потресен открил, че посветените не подпийвали омайните си извлеци, нито пък рецитирали химните, с които преди пресичали по живо по здраво и в отвъдното. Загърбили способите на вещите жреци, те вече се домогвали не до милостта на онези богове, а до съслужение с позованите да приемат Завета на Исус. Вместо да ги тресял ужас, че се уповавали на Божи Син, когото някакви прости римски легионери са пребили, подиграли, разпнали, а един никаквец Лингин – дори промушил с жалкото си копие, те ликували, че Христос със смъртта си бил спасил завинаги нетленните им души от онези демони.

Не му е било лесно да ги разбере. Няма и свидетел, на когото да е

доверил как са се обръщали полусите на мислите му. Със сигурност траките не са се грижили повече за телесното му изцеление, отколкото за духовното му спасение. Според хилядолетните им правила обаче, и техните нови способности останали тайна за придружаващите го придворни хронисти. Писачите само отбелязали, че – докато реел трескав поглед за Всевишния – омразният гонител на Христовите последователи преживял дивно преображение. Едва ли разбрали как императорът осъзнал защо потомък на легендарния цар Давид не пожелал да запише векове в историята името си с реки от римска и еврейска кръв, а приел да заложи пример, че на смирените ще принадлежи върховната победа, защото хората в крайна сметка имат нужда най-вече да са пак обичани сред братя. Отредените му писатели определено не схванали как узрял за най-великата власт, която можел да прояви богоовластеният земен владетел – да смири себе си като Божия Син, приел безропотно мъките си с вярата, че след тях ще бъдат спасени безчет човешки чедра. Надживял славата да е глава на земната Империя, той приел честта да е избраникът на Бога, когато е най-подходящият за делото да даде път на новата европейска цивилизация.

На 30 април 311 г. хронистите най-сетне имали новина за Рим и за Европа. Лактанций преписва текста на Едикта, който императорът прогласил на този ден в главния град на сердите. Указът следва каноните на имперската учреденска книжнина и аргументите в него са съобразени с вкуса и навичите на римските сенатори.

Дали в тоя и в следващите дни Галерий се е надявал, че ще бъде обрадван с чудодейно изцеление? Църковният историк Евсевий е записал, че щом бившият върл гонител осъзнал и почел вярата в Спасителя, той явно получил опрощение, защото бързо се отървал от мъките си и тихо издъхнал.

И до днес остава недооценено онова, което се е случило в Сердика на 30 април 311 г. Не защото не е ясно, че с този едикт на веротърпимостта е отворен пътят на религията, която щяла да обедини Европа. Изглежда властниците, които се разпореждат със съдбите на хората, искат да се забрави, че посланието излиза от народа, пренесъл дотогава през поне 16 столетия истинските възжеления, вяра, завети и тайнства на Орфей. Искат да удавят в неведение онова, заради което ап. Павел и Св. Лука са тръгнали към Европа през тези земи с икона, на която са обявили, че идването на Спасителя е недоживяната мечта на Блестящоизвестния. Стряска ги натрапчивото сравнение, че както старият Божия син, отреден по земните закони за наследствен цар, с цената на собствения си живот е предпочел да завещае истинни пред Бога и достойни за човека духовни възжеления и цели.

Фриз от арката на император Галерий в Солун

Монета на император Галерий с неговия лик и богинята Тихе

Едикт

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γαλέριος Οὐαλέριος Μαξιμιανὸς ἀνίκητος Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, Γερμανικὸς μέγιστος, Αἰγυπτιακὸς μέγιστος, Θηβαϊκὸς μέγιστος, Σαρματικὸς μέγιστος πεντάκις, Περσῶν μέγιστος δῖς, Κάρπων μέγιστος ἐξάκις, Ἀρμενίων μέγιστος, Μήδων μέγιστος, Ἀδιαβηνῶν μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ εἰκοστόν, αὐτοκράτωρ τὸ ἐννεακαίδεκατον, ὕπατος τὸ ὄγδοον, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· καὶ Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλαύιος Οὐαλέριος Κωνσταντῖνος εὐσεβὴς εὐτυχὴς ἀνίκητος Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας, αὐτοκράτωρ τὸ πέμπτον, ὕπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος. «Μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ἅπερ ὑπὲρ τοῦ χρησίμου καὶ λυσιτελοῦς τοῖς δημοσίοις διατυπούμεθα, ἡμεῖς μὲν βεβουλήμεθα πρότερον κατὰ τοὺς ἀρχαίους νόμους καὶ τὴν δημοσίαν ἐπιστήμην τὴν τῶν Ῥωμαίων ἅπαντα ἐπανορθώσασθαι καὶ οὗτου πρόνοιαν ποιήσασθαι ἵνα καὶ οἱ Χριστιανοί, οἵτινες τῶν γονέων τῶν ἑαυτῶν καταλελοίπασιν τὴν αἵρεσιν, εἰς ἀγαθὴν πρόθεσιν ἐπανεέλθοιεν. ἐπεὶ περ τινὶ λογισμῷ τοσαύτη αὐτοὺς πλεονεξία κατελήφει ὥς μὴ ἔπεισθαι τοῖς ὑπὸ τῶν πάλαι καταδειχθεῖσιν, ἅπερ ἴσως πρότερον καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἦσαν καταστήσαντες, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτῶν πρόθεσιν καὶ ὥς ἕκαστος ἐβούλετο, οὕτως ἑαυτοὺς καὶ νόμους ποιῆσαι καὶ τούτους παραφυλάσσειν καὶ ἐν διαφοροῖς διάφορα πλήθη συνάγειν. τοιγαροῦν τοιοῦτου ὕφ’ ἡμῶν προστάγματος παρακολουθήσαντος ὥστε ἐπὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατασταθέντα ἑαυτοὺς μεταστήσαιεν, πλείστοι μὲν κινδύνῳ ὑποβληθέντες, πλείστοι δὲ ταραχθέντες παντοίους θανάτους ὑπέφερον· καὶ ἐπειδὴ τῶν πολλῶν τῇ αὐτῇ ἀπονοίᾳ διαμενόντων ἐωρῶμεν μῆτε τοῖς θεοῖς τοῖς ἐπουρανίοις τὴν ὀφειλομένην θρησκείαν προσάγειν αὐτοὺς μῆτε τῷ τῶν Χριστιανῶν προσέχειν, ἀφορῶντες εἰς τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν διηνεκὴ συνήθειαν δι’ ἧς εἰώθαμεν ἅπασιν ἀνθρώποις συγγνώμην ἀπονέμειν, προθυμότερα καὶ ἐν τούτῳ τὴν συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ἐπεκτείνειν δεῖν ἐνομίσαμεν, ἵνα αὐθις ὥσιν Χριστιανοὶ καὶ τοὺς οἴκους ἐν οἷς συνήγοντο συνθῶσιν οὕτως ὥστε μὴδὲν ὑπεναντίον τῆς ἐπιστήμης αὐτοὺς πράττειν. δι’ ἐτέρας δὲ ἐπιστολῆς τοῖς δικασταῖς δηλώσομεν τί αὐτοὺς παραφυλάξασθαι δεήσει· ὅθεν κατὰ ταύτην τὴν συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ὀφείλουσιν τὸν ἑαυτῶν θεὸν ἱκετεύειν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας καὶ τῶν δημοσίων καὶ τῆς ἑαυτῶν, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον καὶ τὰ δημόσια παρασχεθῇ ὑγίῃ καὶ ἀμέριμνο ζῇ ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐστίᾳ δυνηθῶσι.

Арката на император Галерий в Солун (източната страна)

„Св. Св. Кирил и Методий“. Стенопис в манастира „Св. Георги“ край Курбиново, Македония (1191)

Стефан Продев

Нашият Страхота

Странни са тези двойни образи в историята. Подвигът им е равен, впрягът е общ, а единият винаги стои малко назад, сякаш сиянието му би затъмнило другия. Такъв е случаят и с образа на Методий, който вече хиляда и сто години живее в сянката на братовата си слава. А всъщност и за двамата славата е една, тъй като и делото, и теглото, тежат еднакво. Да не говорим за плода им, който не се дели. Сам Константин-Кирил се обръща към Методий с думите: „Ей, брате, ние бяхме впрегнати заедно да орем една бразда...“ Това признание ги слива завинаги, така, както капките вода се сливат в реката. Ето защо канонът е несправедлив. Методий не е вторият, а равният. Онзи, без когото геният би се разпаднал...

Наричали го Методий, а името му било Страхота. Сурово име, достойно за човек, възстанал срещу догмата. Всичко у него плашело „бароните на злото“ и тяхното войнство. Всичко и най-вече словото му, което демократизирало вярата. Извадим ли го от легендата, ще видим не светец, а бунтовник, сеяч на болки и бури. Расото му стенело, разкъсано от камшици, а душата му се къпела в кървава пот. Неслучайно след смъртта на Кирил той сам се оприличил на вол, впрегнат в ярема на човешката мъка. В онзи страшен ярем на истината, който и до днес тегли ума напред по земната нива. Нападали го князе и папи, мъчели го инквизитори, но това не го отчайвало. „Понеже буйно говориш, зле ще си изпатиш!“ – викали злобно в лицето му, а той, Страхота, отвърщал спокойно: „Истината казвам – и не се страхувам...“ Така мъчително, но смело Методий изорал докрай браздата, която наченал заедно с брат си. Браздата на непокорството и знанието, която векове след него ще продължава да ражда хляб за търсещите <...>

От иконите ни гледа благ старец, а фактически Страхота е буревестник. Един от първите средновековни мислители, превърнали съмнението в позиция. Един от онези непокорници, които по-късно нарекли „еретици“. Целият му живот е непрекъсната битка с догмата и нейните дяволи, с официалната вяра на престолите, с насилието над човека. Сред хулите и мечовете на триезичниците той проповядвал, че „всеки народ може да слави Господа на езика си“. В далечното време на схизмата и анатемите това било равно на духовен земетръс. Чрез идеята за равенство на езичите Методий не само наранил мракобесието, но и реабилитирал цели нации, възродил забравени култури. Така векове преди Ян Хус и Лутър той, „богохульникът“, приравнил земята с небето. Благодарение на него тогавашният свят усетил, че истината не е една, че майчиното слово е по-силно от мъртвия език на олтарите. В този смисъл Страхота е нещо повече от просветител, от обикновен орач на душите. Редом с брат си той е предтеча на нови времена, на неочаквани духовни и социални движения. Предвестник на всичко онова, което един ден ще постави човека над бога и ще роди Ренесанса. Затова канонът е тесен за него. Затова в житията му има нещо съвременно <...>

Дори и днес, след хиляда и сто години, Методий е бликащ извор. Пример за всички, които предпочитат истината пред постулата, двубоя на идеите – пред сляпата вяра. В това отношение той е едно вечно начало. Не мъртъв образ, а велико училище. Ето защо ние сме щастливи, че го имаме, че в душите на всеки от нас е заровено въгленче от огъня му. Щастливи сме, че от най-древни времена народът ни е свързан с името му. Дошъл в България чрез учениците си, Страхота е намерил своята истинска родина. „Царството на духа“, за което се борел. Тук, на българска земя, коренът му пуснал своите най-яки филизи. Оттук той тръгнал във времето, прекрачайки от бъдеще в бъдеще. Този факт ни прави горди, но и ни задължава. Защото Методий не е беловласа икона, а зов. Зов към съвършенство и чистота, към нови духовни сражения. Към онова пълно разкрепостяване на човека от дивите страсти и дивите догми, без които цивилизацията е немислима <...>

В църковния календар Страхота е обявен за светия. А сам той казва за себе си: „Аз не съм по-добър от онези, които, защото са говорили истината, са се избавили от този живот чрез много мъки.“ Това са думи не на ангел, а на страдащ човек. На мъченик на прогреса. Подобни думи ще каже и Томас Мюнцер, преди да му отсекаат главата. Затова истинското място на Методий не е сред блажения клир. То стои много по-високо. Там, където дяволът и Богът нямат власт над човека. На зъбера на времето, от който всяка храбра мисъл започва своя път нагоре <...>

(1985)

От Регенсбург до Райхенау

Най-старата немска изповедна молитва –
дословен превод от старобългарски език,
бележи пътя на Методий и неговите ученици

Илия Пехливанов

Не само прочутото Реймско евангелие, над което векове наред са полагали клетва френски крале, носи далечни следи от Преславската книжовна школа.

Когато солунските братя Кирил и Методий пристигат заедно със свои ученици във Велика Моравия като византийски мисионери при княз Ростислав по негова молба, те съставят изповедна молитва за целите на славянското богослужение. Скоро след това този славянски образец е преведен на старонемски език.

През същия този девети век немската църква отменя строгото изискване всички проповеди да се произнасят единствено на латински език. За първи път вярващите християни, които скоро са приели човеколюбивата Христова вяра, получават възможност да търсят упование на своя роден немски език с изповедта си в неделната литургия.

Оказва се, че тази изповедна молитва всъщност е дословен превод от старобългарски. Нейните слова са били произнасяни и под сводовете на черквите във Велики Преслав в присъствието на книжовници от Симеоновата школа.

Горното става известно в резултат на дългогодишни проучвания на слависти от различни страни – най-вече на българския изследовател на европейската старина от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ доц. Боян Джонов, работил в сътрудничество с учени от Германия и Швейцария.

Те откриват съвпадения с молитва от Синайския требник – един от най-старите книжовни паметници, писан на глаголица върху пергамент, който представя най-архаичния тип на славянската богослужебна книжнина и включва обреди и молитви и други текстове, близки със сходни текстове от други глаголически ръкописи, стигнали до нас. Преписи от тази молитва са намерени в манастира „Обералтайх“ в Бавария в един кодекс с молитви, посветени на крал Лудвиг Немски (828–876), а също

Старинната част на Регенсбург, където през 870 г. се е състоял съдебният процес над Моравския архиепископ Методий

и в манастира „Сент Емерам“. И двата преписа са от втората половина на IX век. Сент-Емерамската молитва се нарича още „Баварска изповед“. Препис от нейната изповедна част е открит в манастира „Сан Фльори“ в Средна Франция. Друг неин препис произхожда от старинния манастир на о-в Райхенау в Боденското езеро.

Подобно на „белязан атом“ най-старите преписи на тази молитва документират пътя на Моравския архиепископ Методий и неколцината негови ученици в немски и френски манастири след произне-

Професионалната гимназия за изучаване на чужди езици „Св. Методий“ в София с директор Мария Попова предлага върху стените на манастира на о-в Райхенау да бъде поставена паметна плоча на български и немски език като свидетелство за пребиваването на Моравския архиепископ Методий с негови ученици от 870 до 873 година.

сената над тях присъда по време на процеса в Регенсбург през 870 г.

В кондиките на манастирите „Райхенау“ и „Обералтайх“ в Немско, френските „Сан Фльори“ и „Люксой“ са запазени имената на Св. Методий и неговите придружители Игнатий, Лео (Лъв), Лазар и Симеон, изписани с гръцки и латински букви. Сред тях е автентичният подпис на самия Методий, вероятно изписан с неговата ръка, без указание на църковния му сан.

Това сочи, че Св. Методий е освободен от заточение през май 873 г. благодарение на застъпничеството от страна на папа Николай I. На път за Велика Моравия обаче той не минава отново през Швабско, а заобикаля през Северна Франция. Монаси от посетените тогава манастири правят преписи от изповедната молитва, предоставяйки убежище на преследваните Кирило-Методиеви ученици.

Когато Климент, Наум, Сава и Ангеларий пристигат в Плиска, призовани от българския княз Борис I, те донасят със себе си, наред с други начални творби на славянската книжнина, и изповедната молитва от Синайския требник. Още в края на IX век тя е внедрена на старобългарски език в богослужебната практика на новосъздадената българска християнска църква.

Автограф на Методий и учениците му в „Лист на побратимените монаси“ от манастира на о-в Райхенау в Боденското езеро (IX в.)

Културна епопея

Първоизворите на славянската култура и днешна Европа

Световната културна организация ЮНЕСКО оправдава предназначението си, като зачита общото желание на седем славянски страни – Чехия, Словакия, България, Сърбия, Хърватия, Македония и Полша, да бъде официално почетена годишнината от Моравската мисия на първоучителите Кирил и Методий. Пролитава си, че неслучайно тя вече се оглавява от грамотна и работлива българка.

Включването на славянския свят в духовността на Стария континент наистина започва с поканата на моравския княз Ростислав да бъдат изпратени византийски мисионери в неговите владения, за да противостоят на езическите тежнения сред дадения му от Бога народ.

Оказва се, че Източната Римска империя вече е възпитала свои дейци, които да сложат начало на една от най-грандиозните културни епопеи, които човечеството познава (според вещата оценка на бележития френски славист проф. Роже Бернар, ръководил в продължение на три десетилетия катедра по българистика в Сорбоната).

Житиеписецът – по всяка вероятност това е охридският светител Климент – свидетелства за началото й:

„Моравският княз Ростислав по Божие внушение направи съвет със своите князе и изпрати пратеници при цар Михаил с тия думи: „Нашият народ се отметна от езичеството и държи християнския закон, но нямаме учител, който да ни обяснява на наш език истинската християнска вяра, та и други страни, като видят това, да направят същото като нас. Затова, господарю, изпрати ни подходящ епископ и учител, понеже от вас всякога изхожда добър закон за всички страни.“

Макар да е бил изтощен и болен тялом след тежките прения с хазарите край Каспийско море, Константин Философ с радост се съгласява да отиде при моравците – стига само те да могат да четат и пишат на своя роден език.

По онова време славянска писменост всъщност още не е съществувала, макар да са били правени опити за записване на речта, но те не са обхващали книжовни текстове, а още по-малко – богослужебна литература.

Житиеписецът уточнява основанията за високото доверие, с което император Михаил облича възпитаника на Константинополската школа Магнаура:

От редактора

И какво са спечелили и какво са загубили западните славяни, като са отдали преднина на латиницата пред сътворените от Св. Кирил писмена? А ние, българите, по какъв начин сме успели да ги запазим чак до наши дни? И ще продължат ли да ги пазят младите от интернет поколението, които си служат предимно с т.нар. интернетича?

И защо в крайна сметка си позволяваме безнаказано да нарушавме всячески Договора за присъединяване на Република България към Европейския съюз, в който изрично е записано: „Кирилицата се превръща в една от трите азбуки на Европейския съюз – съществена част от културното наследство на Европа, особен български принос към езиковото и културното многообразие на Съюза.“

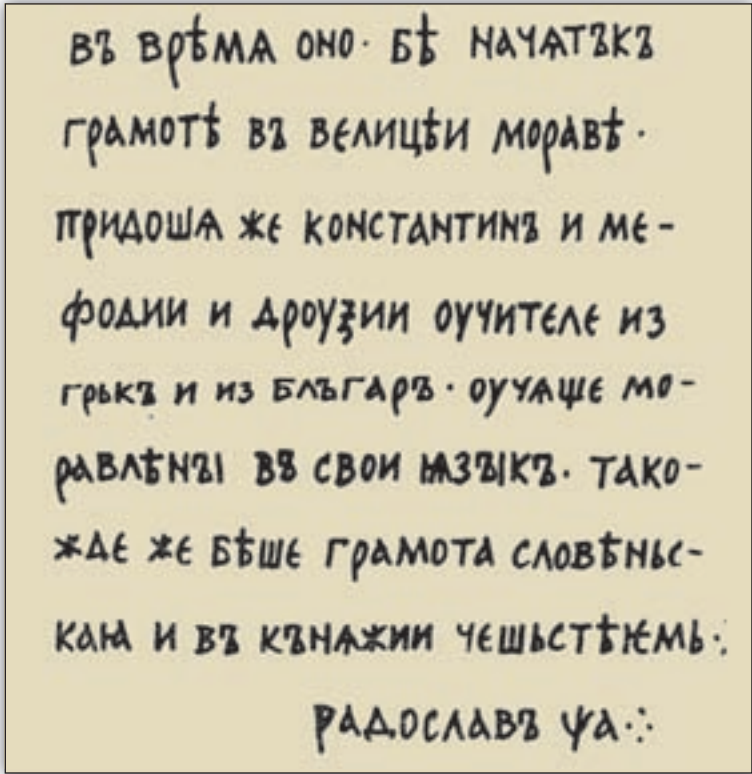
Нека се замислим върху това, без да обръщаме внимание все на второстепенни злободневни въпроси. Както твърдят вещи познавачи на старата българска литература, тя се отличава с това, че се занимава с основни проблеми на светогледа, а не смята за свое поприще криминалистиката, интимната лирика, фантастиката и пр. Което всуе се опитват да постигнат днешни ползватели не само на кирилицата.

„Нуваш ли, Философе, тези думи: друг освен тебе не може да свърши тази работа. Тъй че ето ти много дарове и иди, като вземеш със себе си и брата си, игумена Методия. Понеже вие сте солуняни, а всички солуняни говорят чисто славянски.“

И тогава, озарен свише, Философът създава нови писмена, на

вата легенда, писана на латински език вероятно в края на Х век и запазена в късни преписи от XIV и XV век.

Тук по същото време Св. Кирил създава своето „Написание за правата вяра“, което впоследствие диктува на смъртния си одър пред своите ученици като завещание, а също „Слово за откриване на мощите на Климент Римски“ (т.нар. Херсонска легенда), свързано с налагането на ранния култ към третия римски папа. А Методий пише своята оригинална творба „Канон за Св. Димитър Солунски“. Някои учени предполагат, че тукашната „Анонимна хомилия“ също е Ме-

Проф. Радослав Вечерка, преподавател по славянска филология в Университета на град Бърно, написа автограф на старобългарски език специално за в. „За буквите – О писменехъ“

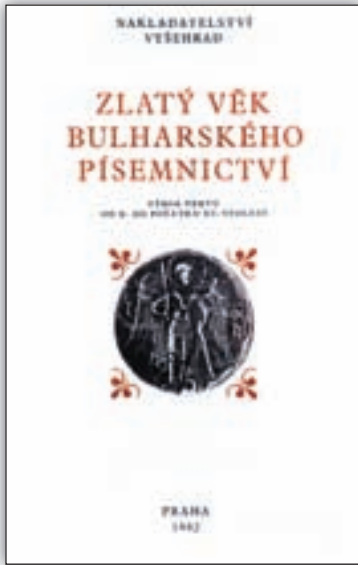
които е съдено да просъществуват векове наред чак до наши дни!

Всъщност той се отправя с брата си Методий към Вечния град, носейки мощите на Климент – третия поред римски папа, намерен удавен в морето край Херсон с ръждясала котва на шията. Предприет е решителен опит да се осигури присъствие на Истока сред населяващите земите на Средна Европа славяни. Глобализацията не е само днешен процес.

Основен книжовен паметник за дейността на Кирил и Методий във Велика Моравия е Кристиано-

тодиево дело. С голяма вероятност може да се допусне, че в Моравия е написано „Пространното житие на Св. Кирил“, може би пак с участието на Методий. Първоначалният вариант на „Служба за Св. Кирил“ изглежда също е създаден тук. Вероятно и някои от словата на Климент Охридски са написани през този най-ранен период от дейността му, включително и знаменитото „Похвално слово за Кирил“. Има догадки, че и „Пространното житие на Методий“ е писано тук. Това са все основополагащи творби на старобългарската и славянската литература.

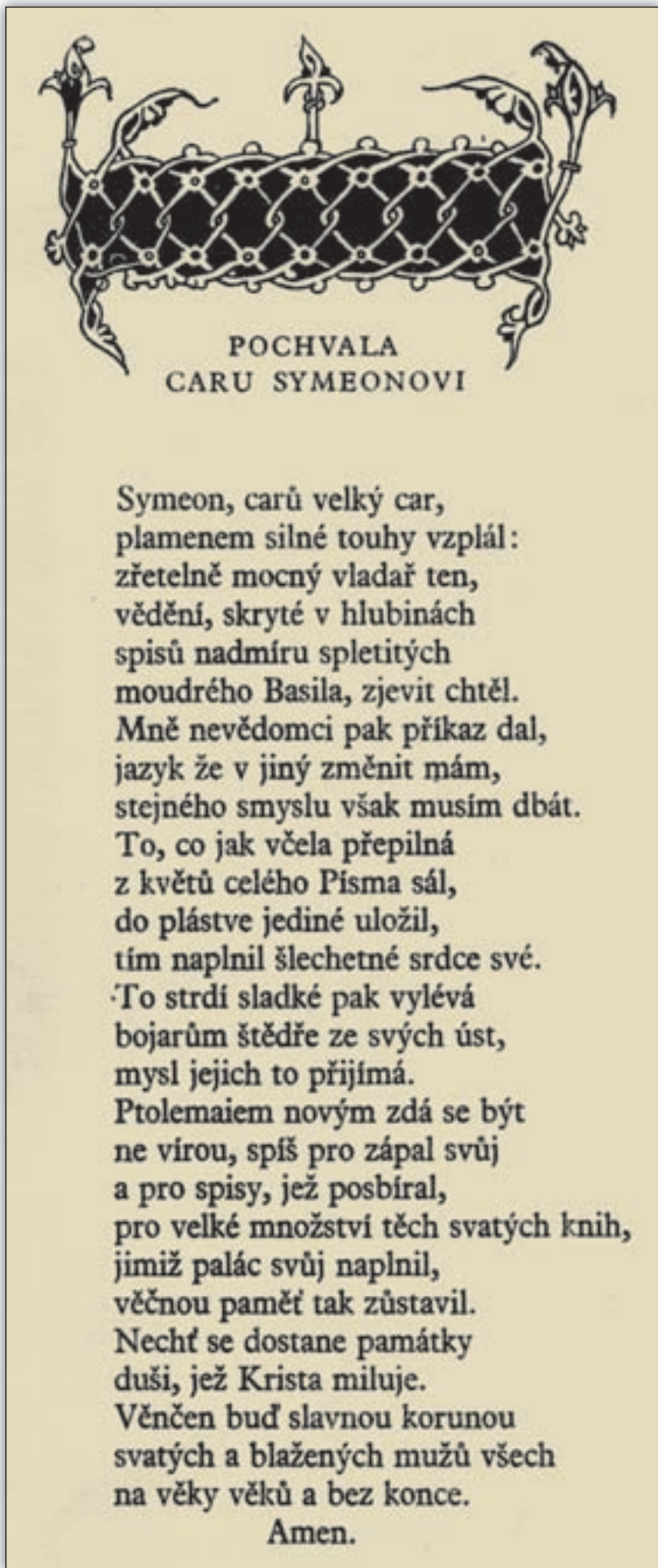
След 40 месеца пребиваване сред моравците, под напора на латинците триезичници, византийската мисия завършва с неуспех. Делото на Кирил и Методий спасява България благодарение на прозрение то на княз Борис Първи. Но, така или иначе, без духовните постижения на славяните културата на Стария континент си остава едностранична и непълна. Остава този исторически влог да бъде още позадълбочено проучен и уточнен. Повод за това е 1700-ата годишнина на Миланския едикт от 313 г., с който Константин Велики обявява християнството за равноправно вероизповедание в Империята.

Антология „Златният век на българската книжнина (X–XV в.)“

В антологията са представени творби на Св. Кирил, Св. Методий, Св. Климент Охридски, Св. Наум Охридски, Черноризец Храбър, Константин Преславски, Св. Иван Рилски, Патриарх Евтимий Търновски, Григорий Цамблак, Киприан, Константин Костенечки, Презвитер Козма, Исая Серски, Владислав Граматик.

Съставителство и превод Зое Хауптова и Венцислава Бехиньова. Встъпителна студия Иван Дуйчев. Изд. Вишехрад, Прага, 1982.

Symeon, carů velký car,
plamenem silné touhy vzplál:
zřetelně mocný vladař ten,
vědění, skryté v hlubinách
spisů nadmíru spletitých
moudrého Basila, zjevit chtěl.
Mně nevědomci pak příkaz dal,
jazyk že v jiný změnit mám,
stejného smyslu však musím dbát.
To, co jak včela přepilná
z květů celého Písma sál,
do plástve jediné uložil,
tím naplnil šlechtetné srdce své.
To strdí sladké pak vylévá
bojarům štědrě ze svých úst,
mysl jejich to přijímá.
Ptolemaiem novým zdá se být
ne vírou, spíš pro zápal svůj
a pro spisy, jež posbíral,
pro velké množství těch svatých knih,
jimiž palác svůj naplnil,
věčnou paměť tak zůstavil.
Nechť se dostane památky
duši, jež Krista miluje.
Věněn buď slavnou korunou
svatých a blažených mužů všech
na věky věků a bez konce.
Amen.

„Похвала на цар Симеон“. Из „Симеонов Изборник“ (1073). Според Зое Хауптова неин автор е Йоан Екзарх

„Св. Методий, Св. Кирил, княгиня Олга“. Барелеф върху паметника „Хилядолетието на Русия“. Скулптор Михаил Микешин (1863)

Плодоносно зърно

Проф. Владимир Колесов

Аз изследвам развитието на интелектуалните форми на общуване и преди всичко философските термини и понятия, които са били вградени в славянската култура по времето на цар Симеон от Йоан Екзарх Български и неговите ученици, сиреч по какъв начин отвътре, посредством текста, се е трансплантирала византийската култура в славянския свят. Пред книжовниците от оная епоха стои извънредно трудната задача да предадат този висока култура на простонароден език, който не притежава състав от понятия и термини, необходими за тази цел. Тази научна област се нарича историческа лексикология.

Йоан Екзарх продължава да бъде и днес с нас. Често се връщаме към неговите мисли по повод на актуални проблеми. Мисля, че такова е предназначението на гения. Геният е съвременник на всички времена. Той не само възбужда епохата, в която живее и твори, но и чрез неговата личност ние сме свързани с нашите предци, които не помним, чиито имена не знаем. В неговото име е съсредоточено всичко характерно за неговото време. В подобни личности, в техния научен принос се съдържа връзката между поколенията, защото без история няма човечество.

Преди известно време заедно с група чуждестранни слависти аз се озовах върху руините на Преславската книжовна школа. Обхвана ме особено възбуждане от усещането, че се намирам на същото място, където е живял и творил Йоан Екзарх. Като изследовател на миналото имам развито въображение. Вглеждах се в реконструирани скриптории на школата, ходих из помещенията и премежах по слънцето къде е могъл да седи Йоан, когато е пишел. Порази ме малката площ на църквата, където е работел той, дворчето, в което се е трудил.

Малка точка върху земния лик, която се превръща в плодоносно зърно за всички славяни – от разни поколения и разни места, през времето и пространството. Днес ние ползваме значението на думите и термините, които Йоан Екзарх и неговите ученици превеждат от гръцки език и внедряват в съзнанието на славяните, без да си даваме сметка кому именно сме задължени за това.

Върху руините на Преслав аз изпитах онова удивително състояние, когато тръгваш от нашето време и проникваш в дълбините на вековете, връщаш се цяло хилядолетие назад и стигаш до десети век. И усещаш потресаващо ясно:

„Ето от това място е тръгнало всичко! Тук е началото!“

Авторът е преподавател по философия в Санкт-Петербургския университет.

Каменни надписи, Преславска книжовна школа (IX-X в.)

„Дойдох в понеделник по пладне.
И възлязох на черквата.
И написах.“

„Боже, чрез твоето име, спаси ме, чрез твоята сила съди ме. Климент папа Римски Климент папа.“ (Става дума за третия римски папа, чийто култ е наложен в България от учениците на Кирил и Методий.)

„Господи, помилуй твоя раб презвитер Йоан и твоя раб Тома, които построиха църквата на името на Св. Власий. Амин.“

„Писа дякон Илия.“
„Аз, Мартин писах.“
„Ян направи този кръст.“

В Преславска редакция

Бележката с името на презвитер Григорий в Архивния хронограф

Проф. д.филол.н. Татяна Славова

В Руския държавен архив за древни актове в Москва (фонд 181, № 279/658) се съхранява руски препис на хронографски сборник от края на XV век, известен в науката като Архивски, Юдейски или Български хронограф, а също и като „Български исторически сборник от 921 г.“. В него чрез компилиране на различни текстове (библейски и хронографски) се проследява всемирната история според християнската концепция за Сътворението на света. Структурата му е мозаечна, изградена от различни източници, сред които обширна библейска компилация от Осмокнижието, Книга Царства, части от книгите на пророците Исая, Даниил и Иеремия, Книга Йов, части от Евангелието.

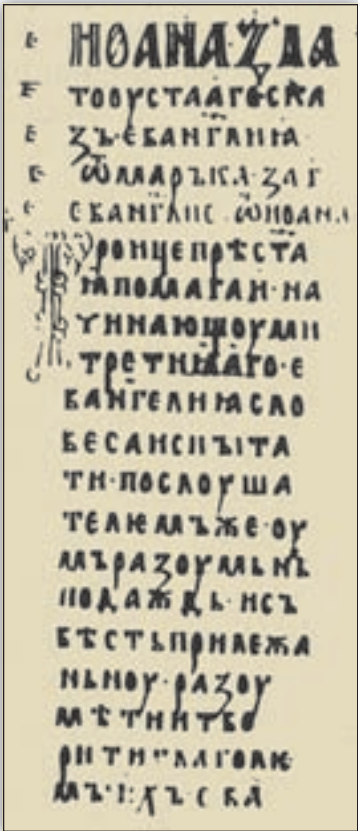
Компилацията е била част от неоецелия старобългарски архетип, съставен към началото на 921 г. според включения в края на хронографа списък на византийските императори, завършващ с коронацията на Роман Лакапин и жена му Теодора (17 декември 920 г.), който не включва обаче коронацията на техния син Христофор (май 921 г.). След Книга Рут (последна от Осмокнижието) на лист 199-а се намира бележката на презвитер Григорий. Тя е оформена като заглавие в червенослов към V книга от Хрониката на Йоан Малала, след която следва Книга Царства и други текстове. Мястото на бележката поражда различни съмнения дали в архетипа на Архивния хронограф тя е била след Осмокнижието или заглавие към V книга от Хрониката на Йоан Малала, респективно към Книга Царства. Смятам, че тя е била свързана или с Осмокнижието, или с Книга Царства, а не с Хрониката на Малала. Тази теза може да се провери, като се проследи преводът на едни и същи гръцки лексеми в Осмокнижието и в Книга Царства. Оказва се, че в преводаческата практика на последната са налице предпочитания към непреведени гръцизми, прабългаризми, германизми и кирило-методиевски (рядко преславски) варианти срещу славянски съответствия (преславизми) в Осмокнижието. Преводачът на Книга Царства показва по-слабо владение на гръцкия език, като понякога бърка гръцки омофони, а друг път предава различни гръцки лексеми с едни и същи славянски съответствия. Това подсказва, че първите осем старозаветни книги и Книга Царства от състава на Архивния хронограф представят различни преводи (редакции, текстови версии) и възхождат към два различни източника, от които са били заети наготово при съставянето на архетипа на Хронографския сборник. В такъв случай мястото на бележката не изглежда толкова странно, тъй като тя би стояла или в края на единия източник, или в началото на другия. С каква цел между тези два източника – единия, придружаван от бележката на презвитер Григорий, при съставянето на сборника пред Царства

Проф. Татяна Славова

е била интерполирана V книга от Хрониката на Йоан Малала?

Споделям мнението на Димитър Пеев, че V книга (с глосата за Ахил и мирмидонците-българи, живели по времето на цар Давид) е била вмъкната пред Книга Царства като маркер за история на българите от епохата на Царства и за нейното обвързване с древната история. Тази теза се подкрепя и от неоментирания досега факт, че в Книга Съдии на четири места повторно са интерполирани фрагменти от IV книга от Хрониката на Йоан Малала, съотнасящи се с времето на израелските съдии, макар цялата IV книга да е поместена в началото на Архивния хронограф. Вмъкването на точно определени места в библийския текст не само на фрагменти от Хрониката на Малала, но и на откъси от Хрониката на Георги Амартол, явно следва предварително обмислена концепция, подчинена на историко-хронографски принцип. Това мозаечно преплитане на старозаветния текст с хрониките безспорно е дело на архетипа на хронографа, несъмнено ерудиран книжовник.

„Учително евангелие“ от Константин Преславски. Синодален препис (XII в.)

Остава открит въпросът дали бележката на Григорий е попаднала в състава на хронографа с Осмокнижието (като завършваща) или с Книга Царства (като въвеждаща). Смятам, че по-вероятна е връзката с Осмокнижието. Такава хипотеза изказва още Игор Евсеев през 1902 г., аргументирайки се с теологическия факт, че предобразите на Новия завет се намират главно в текста на Осмокнижието. Връзка на бележката с Осмокнижието допуска и Христо Трендафилов, според когото по съдържание и структурни характеристики тя е от жанра на заключителните приписки, следхождащи основния текст.

Макар в бележката да се говори за книги, „преведени от гръцки език на славянски“, изследванията върху Осмокнижието и Книга Царства от състава на Архивния хронограф показват, че като цяло преводът в тях съвпада с превода в извънхронографските славянски преписи. Затова не може да се говори за нов превод, извършен от Григорий, а само за редакция на съществуващ. Доколкото редакторската дейност на Григорий се свързва с времето на княз Симеон (преди 913 г., когато титулт на владетеля е княжески), логично би било в библийския текст да има следи от т.нар. Преславска (Цар-Симеонова) редакция на библийските книги. Заниманията ми с Архивното Осмокнижие показваха, че в неговия текст (особено в непари-мейните части) наистина е налице редакторска дейност, характерна за Преславското книжовно средище, която би могла да се свърже с презвитер Григорий.

Според руския славист от края на XIX в. Иван Евсеев оформянето на бележката на Григорий като заглавие към V книга от Хрониката на Йоан Малала е дело на съставителя на сборника. Липсата на съдържателна връзка обаче между заглавието на Григорий и V книга от Хрониката на Йоан Малала подсказва, че това не би могло да е дело на ерудирания съставител на неоецелия старобългарски архетип, който е осъществил такава мащабна компилация. Затова допускам, че друг книжовник на българска или на руска почва е възприел механично приписката за заглавие, още повече ако в първоизточника тя е била отделена от библийския текст с по-едри букви.

Така не само предназначеният характер на Осмокнижието, но и следите от редакторска дейност, характерна за времето на цар Симеон, мястото и съдържанието на бележката подкрепят хипотезата, че първоначално заглавието с името на Григорий е било приписка-последслов след Осмокнижието, която по-късно е била погрешно възприета и тиражирана като заглавие.

Авторът е преподавател по старобългарски език в Катедрата по кирило-методиевистика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Симеоновият „Златоструй“

Дар на Кирило – Методиевата епоха

Проф. д.ист.н. Димитър Кенанов

След създаването на славянската писменост от светите братя Кирил и Методий чрез България православният славяноезичен свят получава не-преходни духовни дарове – заедно с превода на Священото писание от гръцки език започват да се издават творенията на светите отци Василий Велики, Григорий Богослов, Йоан Златоуст и други.

В Симеоновия „Златен век“ беседите на светителя Йоан Златоуст се радват на изключителен интерес и силна любов. В края на IX век младият български княз Симеон съставя антологията „Златоструй“. След 946 г. към първообразния състав се добавя „Слово на авва Макарий за излизането на човешката душа“ – непосредствен източник за най-старото „Безименно (Народно) житие на Св. Йоан Рилски“, съвременник на Симеоновия син цар Петър.

От първообразния Симеон „Златоструй“ са известни 45 слова. От него са сторени три известни нам преписа – един е от Библиотеката на църквата „Св. София“ в „богоспасемия град Полоцк“, правен през XV век, и два са от Библиотеката на Супрасълския манастир, правени през XVI и XVII век. Прибавеното в края, само на тези преписи, слово на авва Макарий сигурно е преведено също през X век във Велики Преслав. Към тази група преписи следва да бъдат включени Петербургският (БРАН.33.2.1) и Чудовският „Златоструй“ (ГИМ-Москва, Чуд. 214) от XV век.

След оглавлението идва ред на предговора, наречен „Присловие от самия христолубец цар Симеон“. В 24-то слово „За лъжливите пророци и учители и безбожните еретици“ е сторена обосновка за смисъла на титъла „христолубец“. Всеки ревнител на Св. Писание, щом винаги държи в сърцето си и на ръцете си книгите свети, той е същински „христолубец“ според реченото от Христос съответствие за любовта към Него и спазването на Неговото слово.

Основната херменевтическа постановка и цел на системния сборник от „златоструйни“ беседи според Предисловието е чрез творчеството на светителя Йоан Златоуст да се покажат предобразите на

Проф. Димитър Кенанов

Новия завет в съдържанието на Стария завет. Така се доказва истинността на Христовото учение, което е спасителен изход от заблудите на езичеството. Антологията е част от програмата на цар Симеон Велики, на първото поколение старобългарски и общославянски писатели да убедят славянобългарската общност с ум и сърце да се приобщи към християнската вяра в сложната обстановка след потушаването на езическия бунт, предвождан от Владимир Расате.

Като продължение е извършен превод още на двойно повече подбрани поучения. В някои от тях липсва титулът „архиепископ Контантина града“ за автора. Кога и как е станало присъединяването на втората подборка от Златоустови проповеди и кой е сторил разширението – на тези въпроси няма лесен отговор. Сега може да се смята само, че преводът е взникнал скоро след превеждането на същинския сборник.

Единствено във втората част на „Златоструя“ се разполагат около 30 Златоустови проповеди из „Еклогата“ („Цветник“) с 48 парафрази на Теодор Дафнопат (Магистър). Според В. В. Латинцев той е роден не по-късно от края на IX век и се причислява към „плеяда от образовани хора“, работили за „пищния разцвет“ на византийската литература при император Константин VII Багрянородни. В началото на 925 г. по поръка на император Роман Лакапин Дафнопат написва първото писмо до цар Симеон. Второто писмо е от март – април 925 г., а третото – от 926 г.

Оказва се, че словата от 46 до 137 са преведени във Велики Пре-

„Златоструй“

Старобългарски преводен паметник, свързан с книжовната дейност на цар Симеон (893–927). Съдържа избрани творби, принадлежащи или приписвани на Йоан Златоуст, и извлечения от съчиненията му, направени от по-късни византийски автори. Включени са и няколко творби, чийто гръцки първообраз не е установен, и Словото за Св. Троица от Климент Охридски. Обогатява извънредно много старобългарския литературен език и може да се сравнява само с Изборника от 1073 г. Историята на текста му показва, че той се разпространява най-вече в книжнината на източните славяни до XVII век.

„Старобългарска литература. Енциклопедичен речник“. Съставител Донка Петканова. Велико Търново, Абагар, 2003.

слав, когато там вече е бил изготвен същинският, първообразният „Златоструй“. Те са присъединени в България или в Киевска Русия към Симеоновата подборка от 45 поучения.

Извънредно важна е Дафнопатовата парафраза на похвалата за Св. апостол Павел, поставена на 116-о място. В сравнение с нейния гръцки текст в началото с увода и изложението е поставена нова встъпителна фраза. В следващата образна и символна успоредица ярко просветва киево-руският социологически контекст, в който е пресъставена, четена и слушана тази похвала.

В сборник с жития от Супрасълския Благовещенски манастир се намира цялостен, различен старобългарски превод на същата похвала от името на пресъставителя Теодор Дафнопат. Този превод е изцяло в съгласие с гръцкия автор извод и по него началото се опира на новозаветната книга „Деяния на Св. апостоли“, като пресъздава пътуването на Савел до Дамаск, за да се открие съдбоносната му промяна от противник в горещ Христов последовател. Тази част е пропусната в пълния разширен „Златоструй“, където започва със същата символна успоредица.

В заключение може да се обобща допустимата хипотеза за съдбата на Симеоновия „Златоструй“ в ръкописната традиция. Първообразният му преводен състав от 45 беседи от Св. Йоан Златоуст е изготвен след 893 г., вероятно преди края на IX век. През 1474 г. в Киево-Печорската лавра е направен препис на разширения със 137 слова „Златоструй“, който попада в Библиотеката на Свето-Троицката Сергиева лавра край Москва. По този ръкопис е изготвен цялостен препис от XV-XVI век, съхраняван в Руската държавна библиотека.

Авторът е ръководител на Научния център „Търновска книжовна школа“ към Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, преподавател по старобългарска литература.

Корица на сборника „Кирил и Методий“.

Съставител Константинос Нихоритис. Издателство „Епикентро“, Солун, 2012.

...

Плакат на Международната научна конференция „Делото на Св. Св. Кирил и Методий и съвременна Европа“ в манастира Аминтео, 21-22 май 2010, посветена на паметта на Евангелос Кириакудис.

Завети на културата

Международният симпозиум „Културното наследство на делото на Св. Св. Кирил и Методий като фактор за единството на народите от Югоизточна Европа“. Аминтео, Гърция, 21-22 май 2010 г.

Посветен на паметта на Евангелос Кириакудис

Участници:

ФИЛОЛОГИЯ. Проф. д-р Татяна Суботин-Голубович. „Солунските братя и сърбите“; проф. д-р Хараламбос Симеонидис. „Личните имена в българския език като преводни заемки от гръцки“; проф. д-р Константинос Нихоритис. „Църковната и светската визия за делото на светите братя Кирил и Методий“; проф. д-р Димитър Кенанов. „Антологията „Златоструй“ – дар на Кирило-Методиевата епоха“; доц. д-р архим. Ириней Хаджиефремидис. „Пих от чашата на живота със селяните и се опияних от връзката си с необразованите“ (Временното пребиваване на архиепископ Теофилакт в Охрид); проф. д-р Георги Попов. „Химнографските приноси на Кирило-Методиевите ученици“; проф. д-р Анисава Милтенова. „Проучвания върху Кирило-Методиевата мисия сред славяните в началото на XXI век. Проблеми и перспективи“; д-р Евангелос Герониколас. „Онтологични предпоставки за разбирането на един житиен текст. Конкретни примери в Житието на Св. Кирил“; д-р Юрген Фухсбауер. „Идентифициране на устните клетви в славянските преводи“; докторант Димостенис Хаджилелекас. „Историческо развитие на изворите за Св. Св. Кирил и Методий“; д-р Алексис Панагопулос. „Културното наследство на Св. Св. Кирил и Методий в произведенията на Никодим Милаш, епископ Далматински“; докторант Полидорос Горанис. „Пространните жития на Св. Кирил и Св. Методий. Разговорният елемент и литургията. Ролята на цитатите от Священото писание като мотиви за развитие на наративната им структура“; докторант Георгиос Боровас. „Св. Св. Кирил и Методий в гръцката библиография“.

ИСТОРИЯ. Проф. д-р Йоанис Тарнанидис. „Наднационалното и вселенското измерение в проповедта на солунските братя Кирил и Методий“; д-р Сърджан Пириватрич. „Св. Св. Кирил и Методий. Тяхната обща традиция“; докторант Севестианос Андреадис. „Мисионерската дейност във Византия: Многолик план и стратегическа цел. Примерът на Св. Св. Кирил и Методий“; проф. д-р Василис Кацарос. „Планът за византинизирание на гръцкото пространство в епохата на Македонската династия“; д-р Андрей Шковиера. „Византийската традиция в земите на Словакия и Кирило-Методиевският й произход“; проф. д-р Атанасиос Каратанасис. „Пътят на Св. Св. Кирил и Методий в Европа. Един научен проект“; асистент д-р Елеонора Наксиду. „Сближаване чрез различията: Охридският архиепископ Теофилакт и неговите оценки на Западната църква“; проф. д-р Михаил Тритос. „Славянските просветители Кирил и Методий и проблемите на православието на Балканите“; гл. асистент д-р Илиас Евангелу. „Кирило-Методиевото наследство и предизвикателствата на съвременния свят“; София Александриду. „Възраждането на Празника 24 май като Ден на славянската писменост и култура в Русия“.

ИЗКУСТВО. Проф. д-р Хрисанти Мавропулу-Циуми. „Как са повлияли произведенията на монументалната живопис в Солун върху културната основа на Св. Св. Кирил и Методий за тяхната мисионерска дейност“; д-р Вана Сапунджиева, Тодор Енчев. „Възрожденската иконография на Св. Св. Кирил и Методий като извор за нови иконографски прототипи“; докторант Йоанис Сисю. „Изображения на Св. Климент Охридски – дело на зографи от Костур“.

Конференцията е част от магистърска програма на Университета на Западна Македония в град Флорина. Участваха 105 магистранти от Гърция, България, Сърбия, Словения, Черна гора, Австрия.

Показана бе изложба със 120 стенописи, икони, старопечатни книги, скулптури, паметници и църкви от Гърция, Русия, Италия и Албания. В настоящия брой на в. „За буквите – О писменехъ“ са поместени новооткрити стенописи и икони, показани на изложбата.

„Св. Седмочисленици“. Икона от черквата „Св. Богородица“ в Корча, Албания (1773)

„Св. Климент Охридски и Св. Наум Охридски“. Икона от манастира „Св. Наум“ край Охридското езеро (1711)

Успение Наумово (910)

На 14 и 15 октомври 2010 г. в Будапеща се състоя международ-на научна конференция, посветена на Св. Наум Охридски, по по-вод на 1100-ата годишнина от неговата кончина. Тя бе уредена от Българския културен форум – гражданската организация на българската творческа интелигенция в Унгария, в тясно сътруд-ничество с Института по славянска филология към Университе-та „Лоранд Йотвьош“ и Дебреценската академична комисия по история на изкуството. В нея взеха участие учени от Унгария, България, Русия, Македония. С дейното участие на изкуствоведа доц. д-р Марта Над в катедралата „Св. Богородица“ съвместно с православния диоцез в Унгария бе открита внушителна изложба. В нея бяха показани 12 икони от времето на култа към Св. Наум през XVIII в. и 32 творби на съвременни художници. Материали-те от конференцията са издадени в сборник на български и унгар-ски език.

Сборникът съдържа: Приветствено слово от Чаба Латорцаи – замест-ник държавен секретар; Тошо Дончев, „Скромен ученик – свят учител“; Имре Тот, „Непознатият познат. Към животописа на Св. Наум“; Петер Кирай, „Унгарците в Житието на Св. Наум“; Дюла Крищо, Имре Тот, „Влиянието на манастира Студион върху дейността на Константин-Ки-рил, Методий и техните ученици“; Христо Трендафилов, „Де е написан Канон за апостол Андрей от Наум?“, Гоце Ангеличин Жура, „Новооткри-ти изображения на охридските светци Климент и Наум“; Елена Генова, „За две икони на Св. Седмочисленици от XIX век“; Юлиана Пандур, „Св. Седмочисленици и българската култура“; Марта Бур, „Почитатели на Св. Наум в Унгария през XVII-XVIII век“; Ищван Габор Челини, „Св. Иван Рилски в контекста на българо-унгарските връзки“; Кристина Менхарт, „Демоничната природа на светците в българския и в унгарския фолклор: Св. Антоний Велики“; Ася Събева-Юричкай, „Апокрифната книжнина и българската народна песен“; Чаба Марцинка, „В пресечната точка на източното и западното християнство – религиозният живот в среднове-ковна Унгария“; Ищван Ленард Маляр, „Селячеството във Византия“; Ел-вира Катуш, „Кралската университетска печатница в Буда и Българското възраждане“; Шандор Фьолдвари, „Произходът на богослужебните кни-ги на православните енории в Унгария – огледало на взаимоотношения-та между западното и източното християнство“; Анка Елизабета Татан, „За илюстрациите в румънските книги, печатани в Будапеща“; Бернардет Пушкаш, „Стилевые и иконографические связи иконописи XVI столетия в Мукачевской епархии“; Изабела Пап, „Асимилационните пътища на гърците в Унгария през XVIII-XIX век“; Венета Янкова, „За религиозната идентичност на ортодоксалните християни в Мишколц“.

Нулевият меридиан

Пресечната точка на източното и западното християнство

Чаба Марцинка

Чаба Марцинка

се появяват християнски мисионе-ри от запад. В по-голямата част на Алфьолд (Голямата унгарска рав-нина) и в Трансилвания до края на Х в. доминират източнохристи-янските мисии, а в Панония – по-скоро мисиите, дошли от Запад.

Голям размах придобива визан-тийското мисионерство след 944 г., когато Константин Багрянород-ни става единствен повелител на империята. След един по-ранен конфликт Византия и унгарски-те племена сключват мир, според който деца от висши унгарски родове отиват в Константинопол, където повечето от тях приемат християнството. Около 948 г. пър-во се покръства племенният вожд Булчу, като кръстник му става са-

Паметник на Св. Св. Кирил и Методий край Залавар, Унгария. Надписът е мисъл на Константин Философ на старобългарски и на унгарски език. Скулптор Фридеш Янцер (1985)

др. Същевременно най-вече върху елита силно въздействие оказват византийското християнство, из-куство и политика. Макар че по това време преобладаващата част от унгарските племенни вождове и големци са още езичници, вече са станали няколко покръствания и са се появили първите мисии-нери. Преселването в Етелкьоз (настъпило отчасти поради един зараждащ се българо-печенежки съюз) още повече засилва полити-ческото и религиозно-културното влияние на Византия. Племенният съюз, превръщащ се чрез кръвния договор официално в единен на-род, постепенно се доближава до християнството. В този период, най-вече по географски причини, значителната част от мисионерите пристига от Византия. <...>

В средата на Х в. мисионери в Унгария пристигат от Византия и долнодунавските българи. В съ-щото време, предимно в Панония,

мият император Константин. След това около 952 г. с подобен ритуал се кръщава и вождът Дюла. И два-мата получават много подаръци и ранг на патриции. Дюла дори от-вежда със себе си назначения за епископ монах Йеротей, който по-лучава от патриарха сан „епископ на Тюркия“.

Макар че за няколко години в Дюлафехервар (Алба Юлия) е действала източноправославна епископия около 957 г. Независи-мо от това ритуалите и традици-ите на източното християнство, често смесвани с късно навлязлото западно християнство, са продъл-жили да съществуват, особено в Трансилвания, в източната част на Алфьолд и в южнославянските те-ритории, както и на територията, наречена по-късно Подкарпатие.

Авторът е унгарски поет, писател и исто-рик. Статията преведе Юлия Крумова.

Мисионерска саможертва

Наумовият канон за апостол Андрей е написан вероятно във Велика Моравия

Проф. д.филол.н. Христо Трендафилов

През последните три десетилетия старобългарската химнография преживява истински разцвет. В резултат на интензивни проучвания бяха открити нови църковнопевчески творби на Кирило-Методиевите ученици Константин Преславски и Климент Охридски.

Издирено бе и единственото засега оригинално произведение на друг именит ученик на светите братя и достоен съратник на Климент. Това е Канонът за апостол Андрей Първозвани, открит от най-изтъкнатия изследвач на ранната славянска химнография Стефан Кожухаров. По този начин се доказва фактически нещо, което отдавна се предполагаше: Наум е бил не само организатор на книжовния живот и всеотдаен мисионер, какъвто ни го представят двете славянски и двете гръцки жития за него, Пространното житие на Климент от Теофилакт и Предговорът към Учителното евангелие на Константин Преславски, но и бележит писател.

Канонът е открит през 1978 г. в сръбски Службен миней за септември, октомври и ноември от XIII век в Библиотеката на българския Зографски манастир „Св. Георги“ (№ 1е7, или 88 според библиографията на Григорий Илински). Изследвачът разчете скрит в творбата фразов акростих, който гласи:

„ПЪРВИЯ ХРИСТОВ АПОСТОЛ ВЪЗХВАЛЯВА НИЩИЯТ НАУМ.“

Това откритие поражда стремеж да се идентифицират и други произведения като Наумови.

Най-напред Стефан Кожухаров свърза с авторството на Наум Канона за пренасянето на мощите на Йоан Златоуст, в който е вграден акростихът:

„ПРЕНАСЯНЕТО НА ЗЛАТОУС-ТОВИТЕ МОЩИ ВЪЗПЯВАМ.“

От своя страна Георги Попов допусна, че някои от анонимните песнопения за Рождество Христово и за Богоявление също са дело на Наум. Според Иван Добрев пък Наум е превел част от Октоиха и Службения миней. Московският изследвач Евгений Верещачгин съотнесе с Наум и култа към княз Борис I Михаил авторството на Канона за архангел Михаил.

Откривателят на творбата подчертава нейната старинност и в частност – уникалният случай на преглас на *иш* (мек вариант на *ит*). Относно времето на написване той смята, че Канонът е съз-

Проф. Христо Трендафилов

даден през 868 г. в Рим по време на пребиваването там на Константин-Кирил Философ, Методий и цялата славянска мисия. Съгласно 17-а глава на Пространното житие на Кирил тогава е отслужена литургия на славянски език в църквата на апостол Андрей. Според изследвача тонът на творбата е по-скоро хвалебствен, отколкото молитвен, а авторът свързва мисионерските подвизи на Кирило-Методиевите ученици с подвизите на първия Христов апостол.

Това гледище оспори пръв Георги Попов, който предположи, че произведението е написано по-

телската дейност на Кирило-Методиевите ученици там. Те са заложени в самия текст на творбата.

В седма песен се разказва как апостол Андрей е изобличил езическия цар Егеат – управител на град Патра. Последният нарежда Андрей да бъде вързан и затворен в тъмница. В осма песен се пее за съда, устроен над апостола от неговия мъчител, когато Андрей отново го изобличава:

„Високомерието на врага – мъчител, пред съда изправен ти изобличи. Защо напразно погубваши се, мъчителю, ти рече, като не вярваши в Твореца – Бог.“

Сцена, при която Методий или неговите ученици са били изправени на съд и са били измъчвани, се среща неведнъж в паметниците от Кирило-Методиевия цикъл.

За терор от страна на езичници и еретици се говори и в Канон на Св. Димитър Солунски, приписван от достатъчно авторитетни медиевисти на самия Методий. В него се чувства най-отчетливо мотивът за страдалческа носталгия от продължителна раздяла с родния Солун:

„Побързай, блажени, защити ни със своето воеводство. Потъпчи измамата на триезичниците и честно ни запази сред варварите, светецо, защото сме твои съотечественици...“

Подобни чувства трудно могат да възникнат в България през 886 г., защото княз Борис I Михаил създава отлични условия за проповедническа дейност на пристигналите в Плиска Кирило-Методиеви ученици. Появата на жестокия, облечен с власт враг на християнството, на варварите (немските войници и клирици) има място най-вече през последните месеци от съществуването на славянското Просвещение във Велика Моравия, макар съпротива и неприязън спрямо тях да е имало винаги.

Тогава изглежда е бил остро актуален вече написаният Канон за Св. Димитър и е създаден Наумовият Канон за апостол Андрей. Те са внушавали и затвърждавали апостолска представа за мисионерска саможертва, предлагали са образци за подражание в очакване на неизбежния сблъсък с немското духовенство и неговите моравски подгласници.

Така че най-вероятна изглежда възможността Канон за апостол Андрей да е написан във Велика Моравия във връзка с честването на паметта на светеца на 30 ноември, в промеждутъка от кончината на Методий на 6 април 885 г. до късната есен на същата година. Тогава именно Кирило-Методиевите ученици начело с Климент и Наум са се заели със задачата да подготвят образци за устояване и противодействие на задаващия се терор.

Авторът е преподавател по старобългарска литература в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, лектор по български език в Будапещенския университет.

Корица на сборника

„Обществени и религиозни връзки между Унгария и Балканите“. Сборник по случай 1100-годишнината от Успението на Св. Наум Охридски. Редактори Тошо Дончев, Кристина Менхарт, Имре Тот. Будапеща, 2011.

Отговорен издател Български културен форум. Председател Адриана Петкова Пападопулос.

Сборникът бе представен на 23 април 2012 г. в академичната зала 1 на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съвместно от Катедрата по кирило-методиевист-

„Емануел в потир“. Худ. Димитри Финта. Чеслов, Себен (1790)

тика и Унгарския културен институт в София. Слова произнесоха проф. Анна-Мария Тотоманова – ръководител на катедрата, и д-р Тошо Дончев – директор на Центъра. Присъстваха български учени-слависти, преподаватели и студенти, както и Адриана Петкова – председател на издателство „Български културен форум“.

Символ на нова Европа

Проф. д.филол.н. Анна-Мария Тотоманова

Сборникът „Обществени и религиозни връзки между Унгария и Балканите“ е единственото научно издание, посветено на 1100-годишнината от смъртта на Св. Наум Охридски. Сам по себе си този факт е достатъчен да привлече вниманието на кирило-методиевистите към изданието, защото след откриването на канона за апостол Андрей книжовното дело на този Кирило-Методиев ученик се радва на нестихващ научен интерес. Учени като Иван Добрев смятат, че Св. Наум е взел дейно участие в превода на Службения миней и Октоиха, а Георги Попов допуска, че той е автор на някои от анонимните стихире в цикъла за Рождество Христово и за Богоявление.

Представеният тук сборник съдържа двайсет студии, част от които са изнесени като доклади на научната конференция „Унгарският култ към Св. Наум Охридски“, а други са вече публикувани трудове по темата като тези на известните слависти и кирило-методиевисти Петер Кирай, Дюла Кришко и Имре Тот. Статиите са на български, руски и унгарски, като унгарските текстове са снабдени с резюмета на български и английски, а българските и единствената статия на руски език – с резюмета на унгарски и английски. Многоезичието на сборника не е случайно, защото научната конференция за Св. Наум е организирана по инициатива на Българския културен форум, а изданието е осъществено от Българското самоуправление в три района на Будапеща с материалната подкрепа на Държавния секретариат за религиозни, малцинствени и цивилни връзки при Министерството на администрацията и правосъдието на Унгария. Фигурата на Св. Наум Охридски, непознатият познат – според сполучливото определение на Имре Тот, е своеобразен символ на вековните контакти между Унгария и Балканите и до голяма степен предопределя влиянието на православните светителски култове върху различни слоеве на унгарското общество от Средновековието до наши дни.

Затова и сборникът включва не само студии, посветени на живота и делото на книжовника и просветителя Св. Наум и на разпространението на култа към Кирил и Методий и Седмочислениците на Балканите и в Унгария, но и студии, които третират проблемите на културните и религиозните връзки между унгарци, българи, сърби и гърци през вековете. Специално внимание заслужава новата хипотеза за мястото и времето на възникване на канона за Св. Андрей, издигната от българския изследовател Христо Трендафилов, която е съобразена с нарасналите ни познания за светителските култове по нашите земи. Следва да се отбележат и студиите на Елена Генова и Гоце Ангеличин Жура, които представят нови сведения за историята на култа към Седмочислениците въз основа на анализа на техни изображения. Адмирации заслужават и усилията на Венета Янкова, която търси съвременните проекции на историческите контакти между унгарците и православните балкански имигранти, като проследява съдбите на конкретни личности.

Но освен сериозен научен факт, книгата за мене е и символ на нова Европа – разноезична, многолика, глобализираща се, но и толерантна и възприемчива към вярата и културата на другите.

Най-бляскавият период в повече от тринадесетвековната история на българската литература е периодът от края на VII до края на XII век. Тези пет века са запазили и суровата монументалност на първобългарските каменни надписи, и хуманистичния патос и мисионерската саможертва на Кирил и Методий и техните достойни ученици, и съдбовния избор на княз Борис, и озаренията на Великопреславската литературна цивилизация, и вдъхновения демиург на века цар Симеон, и епохата на цар Петър с нейната тиха отшелническа съзерцателност и дуалистично-богомилския дух на отрицанието, и апокрифно-историософските въздействия на попадналата под чуждо владичество родна земя. Старобългарските ръкописи се разселват като богоизбран народ в православния славянски свят и го даряват с писменост, а той с благодарност съхранява спомена за тях.

„Боян Магесник“. Худ. Лили Димкова

Това е синът на цар Симеон – Вениамин, считан за първоосновател на богомилството редом с Поп Богомил и Василий Врач.

Като Огнена птица

Предсказания за България от Петър Осоговец – богомилски жрец

„А в четвъртия ден Господ създаде звездите – да красят твърдта небесна – и да бъдат знамение за векове и народи. Седем едри звезди сътвори Предвечният – и седем области на небето им повери.

И вложи Творецът седем духа в седемтях светила небесни, та седем ангела се родиха. И повери на всеки ангел по един от седемте народа – да го ръководи.

И ангелите, на които бе поверено да водят народите, се сдружиха с ангелите, що бяха пазители на тези народи, та всеки народ имаше по два ангела – един да го води, а друг да го пази.

Слънцето разпери криле над Египет, Месечината – над Междуречието, Вечерницата се спря над Елада, Звездата на Посланика покри с лъчи Юдея, Звездата на Бранника – Рим, а Звездата на Отшелника – Византия. А народите се не бяха още родили на Земята, но те живееха в чертозите на Господния Премъдрост.

И вси народи получиха от Вечния по един звезден дух. Само над България тъмнееше мрачина – и звезден ангел не развя криле над нея.

И ронеше сълзи ангелът, що пазеше България, че всички си имаха другар, а той нямаше. И с плач поиска от Бога звезден дух-другар да му даде. Та се смили над него Творецът, ала нямаше вече звезда и звезден дух.

И духна тогава Бог в простора – и осени с божествено мановение Млечния път да властва над България...

И превратна бе участта на Египет, умряха двата народа-близнаци на Междуречието, изгоря Елада, погина Юдея, разсипа се Рим.

Само Византия и България останаха...

Но този, що се вслушва в пророчески вещания, знае твърдо, че неповолни бранни дни ще разсипят и Византия навсегда.

А България като Огнена птица ще се възражда из собствената си пепел, та докрай на вековете ще пребъде...

Защото гаснат звездите една по една, ала Божият пояс ще свети вечно – и Млечният път ще бъде светъл саван над мъртвата вселена.“

Из „За съдбата на народите“ (1956). Обнародвано в сп. „Български писмена“ / „Les lettres bulgares“, 2000, кн. 2.

Свобода на съвестта

Д-р Алберт Лонг

„Слава и чест на Поп Богомила, който ако и да е бил много онеправдан от невежите си и фанатически противници, но като вземем под внимание мрачните времена, в които живял, явно е, че той бил по-напред от всичките онези, които са го преследвали.

Слава и чест на това храбро племе, което ако и безграмотно и варварско наричано от притеснителите си, то първо е пробило през дебелата кора на суеверията и предразсъдъците и без да гледа на заплашвания и угнетавания, 400 години преди изгарянето на Ян Хуса, първия славянски мъченик, то се осмелило да провъзгласи свободата на частната съвест срещу всичките заплашвания на папската тирания.“

Из лекция върху българската история в Роберт колеж в Цариград (1869).

Благословените

Безценни свидетелства за първобългарската вяра

Христо Буковски

В предишните три броя бяха публикувани откъси от статията на Райчо Каролев „За богомилството“, поместена през 1872-а и следващите две години в няколко книжки на „Периодическо списание на Българското книжовно дружество“. В тях е изтъкнато, че новото учение е намерило твърде възприемчива почва именно в манастирите, дето калугерите се увеличали от крайностите на аскетизма и съзертателността. Несъмнено богомилството са прегърнали най-ревностните и най-начетените богослужители и това е най-логичното обяснение за жалбите на прочутия средновековен книжовник Презвитер Козма, че с тези еретици било трудно да се спори, защото много добре познавали светите книги.

Проф. Иван Дуйчев през 1947 г. също е категоричен, че появата на ереста ни най-малко не говорела за безверие: напротив, тя свидетелствала за усилен верски дирения и за „духовен глад“. Дори адептът, чието име носи учението, смутило Средновековна Европа, е от църковния клир със сан презвитер и право на богослужение – Поп Богомил!

Очевидно всеотдайният порив в богопознанието може да изведе към неканонизирани истини, но не е ли прав испанският философ Мигел де Унамуно, че там, където не цъфтят ереси, богословските науки са чиста литературна рутина и се превръщат в средство да си убиваш времето и да се бориш срещу умствената леност, като вършиш нещо, което е лъжеподобие на истинския труд?!

Както мнозина историци след него, и Каролев вижда връзка на богомилското учение с изповядваното от персийския маг Зороастър през VII в. пр.Хр., който заради своите проповеди бил заставен да напусне страната си. Задължително се пропуска обаче, че тогава го приел Виштаспа – владетелят на Балхара (Бактрия) край Памир, древната родина на българите. Вероятно по същите съображения се пропуска и че през V в. пр.Хр. персийският цар Дарий освежил културата в страната си, като наредил да преселят в Персия тракийското племе пеони, та ако Мани и Арий са заимствали от Зороастър (както твърдят изследователите), колко по-логично е да са почерпили и от идеите, изкласили сред тамошната пеонска диаспора. В такъв случай сигурно е естествено в учението на българските мистици, които вече обитавали старите земи на траките, да има сходни идеи с изповядваните от двамата прочути еретици. Въпрос на прецизност, почтеност и отговорност обаче е да се търси в общото между тях познанието, което те са били готови да отстояват с живота си.

На свой ред предполагаемата – също естествена и дори изконна! – връзка на богомилството със зороастризма крие важни податки. Всеизвестно е, че идеите на ереста проникнали в Западна Европа с проповедници успоредно на две богомилски църкви от България – Драговицката и Българската (Ordo de Draguriae, Ordo

de Bulgariae). Вероятната причина за това е, че три години, след като през 499 г. войски на създадената между Каспийско и Черно море Велика България навлезли на Балканите и разгромили 15-хилядната византийска армия край р. Цурта, те се установили в Солунско. Логично изглежда тогава да са пренесли в Тракия началата на своята древна вяра, в която съвсем на мястото си биха били осмислени и преосмислени идеи от проповедите на Зороастър. Щом в тяхната родина знаменитият персийски маг е бил оценен и приет, значи е говорел неща, които предците им са разбирали (защото са знаели?!). Славяните драговити, които дошли след българите в Македония, пък са станали най-ревностните следовници на тяхната вяра.

След два века, през 681 г. южно от Дунав е създадена българска държава. В двора на нейния владетел са познавали и (поне някои от владетелите) изповядвали християнството. През IX в. то е прогласено за религия на цялата обединена България. Наложено то със сила вероизповедание по имперския византийски модел обаче напомнило на мистиците около презвитер Богомил похвати, в които и адептите в Бактрия, и абииите в Тракия били посветени от вековете на древните богове. Като отлични познавачи на Новия завет, те били смутени,

„Прогонване на катарите от Каркасон“. Миниатюра в „Grandes chroniques de France“ (1209)

че Църквата в Христовото име налагала поведение, правила и служения, които самият Спасител не изисквал от Своите последователи. Във все по-помпозните храмове и натруфените свещеници, които гордо властвали в тях, те ужасени видели да прозира онова, което Сам Божият Син бил дошъл на Земята да отхвърли. Опитът да избавят хората от подмяната, с която клирът им отнемал възможността за спасение според ясните прости наръки, завещани им от Христос, родил учение, усвоило и древното познание, което бързо привлякло много последователи.

През X–XI в., след като Източна България е заета от Византия и престолнината на държавата вече е в Македония, езотериците в Солунско не приемат изцяло техните възгледи, защото им се сторили твърде смекчени под влиянието на Христовия завет. Така те обособяват своята – Драговицката – школа. Тя твърдо отстоява по-голяма близост с идеите, донесени от Изток. За най-добрите познавачи на ереста обаче – византийците – това определено не е учение, свързвано с персийския маг, щом през XII в. поетът Йоан Цекас държал да отбележи:

„А неонците са българите. Не вярвай на глупаците, че неонците са различни от тях!“

В това настойчиво приравняване на изселените в Персия траки с дошлите от Бактрия българи най-малкото става дума за изконна духовна близост – вероятно както в светогледната нагласа, така и в обредните практики.

Ревността към изконната чистота на изповядваното учение поражда литургически разногласия между източнобългарските и крайсолунските богомили, които биха разбулили не само интересни философски възгледи, но и стари тайни, ако бъдат изследвани много по-задълбочено. Фактите обаче трябва да се събират от цяла Европа, защото споровете

Широта на духа

„Богомилството и Презвитер Козма“.

Непубликувана дисертация на екзарх Стефан

Проф. д.филол.н. Георги Василев

Екзарх Стефан (1878-1957), със светско име Стоян Попгеоргиев Шоков, е написал свое изследване „Богомилите и Презвитер Козма“. Тя е издадена на френски език през 1920 г. в Лозана („Les Bogomiles et Presbyter Kosma“. Thèse, présentée à la Faculté des Lettres de l'Université de Fribourg en Suisse pour obtenir le grade de docteur par archimandrite Stéphane Ghéorghieff. Lausanne. Imprimerie Petter, Giesser & Held, Caroline, 5. 1920), но доскоро не бе известна у нас.

Нашият виден съотечественик учи в Киевската духовна академия (1900-1904), от 1907 до 1910 г. преподава в Цариградската духовна семинария, от 1915 до 1919 г. посещава Факултета по протестантска теология на Женевския университет, а защитава споменатия докторат пред Факултета по католическа теология към университета във Фрибург.

Тази широта на погледа и на духа му се проявява и в международните му изяви, и в неговите граждански позиции.

Той е деец на екуменическото движение, съдейства на Нансеновата акция за издаване на временни паспорти на бежанците, съосновател е на Червения кръст в България и един от най-големите защитници на българските евреи.

Избран е за екзарх през 1945 г. и именно в тази година е вдигната схизмата над Българската църква. Това поведение може да се определи като граждански и политически хуманизъм. За съжаление, през 1948 г. комунистическата власт, недоволна от отказа на екзарх Стефан да ѝ сътрудничи, го интернира в карловското село Баня. Тук, лишен от условия за нормален живот и от обществените си връзки, дори от собствената си библиотека, той подготвя вариант на български език на „Богомилите и Презвитер Козма“, като го нарича „второ допълнено и поправено издание“.

За дисертацията му знаех от големия познавач на богомилството Стефан Гечев и успях да я открия в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Доц. Руса-

лена Пенджекова откри българската версия в Държавния архив на Смолян. През 2010 г. със съдействието на проф. Георги Бакалов предприехме стъпки за издаването като отделна книга на дисертацията и Светла Стоянова, експерт от Държавна агенция „Архиви“, отлично разшифрова текста.

Макар екзарх Стефан да приема последователна критика на богомилството от позициите на православие, той признава големия културен принос на богомилите, поставя ги между създателите на художествената литература в нашето Средновековие. Фактически със своята дисертация той е един от първите български автори, които въвеждат в нашата историческа наука метода „история на идеите“. За него Презвитер Козма е последният книжовник от Преславската школа, който акцентира върху необходимостта българската църква да носи просветителското призвание на Преславската школа, за който просвещението е неотделима част от църковната дейност.

„Любовта към работата и скромният живот играят главна роля в частния живот, както и в общия живот на богомилите, които се задоволяваха с най-необходимото – толкова, колкото да преживеят, да не умрат от глад и от студ.

Те работеха с едно необикновено усърдие в литературата и обожаваха четенето, особено апокрифната литература, която всъщност представляваше техният вътрешен живот, тяхната вяра и тяхното бъдеще. Всяка община имаше редовно училище. Всички богомили трябваше да знаят да четат, да пишат и да се учат. Това е едно обстоятелство, което много допринесе за влиянието на богомилите върху литературата, но винаги в едно чисто апокрифно направление. Бидейки по-образовани от другите, имайки по-големи знания от литературата и бидейки начело на неофициалната църква, богомилите се наричаха християни. Те държаха за най-справедливото и най-чистото тяхно верую. Затова те се считаха като солта на земята, светлината на света, лилията в полето, като светци без грехове. Техния живот те считаха за небесен.

<...>

Богомилската литература се развива много бързо благодарение на енергията, на пламенността на еретиците да обясняват, да перифразират и започават същността на православните книги, за да представят с помощта на басни, разкази и приказки цялата дълбочина и мъдрост на тяхната вяра. Презвитер Козма изказва своето възмущение на няколко места в своите проповеди върху фалшивостта, пристрастието и лъжливостта на техните басни. Темата на богомилската литература е извлечена в повечето случаи от Библията с един примес на сцени с ориенталска фантазия и насочена винаги към староезическите и народни вярвания. Туй, което правеше тяхната литература увлекателна и достъпна за народния ум. Няма никакво съмнение, че книгите, написани в един прост говор, много се харесваха на народа, понеже му даваха подробни и сърцераздирателни картини. Служебните книги за светците, признати от църквата, чийто съдържан стил не отговаряше на нуждите на народната фантазия, искаха да обяснят ясно и просто тайните на света.

Разказваха с учудващи подробности и с поетическо вдъхновение „Тайните на небето и на ада“, „Създаването на света“, „Жестокостите на Страшния съд“, „Животът на Спасителя и на Св. Богородица“ и т.н. Какво впечатление и какво учудване би произвело върху един прост селянин и даже върху един

войнствен боляр четенето на описанието на последните дни на света, като това, представено от богомилите в тяхната главна книга „Въпроси на св. Иван Теолога“.

<...>

При все това трябва да признаем, че към различните отрицателни страни на богомилската литература, тя имаше също, от различни гледни точки, едно добро влияние върху своите четци. Тя даваше свобода на фантазията. Главната цел на богомилските басни беше да проникнат в тайнствения свят, да го отгатват, да го изследват и да го опишат.

Няколко столетия по-късно, когато богомилската догматика изгуби от своята стойност и когато фантастичните представления останаха като предмети на създаването в изкуството и мистичната поезия, тяхното влияние остава в творбите на живописиста и скулптурата. Освен това южнославянската литература дължи на богомилите, благодарение на тяхната пламенност за четене, широкото развитие на артистичните и исторични апокрифи, които не съдържаха вече никаква следа от богомилска ерес, като например: „Историята на Соломон и на Китоврас“, „Йоасаф и Варлаам“, „Стефанит и Ихнилат“ и пр.

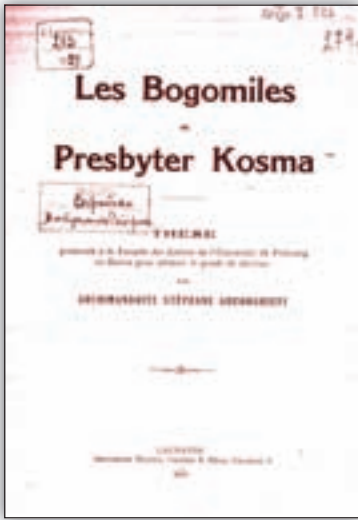
Почти всички познати апокрифи преди богомилската литература, както и всички тези, които се явиха през нейното съществуване, бяха преобразени според тяхната гледна точка. Те много допринесоха за съвършенството на българския литературен език и богатството на изражението по форма и по стил. Благодарение също на тяхната ревност да преподават и да пътуват, богомилите служеха за звено в културните отношения между славяните и между Изтока и Запада.

Чрез своята доктрина и чрез своите книги те дадоха да се роди художествената литература. Презвитер Козма, монахът Атанасий Йерусалимски, след туй Синодикът на цар Борил, споровете и решенията на търновските събори са продукт от борбата против богомилската ерес.

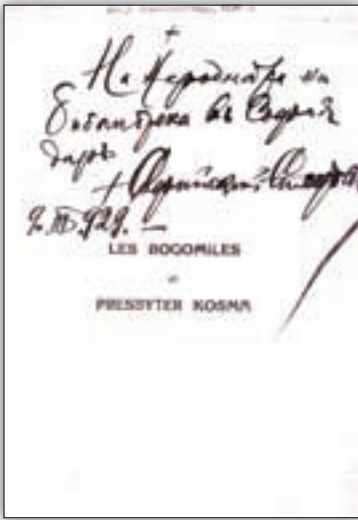
От литературна гледна точка богомилите имат една неоспорима заслуга: те извънредно много допринесоха за разпространението на българския литературен език извън България, в Сърбия, в Босна и в Русия, създавайки официалния литературен език на целия югоизточен славянски свят.

Богомилството е играло в България ролята, игра-на във Франция от албигойците.“

Из дисертацията на екзарх Стефан

Корица на книгата, издадена през 1920 г. в Лозана

Автограф на екзарх Стефан от 1929 г.

С професионална вещина

Доц. д-р Цветана Стайкова

Библиографският труд на Кръстина Гечева „Богомилството и негово-то отражение в средновековна християнска Европа“ представлява второ допълнено и основно преработено издание на публикувания през 1997 г. от същата авторка библиографски указател „Богомилството“. Интересът, който предизвика първоначалният труд не само у нас, но и далече извън границите на нашата страна, не е случаен.

По думите на акад. Димитър Ангелов (автор на встъпителната студия под наслов „Богомилството – български и европейски измерения“ и научен редактор на първото издание на библиографията), богомилството е „учение, което с право може да се нарече една от най-впечатляващите изяви на религиозно-философската мисъл през средновековната епоха и което, зародило се в България към средата на Х в., не остава само в пределите на нашата страна, но получава в хода на своето развитие значително по-широки, общоевропейски измерения“.

Под знака на дуалистичното верую – противопоставяне на дух и материя, на добро и зло, се разгръщат поредица от етически и социални схващания, които представляват съществен дял от богомилското учение и намират широк обществен отзвук. Възникнало в средновековна България, в процеса на своето историческо развитие богомилството се разгръща като общоевропейски феномен, изявил се в редица страни – отначало в страните на Балканския полуостров (Византия, Босна, Сърбия и др.) и по-късно в голяма част от европейските държави: Италия, Франция, Испания, Германия, Англия, Русия и пр.

Това именно е предизвикателството пред авторката на библиографията и основанието да пристъпи към нейното разширяване и преработване и към създаването на един труд, възможно най-пълен и изчерпателен.

Този труд съдържа 3351 заглавия – извори и изследвания от български и чуждестранни автори, обнародвани в България и чужбина, от Късното средновековие до наши дни. Обхванати са голям брой книги, а така също студии, статии, библиографии и историографски обзори от научни периодични издания и еднократни сборници, независимо на какъв език са обнародвани. О собено внимание е отделено на разпространението и силното влияние на богомилството извън пределите на българските земи. За първи път така пълно и всеобхватно е издирена и представена според всички изисквания книжнината по тази тема.

Публикациите в библиографията са подредени систематично. Съобразно характера им във всяка рубрика те са разделени на „извори“ и „изследвания“, а „извори“ включват както обнародваните извори, така и литературата за тях. По-голямата част от публикациите са прегледани de visu, доколкото се съхраняват в нашите научни библиотеки, а също така и в Париж, където авторката е работила в Националната и други, специализирани библиотеки. Използвани са реномирани общи и специални ретроспективни и текущи библиографски източници.

Библиографията е снабдена с богат и прецизно изработен справочен апарат: показалец на личните имена, показалец на географските имена, тематично-предметен показалец; списък на съкращенията на източниците. Към посочените достоинства на труда могат да се отбележат и разширените му информационни възможности – чрез представената, освен на български, и на френски език встъпителна студия на акад. Димитър Ангелов, а така също и чрез преведените на френски и английски език съдържание на труда и обяснителни бележки на авторката. Предназначена е за учени, преподаватели и студенти, а и за широк кръг читатели, които имат интереси към този оригинален български феномен – богомилството, оказало силно влияние върху обществения и културния живот в средновековна Европа и довело до появата на различни реформаторски течения. По думите на акад. Димитър Ангелов авторката се е справила по блестящ начин със своята задача и е създала един труд, който издава завидната професионална вещина и заедно с това – ясно изразен стремеж да се подчертае през погледа на библиографа изключителният интерес към богомилството в неговата същина не само на българско, но и на общоевропейско явление.

Гечева, Кръстина. Богомилството и неговото отражение в Средновековна християнска Европа. Второ доп. и осн. прераб. издание. Науч. ред. ст.н.с. дфи Георги Василев. София, Гутенберг, 2007. 392 с.

„Св. Богородица, Исус Христос и Св. Йоан Кръстител“.
Мозайка в църквата „Св. София“ в Константинопол

Изток – Запад

Международна научна конференция „Културният диалог между Изтока и Запада“

Посветена на 25-годишнината от създаването на Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и 50-годишнината от основаването на Института за източна философия в Токио. Тя се проведе съвместно от двата изследователски института на 24 и 25 ноември 2011 г. в Ректората на Университета.

Конференцията бе официално открита от доц. д-р Вася Велинова – ръководител на Центъра. Приветствено слово произнесе чл.-кор. проф. д.изк.н. Аксиния Джурова – основател и ръководител на Центъра от 1986 до 2010 г. Поздравителни адреси поднесоха акад. Васил Гюзелев – председател на Асоциацията на медиевистите и византинистите в България, дон Франческо Браски – директор на Класа по славистика към Академия Амброзиана в Милано, доц. д-р Христо Темелски – директор на Църковния историко-архивен институт при Българската патриаршия, Божидар Димитров – директор на Националния исторически музей, Динчо Кръстев – директор на Централната библиотека към Българска академия на науките, Кирило-Методиевският научен център към БАН и др. Пленарен доклад изнесе проф. Петер Шрайнер, в който той представи историята на каталозите с гръцки ръкописи, тяхната методика, както и моменти от развитието на най-големите хранилища в света.

Прочетени бяха приветствия от посланика на Република България в Япония Любомир Тодоров и от д-р Дайсаку Икеда, президент на „Сока Гаккай Интернешънъл“. Чл.-кор. Аксиния Джурова изнесе доклад, посветен на иконографията на българските владетели княз Борис I Михаил и цар Симеон. В своя доклад д-р Тацуя Ямазаки направи паралел между катафатичното богословие на Псевдо-Дионисий Ареопагит и логиката за „празнотата“ в учението на махаяна-будизма. Д-р Юми Ниномия подробно представи учението на д-р Икеда. Доц. д-р Емил Иванов даде редица примери от православното изкуство с цел да покаже иконографската интерпретация на богословските учения на Псевдо-Дионисий Ареопагит и Св. Григорий Палама.

...

По време на Международната конференция бяха представени и последните издания на сътрудниците от Центъра „Проф. Иван Дуйчев“: AXINIA DŽUROVA. MANUSCRITS GRECS ENLUMINÉS DES ARCHIVES NATIONALES DE TIRANA (VIe-XIVe SIÈCLES). Études choisies. Vol. I. Texte, Vol. II. Album. Sofia, 2011; Румен Бояджиев. Късноантичното женско монашество в Рим и духовните му покровители на Апенините и в Източното Средиземноморие (между II и III Вселенски събор: от 381 г. до 431 г.). PROSOPOGRAPHIA FEMINARUM CHRISTIANARUM (saec. IV – VI) Pars I. София, 2011; Калина Минчева. Манастири и манастирска мрежа в Кюстендилския санджак през XV-XVII в. София, 2011.

Кръстопът на знанието

Центърът за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ навърши четвърт век

Доц. д-р Вася Велинова

През май 2011 г. се навършиха 25 години от създаването на Центъра за славяно-византийски проучвания към СУ „Св. Климент Охридски“. За една академична институция този срок е сериозно изпитание и достигането му е доказателство за необходимостта от нейното съществуване.

Центърът е основан в изпълнение на завещанието на проф. Иван Дуйчев, учен със световна известност и признание, една от най-авторитетните личности в съвременната българска историческа наука. Той завеща на поколенията изследователи след него своята основна идея, а именно – че Българското средновековие, политическата и културната история на Първото и Второто българско царство не могат и не бива да се изучават изолирано от византийската история, тъй като те са неразривно свързани в една славяно-византийска общност. Това схващане е обусловило последната му воля да се създаде специализиран научен център, който със своя комплексен научен профил обхваща многообразието на славяно-византийските връзки. Наред с научния завет проф. Дуйчев завещава и дома си, личната си библиотека, научен архив и ръкописна сбирка.

Днес изглежда някак си естествено световно признат учен като Иван Дуйчев да материализира своите научни виждания, прозрения и планове по такъв начин. Но може би само учените, поели отговорността да осъществят последната воля на видния български историк, могат да очертаят истинските граници на изпитанието, пред което са били изправени. Неговият пръв и дългогодишен директор е проф. Аксиния Джурова, посветила на Центъра четвърт век от живота си, с фанатична упоритост успя, заедно с работещите в него колеги, да го превърне в академичен институт с международна известност и авторитет, в органична част от структурата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и в привлекателно място за научна работа, обучение, научни изяви или просто индивидуални професионални контакти.

В момента в Центъра се съхранява най-голямата колекция от гръцки ръкописи в България, 120 славянски ръкописа и фрагмента и над 200 ориенталски ръкописа. Колекцията от старопечатни книги включва редки образци на ранната кирилска печатна книга, на първите български печатни издания, както и уникати като например „Хроника на фамилията Булгари от о-в Корфу“.

Специализираната научна библиотека съдържа вече над 65 000 тома литература, която е само в областта на славяно-византийските студии. Освен личната библиотека на проф. Дуйчев, научната библиотека „Елена и Иван Дуйчеви“ се обогати с покупки и дарения на библиотеки на видни български и чуждестранни учени: Питър Харанис, Асен Василиев, Тодор Боров,

Веселин Бешевлиев, Димитър Михалчев, Тодор Герасимов, Любен Басмаджиев и др. Получавани бяха неколкократно дарения на ценни издания в областта на византийските изследвания от страна на Немската академическа общност, от Ватиканската библиотека, от Института за източна философия в Япония и от Кипър. Библиотека-та поддържа научен книгообмен с над 200 сродни библиотеки в света.

В Центъра е създадена лаборатория за консервация и реставрация на ръкописите. Това стана възможно благодарение на безвъзмездната подкрепа на Японската държавна фондация, на фондация „Сумитомо“ (Япония), фондация „Тисен“ и на „Фонд 13 века България“. Така постепенно е закупено сложното и скъпоструващо оборудване на реставрационната лаборатория, която в момента е една от най-модерните в България. След сключен договор за съвместна научна дей-

В Центъра се поддържат 12 издателски серии, в които се публикуват студии както на членове на научния екип, така и на утвърдени български и чуждестранни учени. Сред тях най-регулярно поддържаната е Годишникът на Центъра, който наброява 16 тома. Следват го каталози и описи; серия, посветена на издаването на паметници. В нея са публикувани: „Лавърският кондакар“, „Ватиканският палимпсест“, съдържащ един от най-старите славянски преводи на Евангелието, а съвместно с Ватиканската библиотека и издателство „Милитос“ е осъществено факсимилното издание на един от най-ценните български ръкописи, съхранявани във Ватикана – илюстрираният препис на среднобългарския превод на „Манасиевата хроника“, правен за българския цар Иван Александър (1331-1371).

В научната дейност на Центъра влизат десетки научни проекти, финансирани както от Фонда

Откриване на конференцията в академическата зала на Ректората

ност с Център „Вестигия“ от Грац (Австрия) започна и дигитализацията на ръкописната сбирка.

Едно от очарованията на Центъра е сбирката от произведения на съвременни български художници. Широките научни интереси на проф. Аксиния Джурова, обхващащи както средновековното, така и съвременното изкуство, са й позволили да подбере творби на едни от най-известните и утвърдени български творци. Те придават неповторима атмосфера на уют и задушевност, която кара всеки посетител да се чувства като стар познат на библиотеката и Центъра.

В Центъра се обучават студенти по бакалавърски и магистърски програми от няколко факултета – Славянски филологии, Исторически факултет, Философски факултет и Факултет по класически и нови филологии. Студентите от магистърските програми, особено от програмата „Опазване на средновековното културно наследство“, получават не само знания за миналото, но и практически умения как да съхраняват, презентират и популяризират културните паметници. Обучаваните в Центъра докторанти имат възможност да се запознаят с богатия научен архив, да влязат в личен контакт с видни чуждестранни учени.

„Научни изследвания“ към Министерството на образованието, младежта и науката, така и чрез съвместни европейски проекти с чужди университети. Проведени бяха множество конференции, симпозиуми, кръгли маси, чиито материали са публикувани в томове на Годишника на Центъра.

Целият екип на Центъра бе включен в XXII Международен конгрес по византийски изследвания, който се проведе от 22 до 27 август 2011 г. в София, в организирането на Панаира на книгата, изложбите „Сиянието на Византия“, „Ангелите – посланици на бога“ и „Традиция и съвременност“. Центърът обезпечи и цялостното фотодокументиране на конгреса, предоставяйки на участниците над 3000 снимки. В научната равностметка са един пленарен доклад, изнесен при откриването, три свободни съобщения и организиране на заседанието на националните комитети по византинистика в Самоков на 26 август.

Центърът е не само научно звено. Той съхранява част от нашата културна чамет и част от най-хуманната човешка дейност – дарителството.

Авторът е директор на Центъра „Проф. Иван Дуйчев“.

По Пътя на коприната

Проф. Йоичи Кавада – почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Йоичи Кавада е роден през 1937 г. Завършва Университета в Киото през 1962 г., а през 1968 г. защитава докторска дисертация по имунология. Освен това той е световно признат специалист по история на будизма и източната философия. От 1988 г. е директор на Института по източна философия. Автор е на повече от 13 книги, посветени на източната философия и нейните проекции в съвременния свят и културния диалог между Изтока и Запада.

Като директор на Института по източна философия Йоичи Кавада подпомага изключително енергично дейността на Университета „Сока“ в Япония и е един от хората, спомогнали за подписването на договор между него и Софийския университет през 1982 г. Това е единственият договор, който продължава да действа близо 30 години досега без прекъсване. Той дава възможност на български студенти да получават ежегодни стипендии в Япония.

Трябва да се отбележи, че единствено благодарение на Института по източна философия и лично на неговия директор се поддържа Лекторатът по български език в Токио, който след закриването му в Токийския университет остана да се води основно в Университета „Сока“. Той се поддържа от двама млади преподаватели, които също са специализирали в Института по източна философия в Токио – Юми Ниномия, възпитаник на Софийския университет, защитила докторат по история на българската култура, и Кунитоши Хишикава, който е бил дипломат в България.

Ректорът на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ проф. Иван Илчев връчва на проф. Йоичи Кавада диплом за „доктор хонорис кауза“

На страниците на „Списание за източни изследвания“ – официален научен печатен орган на института, са публикувани редица материали на български и японски специалисти, търсещи допирни точки между две далечни и същевременно типологично сходни култури, или популяризиращи историята на българската култура. В отделни броеве на това списание са включени за първи път откъси от диалога на Президента на „Сока Гакай“, известния филантроп и меценат Дайсаку Икеда и проф. Аксиния Джурова под наслов „Духът на лъва“, а впоследствие от страна на института е финансирана и цялата книга. Тя има в Япония две издания поради изключителния интерес на японската публика, и две – в България.

Проф. Йоичи Кавада е удостоен със званието „doctor honoris causa“ на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ по предложение на Центъра „Проф. Иван Дуйчев“.

Проф. Кавада е голям приятел на България, който винаги се е стремил да популяризира българската култура в Япония, да подпомага младите японски специалисти-българисти и да съдейства за популяризирането на преподаването по български език в Университета „Сока“ в столицата Токио.

Ишида Байган (1685–1744) – средновековен японски философ:

„Пътят – това е способността да се действа свободно. Ограниченията правят свободното действие невъзможно. Но неограниченото и неотклонно следване на повелята на съзнанието – това е удовлетворението от свободата. Това аз наричам Пътят.“

Д-р Юми Ниномия

Възпитаничка е на СУ „Св. Климент Охридски“, завършила специалността „Българска филология“. Защитила е докторат по културознание. В момента е научен сътрудник в Института по източна философия и ръководител на Лектората по български език в Университета „Сока“, Токио. Автор е на редица публикации, посветени на българската средновековна литература и на съвременната българска култура. Участва в международните научни конференции на Центъра „Проф. Иван Дуйчев“. Основният ѝ научен интерес е към типологичните сходства между японската и българската култура (исихазмът на Григорий Палама и някои сходни с будисткото учение мотиви, женските образи в дамаскините и паралелите им в Япония и др.). Интересува се и от съвременната българска литература и език. Има публикации върху философско-поетическите дневници на Яворов. Превежда публикации на български учени, популяризира българската култура в редица японски печатни издания.

Проф. д-р Тацуя Ямазаки

Проф. д-р Тацуя Ямазаки

Специалист е в областта на средновековната философия на Западна Европа. В момента ръководи философския семинар на Университета „Васеда“ в Токио. Член е на Японското общество за средновековна философия; на Японското общество за изучаване на философията на неоплатонизма; на обществото „Майстер Екхарт“; на Японско-германското общество по етика.

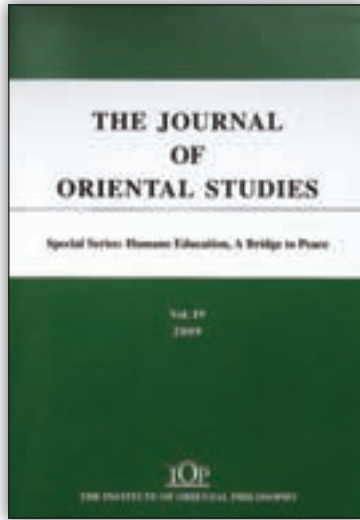
Автор е на десетки публикации, свързани с философско-религиозните възгледи на Майстер Екхарт, философията на Тома Аквински и др.

Д-р Юми Ниномия изнася доклад на български език

Японско издание на книгата „Духът на лъва“. Диалог между Дайсаку Икеда и Аксиния Джурова (2011)

„Списание за източни изследвания“. Едно от изданията на Института, което излиза на английски и японски език

Страници от японското издание

Паисий и Русо

Дайсаку Икеда

„Паисий Хилендарски, наричан „баща на българската история“, пише своята „История славяноболгарская“ през 1762 г. – годината, в която Жан-Жак Русо публикува своя „Обществен договор“. Въпреки че в книгата на Русо липсва народностното и националното съзнание, наситило Паисиевата история, в двете произведения има общи моменти като например предимството на селото над града и на природата над цивилизацията. И в двата случая това предпочитание е породено от дълбоката симпатия към потиснатите обикновени хора, неизкушени от цивилизацията <...>

Апелът на Паисий „О, неразумний и юрودة! Защо се срамуваш да се наречеш българин и не четеш и не говориш на своя език?“ напомня пиедестала, на който Русо поставя идеята си за висша независимост. Народът е вдъхновен суверен, на когото трябва да се подчиняват безпрекословно всички – и аристокрация, и духовенство.

Русо и Паисий ги сближава също носталгията. При Русо тя е ретроспективна, от позициите на човек, който е познал случайностите, присъщи на цивилизацията, на която той принадлежи. У Паисий тя е свързана с идеализирането на „простите селяни – орачи, копачи“. Неговата носталгия, която има много общи черти с тази на Лев Толстой, е напълно ориентирана към бъдещето.“

Из книгата „Духът на лъва“ (2000).

Институт за източна философия

Институтът за източна философия е създаден през 1962 г. от президента на „Сока Гакай Интернешънъл“ г-н Дайсаку Икеда като неправителствена организация за изследване на източната религиозно-философска мисъл. Негови научни приоритети са взаимодействието на будизма с другите световни религии, мястото на религиите в съвременното общество и връзките между източните и западните философски учения като част от културното богатство на човечеството. Институтът по източна философия спонсорира оригинални по своя характер научни изследвания, различни форми на културен обмен между учени от Изтока и Европа. Организира симпозиуми, семинари, публични лекции и двустранни научни срещи. Участва като съорганизатор на различни изложби, показващи редки древни ръкописи. Съхранява в библиотеката си както съвременна научна литература по своя профил, така и различни извори за индийската, китайската и японската философско-религиозна мисъл.

Институтът за източна философия поддържа научни контакти със сродни институции от Европа, САЩ и Канада и свое авторитетно научно издание: „Списание за източни изследвания“, на чиито страници са публикувани и студии на български учени.

Институтът е научен партньор на Университета „Сока“ в Токио. Това е университетът, в който и днес се поддържа Лекторат по български език и се работи по двустранния договор за научен обмен със Софийския университет без прекъсване почти 30 години (от 1982 г.).

Директор на Института по източна философия от 1988 г. до днес е проф. Йоичи Кавада.

„Св. Кирил и Св. Климент Охридски“.
Стенопис от черквата „Св. София“ в Охрид (1048)

Полуостров на надеждата

Проф. Димитри Оболенски

Моята първа изследователска работа в Кеймбриджкия университет беше посветена на богомилството като социално и религиозно движение, което се появява през първата половина на Х век в България и постепенно се разпространява в други европейски страни. Така че моят постоянен интерес към Източна Европа и в частност към Балканите започва от това време. Културните взаимоотношения между отделните страни са моята главна изследователска област. Посветих много години за проучване на връзките на Византия със съседните ѝ страни. Проучвах ги във всички техни аспекти: дипломация, култура, политика, религия, социална икономика.

През 1971 г. аз публикувах моята най-важна монография върху Византийската империя, в която се опитах да представя развитието на страните, попаднали под всестранното византийско културно влияние през ранното Средновековие. Проучвах го не изолирано, а в неговата цялост като интензивна размяна на идеи и духовни ценности с доминиращо гръко-славянско културно наследство, което е тясно свързано с живота и дейността на двамата братя Кирил и Методий – създателите на славянската азбука.

Естествено, аз не можех да проучвам Кирило-Методиевото наследство, без да изучавам българската история. Тяхното учение, отхвърлено в Централна Европа, е спасено от учениците им Климент Охридски, Наум и останалите техни сподвижници. Те напушат Велика Моравия и идват в България, където намират благодатна почва за утвърждаване на славянската писменост и тя постепенно се разпространява в други страни. По такъв начин е спасена писмеността, изобретена от Кирил и Методий. В този смисъл България прави неocenim принос за напредъка на всички славяни.

Аз съм роден през 1918 г. в Санкт Петербург. Моето семейство напусна България, когато аз още не бях навършил и едногодишна възраст. Отначало се установихме във Франция, където завърших основно училище. След това отидох във Великобритания, дипломирах се в Кеймбриджкия университет и работих там като лектор в продължение на 11 години. По-късно станах професор в Оксфорд.

Във Великобритания има засилен интерес към балканските страни. В най-големите университети студентите слушат лекции по балканистика. Аз също имам доста студенти. Винаги им казвам, че за да разберат съвременния свят, е необходимо те да имат добри познания по история, по-специално върху Средновековието.

Убеден съм, че Балканите имат добро бъдеще. То зависи най-вече от развитието на взаимоотношенията между отделните страни. През Средновековието те са живели дълго време в нормално съобщество. Мисля, че то може да бъде утвърдено и в наши дни. Развитието на взаимното разбирателство е главно условие за постигането на тази цел.

Съгласявам се напълно с определението за Балканите като „Полуостров на надеждата“.

Из сп. „България“, 1990, кн.1.

Нова българистика

Културно-историческо наследство

и национална идентичност

Проф. д.ист.н. Илия Илиев

Проф. Илия Илиев

допринасящ за качеството и обществената приложимост на резултатите от фундаменталните изследвания на направлениято; • прилагане на съвременни информационни технологии, електронни публикации, дигитализация на информационни масиви за българското културно-историческо и научно наследство и създаване на дигитални хранилища, систематизиращи образците на това наследство, осигуряващи тяхното съхранение и ефективен достъп до тях.

Усилията на учените и специалистите от направление „Културно-историческо наследство и национална идентичност“ са насочени основно към успешна реализация в практиката на политиките на БАН в настоящия момент, а именно: „Националната идентичност и културното разнообразие в Европа и света“; „Науката – основна двигателна сила за развитие на националната икономика и общество, базирани на знания“ и „Научен потенциал и изследователска инфраструктура – част от Европейското изследователско пространство“.

Сред основните проектни намерения в краткосрочен план са:

- Езикът, литературата, изкуството, архитектурата, етнокултурните традиции и фолклорът – принос на България към културното разнообразие на Европа и света в исторически и съвременен план (създаване на репертоар на академичните дигитални корпуси и проучване на възможностите за свързването им с мрежата NEDIMAN на Европейската научна фондация);
- Историята на българските земи, България и българите (попълване на научния архив от домашни и чуждестранни извори за българското минало; обогатяване на музейните експозиции посредством продължаващите теренни етноложки и археологически проучвания и консервация на обекти; доизграждане на автоматизираната информационна система „Археологическа карта на България“, която да стане достъпна онлайн за наши и чуждестранни учени);
- подкрепа и активно участие в организацията и провеждането на няколко големи научни фо-

рума и изложби, илюстриращи дейността на интердисциплинарни проектни групи от направлениято, като например:

- Трети международен конгрес по българистика (2013 г.);
- Четвърти международен „Български форум“, съвместно с Академията на науките на Република Татарстан (2012 г.);
- Международна конференция за отбелязване на 1150-годишнината от Моравската мисия на Кирил и Методий (2013 г.);
- Научна конференция за отбелязване на 400-годишнината от рождението на Петър Парчевич (2012 г.);
- Научна конференция за 250-годишнината от появата на „История славяноболгарская“ от Паисий Хилендарски (2012 г.);
- Научна конференция за 150-годишнината от рождението на проф. Иван Шишманов (2012 г.).

Учените и специалистите от направлениято са полезни като участници в интердисциплинарни екипи, обслужващи експертно държавните институции и обществото, както правят и понастоящем по отношение на МОМН, МК, МВнР, МВР, ДА „Архиви“, български общини, читалища, българите в чужбина и т.н. В тази насока добра илюстрация за намеренията на Консултативния научен съвет на направлениято е подготвяният пилотен проект за изследване, съхраняване и популяризиране на българското културно-историческо наследство в Шуменския регион под мотото „По стъпките на Константин Иречек“.

Популяризирането на богатото ни минало и традиции винаги е било първостепенна грижа на учените от хуманитарните институти на БАН. Понастоящем се обсъжда издаване на научно-популярна поредица от книги за българското културно наследство и за историята на българската наука. Предвижда се тясно взаимодействие с МОМН, МК, Агенцията за българите в чужбина, Националното сдружение на общините в Република България и българските училища по света. Подготвя се пакет от туристически програми, свързани с българското културно-историческо наследство, съхранявано и изследвано в БАН.

Разработва се програма за обиколка на музеите на БАН със специализирано екскурзоводно обслужване от страна на специалисти, работещи в системата на Академията. Търси се взаимноизгодно сътрудничество с големи хотелски и туроператорски вериги.

Авторът е директор на Института за исторически изследвания и председател на Консултативния научен съвет на направление „Културно-историческо наследство и национална идентичност“ при БАН.

Посвещение на Св. Троица

Книгите ареопагитики и православието

Проф. д-р Надежда Драгова

„Книгите ареопагитики“ са богословски текстове, обосновавали образното познание, т.е. иконите в православните храмове. Въведени са във византийската полемика „за и против иконите“ на Събора в 680–691 г. след век и половина полемики – с превес ту на иконопочитателите, ту на иконоборците – докато се постига окончателната победа на Събора през 843 г. с формулиране и на понятието православие.

Важно е да си припомним, че тези текстове са обявени с мистифициран автор – като открито наследство от езическия философ Дионисий, член на Ареопага (върховния съвет в Атина), приобщен към християнството и издигнат за епископ от апостол Павел.

Въз основа на книгите ареопагитики апологети на иконопочитанието стават Константин-Кирил Философ (IX век) и Йоан Дамаскин (XVIII век). През XIX век патриарх Фотий поради високата си компетентност по езическите гръцки книги оспорва това авторство (тази атрибуция). Но тя продължава да е валидна поради успехите на Йоан Дамаскин срещу иконоборците в предишния век. В нея е вярвал и Константин-Кирил Философ, който отива в Рим през 868 г. и намира съмишленици за това сред римските богослови. Впоследствие след 886 г. Кирило-Методиевите ученици налагат в България образното познание на божественото като основен принцип на старобългарското богословие, преминало и в останалите славянописмени страни. Днес текстовете се цитират като на Псевдо-Дионисий, или само като книгите ареопагитики. Това са главно „За небесната йерархия“ и „За Божиите имена“.

Книгата „За Божиите имена“ населява света (земния, видимия) покрай нас със символни имена, след като ни е забранено да спо-

менаваме напразно името на Бога. Избрани са всички думи, с които Христос представя себе си в Евангелието като проповедник: „Аз съм истината, и пътят, и животът“. С този похват божествени имена стават път, истина, живот, любов, красота... (Апропо: тълкувам и изречението на Достоевски „Красотата ще спаси света“ в регистъра на тази символика.) Всички – до множественост 100.

По този начин ние опознаваме себе си сред божественото присъствие.

На принципа на образното познание Константин-Кирил Философ структурира и първата славянска азбука *буквица*. Всяка буква се построява от различни – не произволни, а образно мотивирани – комбинации на три графични фигури: окръжност – символ на безначалието и безкрайността на Бога; кръст – символ на сотириологичната (спасителна) саможертва на Иисус Христос; триъгълник – символ на Св. Троица.

Запазен е фрагментарно, но с възможност за възстановимост в пълнота (с предвидимо авторство на Константин-Кирил) химн на Св. Троица – азбучен акростих: всеки стих започва с поредната буква, представена от символна дума. Първите 12 стиха са посветени на Бог Отец, следващите – на Бог Иисус, крайните – на Св. Троица. Впоследствие 18 от началните думи в акростиха са се наложили като имена на съответната буква. (Предполага се, че и онези, които имат запазена само обща сричка, са били на същия принцип.)

Първото славянско писмо е рисувано, за бавно медитативно писане. Така при изписването на всяка буква се предвижда и процес на богопознание. В един политически трактат от времето на византийското робство (XII век) се настоява заедно с византийската литургия да се „изпее“ и българската, с

аргумента: „А ти кажи на гърка! Къде има в гръцката азбука Бог, както го има в българската?“

Един руски летопис от XVI век ни разкрива, че името на азбуката глаголица е означавало всъщност „посветена на Св. Троица“, защото в старобългарската писменост са били употребявани не арабски цифри, а означения с букви, където например Г=3. Ако преведем изречението от руския летопис, то ще звучи така: „Кирил сътвори грамота, посветена на Св. Троица“.

Постулатът за „образното богословие“ с Кирило-Методиевото си начало придобива централно място в целокупната естетика и поезика на старославянски. Посветени са му много историографски и теоретични анализи.

Тук ще се огранича само в утилитарните им измерения, които са необходими при прочита на общи съчинения.

Т.нар. отрицателно богословие обозначава терминологичното „апофатическо богословие“. Как при богопознанието можем да обозначаваме Бога, без да разрушаваме монолитността му? Единствено апофатически, а не позитивно. Ако кажем „Бог е човеколюбив, милостив, справедлив и др.под.“, ние казваме истини, но извън тях остават всички други негови безбройни атрибути. Прешката е, че го разлюбяваме, представяме си го парциално.

Апофатическото познание в словесната му поръка на български език се отбелязва с без- или не- (т.е. отрицателно). Когато определяме Бог за без-начален, без-краен, не-постижим, не-видим, именно зад отрицателната характеристика се съдържа в пълнота монолитната му същност.

На този принцип е и познанието ни чрез иконата, образа. Той е при съзерцание, емоция, медитация... неограничен и безкраен. Отрицателните характеристики се превъзможват чрез личния ни мистичен опит или чрез личните ни дарби за вникване.

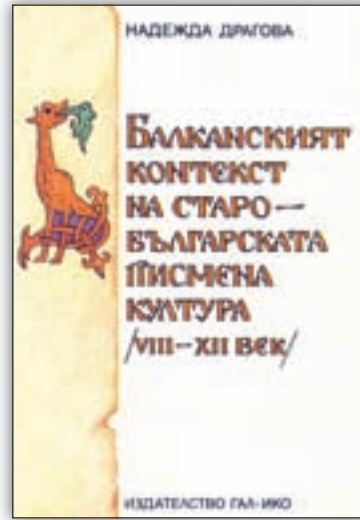
Изводът е, че пред образа-познание на Бога застава всеки, спасен от първородния грях, само с възможностите му, развивани от собствената му индивидуалност, и с отвоюваната от сотириологичната саможертва на Христос свобода на всеки християнин да получава благочестие чрез личен избор – между добродетел и греховност.

С този постамент на възприемането на личността и нейните възможности „отрицателното богословие“ остава валидно през всички епохи до нас (от VIII век) и особено в сферите на Кирило-Методиевото учение – като неизмерима благодат: индивидуално да се осмисля, преживява и молитва пред образа, докъдето достига личната дарба: личен мистичен опит, лично богопознание, лична добродетел.

Вярвам, че това е внушило на големия богослов папа Йоан Павел II решението да избере Константин-Кирил Философ като съпокровител на Европа.

Издателство „Български писател“, София, 1981 г.

Издателство „ГАЛ-ИКО“, София, 1992 г.

Първата искра

Четвърт хилядолетие

„История славянобългарска“

„Знаменитата „История славянобългарска“ възстанови прекъснатата от петвековното робство нишка на българската историческа памет и пробуди сънародниците ни за нов живот. Паисий пророчески начерта главните пътища, по които българинът да достигне до възстановяването на своята държавност.“

Из словото на президента Росен Плевнелиев на тържествената зая-проверка по случай Националния празник – 3 март

На 3 април 2012 г. в Президентството бе учреден Национален организационен съвет „Четвърт хилядолетие „История славянобългарска“ (1762-2012)“ под високия патронаж на президента Росен Плевнелиев. Проф. Надежда Драгова – дългогодишен изследовател на Българското възраждане и делото на Паисий Хилендарски, бе представена като почетен председател на съвета, а като негов председател – проф. Кирил Топалов.

Ректорът на УниБИТ проф. Стоян Денчев е включен в състава на съвета заедно с видни български учени, писатели, публицисти и общественици.

Разработва се национална програма за честването, която включва международни научни конференции, граждански и църковни тържества в различни градове на страната.

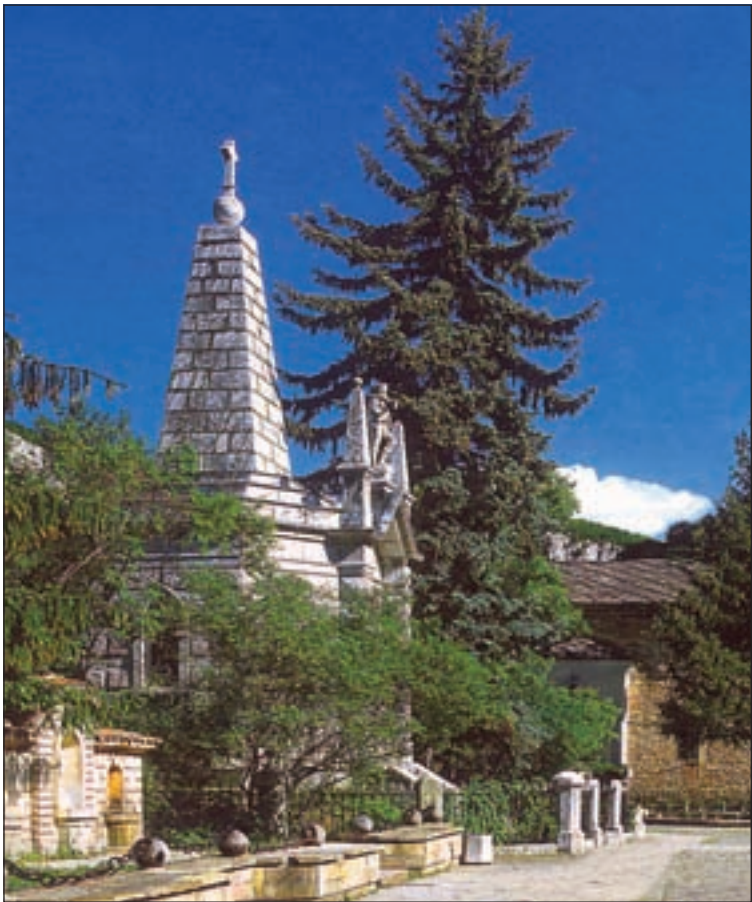
Проф. Кирил Топалов поздравява проф. Надежда Драгова

Президентът Росен Плевнелиев, проф. Надежда Драгова и проф. Стоян Денчев при учредяването на съвета, 2 април 2012 г. Снимките са предоставени от пресслужбата на Президентството

Сръбският патриарх Павле приема от проф. Надежда Драгова книгата „Йован Раич. История на всички славянски народи и най-паче на болгари, хорвати и серби“, Белград, 1993 г.

Мавзолей-костница на въстаници от Първи революционен окръг в битката при Дряновския манастир през май 1876 г.

Бунтовен род

Даскал Гено Недялков – вестникар, дипломат, мемоарист

Даскал Гено Недялков Костадински е роден през 1861 г. в търновското село Мусина в заможно семейство. Дядо му Гено се ползва с уважение сред селяните и е избран за кмет. Къщата му се превръща в революционно огнище, където често отсядат апостолите Отец Матей, Поп Харитон, Христо Караминков, както и членовете на местния революционен комитет Христо Попиринчев, Аврам Стамболски, Цоньо Попдимитров и др. Геновият баща Недялко е член на революционния комитет. Майка му Велика е дъщеря на легендарния в този край Петър Делирадев – кмет на Мусина, убит от турците. Сестра му Кръстина шие знамето на Поп-Харитоновата чета, а чичо му Костадин и родственикът му Петър Делирадев загиват в битката при Дряновския манастир през май 1876 г.

Гено Недялков

Даскал Гено завършва трети прогимназиален клас в Мусина при учителите Бачо Киро и Димитър Георгиев. Посещава Габровската гимназия, а след това постъпва в Петропавловската духовна семинария по времето, когато неин ректор е Търновският митрополит Климент (писателят Васил Друмев).

През 1888 г. пристига в Москва и посещава Историко-философския факултет на Московския университет като слушател. Особен интерес у него будят лекциите по история на проф. Виноградов. Запознава се лично с народника писател Глеб Успенски (посетил нашата страна през 1887 г.) и с П. Зосодимски, с когото има писмовна връзка и кореспондира и след своето завръщане в България.

Даскал Гено милее за читалищното дело, като подпомага дейността на местното читалище „Нов живот“. Основава издателство и в началото на август 1893 г. се появява седмичникът „Селски вестник“, който достига огромния за онова време тираж от 4000 бройки, като продължава да излиза още пет години. Редом с това Гено Недялков издава поредица книжки под заглавие „Евтина библиотека“, сп. „Задружница“, сборника „Военни разкази“. В края на живота си започва нов вестник под заглавие „Народен подем“.

Даскал Гено е кмет на селото и централна фигура в Мусинската република. На два пъти е избран за народен представител, а през 1901 г. става председател на Земеделската парламентарна група. Той е един от първооснователите на Българския земеделски народен съюз. През 1910 г. е назначен за легационен служител в Петербург, а през 1920-1921 г. – в Лондон.

Когато се прибира в България, започва да пише спомени за своя учител Бачо Киро и за Отец Матей, когото е познавал лично.

Кринчето жито на прадядо му Костадин, поставило началото на Костадиновия род, ще остане като герб на рода, който все повече се разраства.

Петър Недялков, правнук

Да преживееш своя Април

Михаил Кръстев

Слово при връчване на наградата „Оборище“, 2 май 2011 г.

Братя народни представители!

Колкото сме сега тука, толкова са били и тогава.

Няма българска душа, която да не се трогва от величавото събитие през Април 1876-а. Моят път до това място, дето се е наредило Първото велико народно събрание, дето народните представители са взели единодушно решението за въстание, се оказа доста дълъг.

Повече от 40 години събирах, изучавах и преживях документи, разкази на очевидци, предания и легенди от древното минало и десет години писах трилогията „Виното на надеждите“. През това време си преживях Априлското въстание и ето какво искам да споделя сега с вас и всички българи.

От тези хора, които са се събрали на това място, от тяхната дързост, мъжество, жажда за свобода ние сме получили велик пример. Всеки българин в някакъв ден, нощ или миг в живота му се е случвало да си преживее Априлското въстание,

Михаил Кръстев

да се срещне със своята свобода и да осъзнае съдбата си на свободен човек. А който не е стигнал до такъв момент, който не е преживял Априлското си въстание – това си му личи отдалече.

Априлските герои се биха мъжествено и загиваха в битки, но много други край тях бяха клани или измъчвани до смърт. Сега ние осъзнаваме, че именно те са победителите. В оня свят на потис-

ничество те са постигнали победата по единствено верния път на морална издръжливост и защита на човешкото достойнство. Те са истинските наши освободители. С подвига си те възродиха България.

Благодаря на Сдружението на българските възрожденски градове, благодаря на Фондация и Национален комитет „Васил Левски“ за удостоверяването ми с тази висока литературна награда и оценката на моята трилогия „Виното на надеждите“.

Благодаря на всички мои приятели, познати и на ония любознателни читатели за подкрепата и насърчението, което са ми давали.

От това малко пространство, наречено Оборище, дето се е решила съдбата на цяла България и на онези българи от Тракия, Мизия и Македония, е тръгнала борбата за свобода, за достойнство и справедлив живот, борбата за истинско човешко съществуване тук, върху духовното пространство на нашето отечество, което Господ ни е дарил.

Сдружение на възрожденските градове и общности „Възраждане на XXI век“

Сдружението е основано на 1 ноември 1999 г. – Деня на народните будители, в Панагюрище. Идеята за създаването му се заражда на 2 май по повод на годишнината от Априлското въстание.

Неговата основна цел е да съдейства за съхраняването на българската духовност и национална идентичност.

През изтеклите години оттогава формацията се утвърди чрез своите ефективни изяви за отстояване на българщината.

Всяка година тя определя града – домакин на националните чествания на Деня на народните будители.

Присъжда се всяка година наградата „Оборище“ за собствен принос в укрепването на българската държавност. Тя се връчва тържествено на 2 май при паметника в местността Оборище.

Носители на тази награда са видни български учени, публицисти и общественици – строители на съвременна България.

Наградата има скромно парично изражение.

Сдружението от неговото създаване досега оглавява проф. Иван Лалов от Ловеч.

За нов председател е избран Марко Мечев от Панагюрище.

Изучавайки последователно и задълбочено обществено-политическото, духовното и културното богатство на Възраждането, тази неправителствена организация се превръща в деен пазител на традициите и ценностите на най-българското време в днешния и утрешния ден на Отечеството.

Справката направи Христо Цеков, парламентарен журналист

1999
Петър Увалиев
2000
Проф. Николай Генчев
2001
Проф. Веселин Трайков
2002
Проф. Дойно Дойнов
2003
Проф. Марко Семов
Акад. Антон Дончев
2004
Проф. Крумка Шарова
Димитър Попов
2005
Сп. „Читалище“
2006
Проф. Величко Минев
Ст.н.с. Христо Йонков
2007
Арх. Теофил Теофилов
Марко Мечев
2008
Проф. Иван Лалов
Велислава Дърева
2009
Тодор Ташев
2010
Инж. Лъчезар Цоцорков
Михаил Кръстев
2011
Проф. Антон Дончев

Мерсия Макдермот на 85 години

Със своята книга „Апостолът на свободата. Портрет на Васил Левски на фона на България от XIX век“, издадена през 1967 г. на английски език в Лондон и разпространена по цял свят, видната съвременна българистка постави начало на международното признание на Васил Левски и неговото дело, като спечели всеобщо уважение и обич. Тя подкрепи Кирило-Методиевския вестник още при появата му и беше вписана в международния редакционен комитет.

Достойно ест! На многая лета! „За буквите – О писменех“

11 май 1876-а

Апостолите от Гюргевския революционен комитет вземат решение подготвяното общонародно въстание да бъде обявено навръх 11 май – възрожденския Ден на Св. Св. Кирил и Методий.

Втори Сливенски революционен окръг с главен апостол Иларион Драгостинов спазва това посвещение.

„Рано сутринта, щом започна да се развиделява, ние бяхме събудени от молитвующия глас на о. Кирила. Той беше се изправил до едно дърво с кръста в ръката и следваше да чете някои черковни молитвици и правила, което ни напомни, че днес е денят на нашите народни просветители Кирил и Методий. В тая черковна службица взехме и ние участие, не лицемерно, разбира се. И далматинецът Стефо

даже, който едва ли знаеше на кого се слави днес, на 11 май, паметта и който нямаше никакви причини да бъде по-благосклонен пред черковното слово на о. Кирила, се кръстеше набожно, съвсем по нашенски. След свършването на службата о. Кирил ни поздрави с празника.“

Захарий Стоянов. Записки по българските въстания. Разкази на очевидци. Пловдив, 1884. Из главата „Убийството на войводата Бенковски“.

Драгоценно наследство

Паисиевият повик за проучване на миналото не е загубил значение и в наши дни

Проф. Иван Дуйчев

Неизвестният някога и скромен светогорски инок Паисий Хилендарски написа своята „История славянобългарска“ и отправи към своите братя българи пламенен зов за пробуждане. Върху няколко десетки страници той бе изложил просто и разбираемо за всеки четец и слушател грижливо събрани вести за миналото на народа, за да го отбрани от чужди хули и нападки и да му вдъхне самоувереност, да събуди неговата национална гордост и заедно с това и надежда за по-светли дни и бъднина. Повикът „Знай своя род и език!“ очертаваше цялата програма на нашето духовно и политическо национално възраждане <...>

Първият български историограф от новото време разкри убедително онова могъщо възпитателно средство – историята, което трябваше да бъде широко използвано от цялата плеяда по-късни просветители и книжовници на националното възраждане. Постепенно Паисиевият зов бе подет от много страни. Дейците на възрожденското българско движение все по-често и по-задълбочено се обръщаха към миналото на своя народ, за да разкриват светлите страници от него и чрез това да действат за събуждане на националното самосъзнание и гордост.

Едно столетие след Паисий родоначалникът на критичната българска историопис Марин Дринов, добил университетските си знания в Москва и достигнал малко по-късно професорско звание в руски университет, писа за националното възраждане:

„Всеки народ предпочита своята старина и ревностно я изучава като едно от своите най-свещени достояния.“

Младият тогава български учен изтъкваше, че за нашия народ съществуват особени причини, поради които той трябва да тачи своето историческо минало:

„Поради духовното робство, понасяно в продължение на няколко века, „българският народ не само не можа да върви напред, но той трябваше да загуби и това драгоценно наследство, което му бяха събрали по този път неговите предци... Тази загуба не стигаше. През тези тежки векове българският народ трябваше още и да забравя, че е имал такива предци, и когато в нашия век захвана да се вдига пред очите му гъстата мъгла на дълбокото невежество, той се видя като отрязан от света, като нещастна сирота между дружите народи – без минало, без история, без предци.“

Сетнините от това откъсване от миналото се оказват най-зловредни:

„И едно недостойно чувство трябваше след това да обеме душата на българина, чувство, на което името е самоунижение, и което твърде пречи на българското самостоятелно народно развитие.“

Като средство за премахване на това чувство на себепринизяване Марин Дринов сочеше именно връщането към по-далечното национално минало.

Колкото и дълбоки промени в историческия ни живот да са настанали, Паисиевият повик за проучване на миналото не е загубил своето значение.

„Google“ почете националния празник на България – 3 март

Най-грижливото и съвместно проучване и популяризиране на дълговечното минало на народа ни се налага и оправдава по множество съображения с оглед на самото наше вътрешно национално развитие и, на второ място, с оглед на отношенията ни с по-близки и по-далечни народи. Без обич към страната си и без връзка с миналото един народ не може да съществува и да има своя собствена държава. Тази основна проява на родолюбието – без да означава ни най-малко омраза към другите народи или презрение към тях – се явява едно от най-главните звена в живота на една народност. А пред чуждия свят, близки или далечни съседи, историята дава на нашия народ най-добрите докази за неговите права да съществува като национално единство в пределите на своя собствена държава, която има вече многовековно минало и светли страници в него.

Външните посегателства върху една национална и държавна общност се изразяват не само в отнемането на територии или население, но и в посягане на националното историческо минало, чрез неговото отричане или оспорване. Има ли прочее право даден народ да обитава днес в дадена земя, доколко и какви ценности има, които му позволяват да се нарежда в сред културните народи, допринесли за общото развитие на света?

По тези въпроси, поставяни от някои неведнъж с по-далечни и недоброжелателски замисли, трябва да се спори винаги със средствата на историческото знание. Ето защо нам, не по-малко, отколкото по времето, когато е писал Паисий Хилендарски или неговият приемник в полето на научната наша историопис Марин Дринов, историческите знания са необходими за вътрешна просвета и за отбрана от всякакви нападки и опити отвън да се отнемат притежанията на нашата народност в областта на духовната и материалната култура.

Историята на нашия народ трябва да бъде схващана като история преди всичко на нашите български земи от най-дълбока древност

до ново време. Смятайки с пълно основание древното тракийско население, оцеляло в значителни множества до времето на славянското заселване тук през втората половина на VI и първата половина на VII век, като първи етнически компонент в изграждането на българската народност, пред изследвачите се поставят нови, особено широки задачи. Налага се

да се издирят, проучат и разгласят всички свидетелства и материални остатъци, свързани с живота и битата на древното тракийско население. Там именно трябва да се дирят далечните основи на онази култура, която траките предават на дошлите по-късно славяни и първобългари, която става основа на средновековната наша култура и в някои прояви продължава да живее и до наши времена.

В историята на нашето Средновековие има твърде голям брой личности, отделни паметници на културата и моменти от историческото развитие, които заслужават да бъдат проучени и разкрити още по-внимателно и в по-голяма пълнота. Много е сторено досега за разкриването и укрепването на останките от първите български столици Плиска и Преслав, но все пак остава и твърде много да се довърши.

А ние днес ще скъпим толкова повече нашата национална свобода, когато не забравяме времената на големи изпитания през миналото, изпитания, които народът ни е намерил сили и възможност да надживее и оцелее. Нека се надяваме, че тези тежки и отговорни въпроси, така ясно свързани с миналото и настоящето, ще се решават, както подобава. Защото те имат, по мое дълбоко убеждение, важно, бих казал, съдбоносно значение за възпитанието на подрастващото поколение.

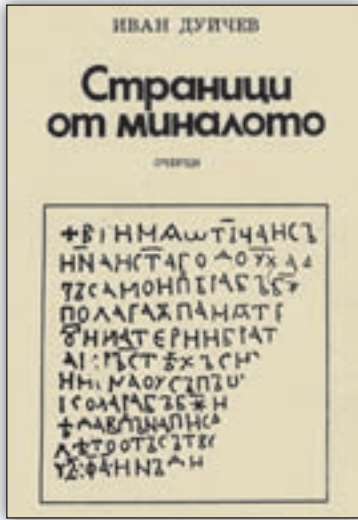
Пълна подкрепа заслужават внушенията за увековечаване на ликовете, доколкото ги познаваме, на най-забележителните личности от нашето минало. Оживената книжовна и художествена дейност, която процъфтявала през дълги времена в нашите стари културни и политически средища, в нашите средновековни столици, в отделни селища, църкви и обители, са истинска наша гордост.

Именно така може да се посочва най-добре приносът, който нашият народ е дал в световната съкровищница на културата.

Из книгата на Иван Дуйчев „Страници от миналото“. Очерци. София, Отечество, 1983.

Екслибрис на Иван Дуйчев

Издавателство „Отечество“, 1983 г.

Св. Терапонт Сардикийски

Терапонт Сардикийски е първохристиянски мъченик, пострадал при император Валериан (250-260) във Фригийска област около река Астала в град Атала. В своето „Житие на Никола Нови Софийски“ от средата на XVI век Матей Граматик, ползвайки легендарни свидетелства, пренася мястото, където той е мъчен, в Средецка област:

„Когато слушаш за жителите на София, да не помислиш за земните. Не, но за небесните жители, които някога са били наши съграждани, а сега са съжители на ангелите. Казвам за блажения и велик светец, който наистина е свят, свещеномъченикя Терапонт. Той беше жител на това място и презвитер на светата Божия Сардикийска църква. От божествени писания научихме, че той, след кат живя и с много добродетели, по време на гоненията престъпните езичници беше затворен заради Христовата вероизповед. Подир много мъки и оскърбления, окован в тежки вериги, той бе изведен от своя град на един ден път стигна мястото, където бе посечен и прие блажената за Христа кончина. Говори се, че след посичането на блажения, там, където е изтекла неговата кръв, след някое време израснал голям дъб. И сега той може да се види. Ония, които отиват там с вяра, получават различни изцеления.“ (Стара българска литература. Житиенписни творби. Том четвърти. София, Български писател, 1986.)

Днес дънер от този дъб се пази като свещена реликва в старинната столична черква „Св. Петка“, гдето се чества паметта на свещеномъченика всяка година на 27 май.

Днешната църква „Св. Троица“ в кв. Слатина до неотдавна е имала за патрон Св. Терапонт, понеже според преданието той е съсечен на същото място на 27 май 259 г., когато се чества паметта му.

Паисий Хилендарски вписва в своята „История славяноболгарская“ Св. Терапонт сред софийските мъченици:

„Св. Терапонтъ бил свещеник в Трън, кдетосега отива много народ на изцеление. Турците гдето го посекли, израсъл дъб и с неговите молитви се дава при тоя дъб много изцеление.“

Край град Трън, считан според легендата за родно място на светеца, има параклис на негово име.

„Събор на всички софийски светци“. Икона от черквата „Св. София“

Култът към Св. Наум Охридски

Символ на културното сближение между балканските народи

Доц. д-р Светлина Николова

Превръщането на Св. Наум в символ на регионална кохезия между няколко народа на Балканския полуостров, които в дългия си исторически път още от времето на неговия живот до наши дни често са били в обтегнати отношения и са воювали помежду си, има своите дълбоки корени още в животописа на светеца. Сигурните данни за неговия живот и дело, както и някои предполагаеми сведения, очертават облика на една личност, чийто живот и творческа дейност са преминали през няколко европейски страни и са оставили дълбоки следи в църковния и културния живот на Първата българска държава веднага след смъртта му.

Безспорно Св. Наум е канонизиран скоро подир неговата кончина. В най-ранното житие, написано в България между 940 и 969 г., той е наречен „блажен“ и е документирана датата на неговото честване – 23 декември, която и до днес остава една от неизменните за църковните тържества в неговата памет сред православните балкански народи.

Оттогава нататък култът към Св. Наум е засвидетелстван най-вече в писмените паметници, създадени на гръцки език в пределите на Охридската архиепископия, която продължава историята на Българската патриаршия след падането на източната част на българската държава под византийска власт и след неколкотократно преместване на нейното седалище в края на Х в. се установява в Охрид. Нейните представители поддържат паметта за светеца с произведения, написани от края на XI в. до XIV век.

Пространното житие на Св. Климент е дело на един от най-образованите и авторитетни дейци на византийската църква по това време и Охридският архиепископ Теофилакт (заел архиепископската катедра вероятно към 1089-1090 г., но не по-късно от 1092 г.). Най-ранният фрагмент от него, който съдържа сведенията за Св. Наум, е още от XIII в. (днес той се пази във Ватиканската апостолска библиотека), а най-ранният пълен текст на творбата е от XIV в. и до средата на XIX в. той се е съхранявал в Охридската църква „Св. Богородица Перивлептос“ (днес „Св. Климент“). Предполага се, че тези ръкописи са от Охридския ареал и всъщност са най-старите документи, запазени досега, в които се споменава Св. Наум. През XIII в. друг Охридски архиепископ – Константин Кавасила (между 1250 и 1273 г.) е най-вероятният автор на първото специално посветено на Св. Наум Пространно житие.

Повечето от гръцките произведения за светеца имат богослужебна употреба и несъмнено са се изпълнявали в църква по време на неговия празник, очевидно на гръцки език, и са били слушани от вярващите българи, но много вероятно и от християни, принадлежащи към други народности групи на територията на тази архиепископия – гърци, сърби и албанци.

Това е особено вероятно през XIV в., когато след договора, сключен през 1334 г. между сръбския крал Стефан Душан и византийския император Андроник III Палеолог, тези територии са включени в пределите на сръбската държава, но запазват своята църковна самостоятелност. Авторы на такива творби са Константин Кавасила и Охридският

архиепископ от началото на XIV в. Григорий.

От XIV в. започват системно да се появяват икони с лика на Св. Наум именно в Охридския диоцез. От средата на това столетие е двустранната литийна икона с образите на Св. Наум и Св. Климент, която се съхранява в Музейния комплекс към църквата „Св. Климент“ в Охрид. Изображения на Св. Наум от XIV в. са запазени в стенописите на няколко охридски църкви, като най-старото от тях датира от 1361 г. От XV и XVI в. не са стигнали до нас никакви Наумови изображения. От началото на XVI в. е единствен препис от неговото най-ранно старобългарско житие, който е писан от поп Йоан Милошев от Дебър и се намира в ръкопис, пазен в Библиотеката на Зографския манастир на Атон. Смята се, че от XVI в. е и един ръкопис, в който е запазено второто славянско житие, открито през XIX в. от жител на град Велес.

През XVII в. бурното развитие на тези традиции отново е дело на висшите църковни служители на Охридската архиепископия. Именно от това време датират първите документални свидетелства за специално посветените на Св. Наум Пространно житие, Служба и Канон-панихида, чиито автори са охридските архиепископи, а тогава са възникнали и три от познатите ни в момента четири редакции на Службата, както и Краткото житие на Св. Наум – творба с неизяснена досега история.

Първото печатно издание на т.нар. втора редакция на Службата е публикувано през 1695 г. във Венеция и е свързано с гръцки интелектуалци, произхождащи от територията на Охридската архиепископия и обвързани с Римската курия. Това издание съдържа също най-ранните познати ни досега текстове на Канон-панихида на архиепископ Григорий и на Краткото житие на Св. Наум, включено в неговата Служба, чийто автор и време на създаване са неизвестни и за което се смята, че е създадено чрез съкращаване на вероятния първообраз на Пространното житие на светеца.

Неотдавна обаче намерих първото доказателство за по-ранното ръкописно разпространение на Канона на Григорий в един ръкопис, не покъсен от средата на XVII в., който се намира в Научния архив на БАН и вероятно е свързан с територията на Охридската архиепископия.

От въвеждането на печатното разпространение на творбите, посветени на Св. Наум, култът към него се разпространява широко сред православните християни на Балканския полуостров през XVIII в. и особено

през XIX и XX в. и започва да придобива не само регионално значение на символ на общо разбиране и оценка на неговото дело и значение, но и международни измерения.

Още през първата половина на XVIII в. заработва печатницата в Мосхопол, която действа до края на столетието. Запазени са до днес екземпляри от нейната интензивна печатна продукция между 1731 и 1769 г., които откриваме във всички християнски страни на Балканския полуостров, а също и в библиотеките на други страни като Италия, Унгария, Русия, Египет, Франция, във Ватиканската библиотека. Тази печатница е тясно свързана с Охридската архиепископия и двете издания на почти всички известни дотогава творби за Св. Наум (Службата, Канон-панихида и Краткото житие), публикувани през 1740 и 1742 г., са посветени на бележития Охридски архиепископ Йоасаф (1718–1745). Те изиграват огромна роля за разпространяването на култа към Св. Наум далеч извън пределите на региона и с тях са свързани всички по-късни техни публикации от XIX и XX в., като са станали основа и на много ръкописни преписи. Изданието, отпечатано в Лайпциг през 1761 г., представя съкратена редакция на Службата, подготвена върху основата на публикацията от 1742 г. На тях се позовава изданието, излязло от печат във Виена през 1824 г. Изданието от 1859 г., публикувано в Смирна, повтаря мосхополското издание от 1740 г.

От 1890 г. датира църковнославянският превод на Службата на Св. Наум, направен от монаха от Зографския манастир Калистрат, родом от Струга, който очевидно го е приготвил да се отпечата от Св. Синод на Българската православна църква, която през 1901 г. е публикувала неговия превод на Службата на Св. Климент, а през 1903 г. – Службата на Св. Седмочисленици. Преводът на Калистрат е размножаван ръкописно през първата половина на XX в. в земите на днешна Република Македония. Той е бил преписан и циклостилно размножен от свещ. Синесие Попович от Струга и по екземпляр от този текст с известни промени и допълнения е издаден в София от Левкийския епископ Партеий заедно със Службата на Св. Седмочисленици през 1958 г.

През XVIII в. е създаден на гръцки език и Молебен канон за Св. Наум. За негови автори се смятат митрополитът на Корча Йоасаф и архимандрит Йосиф. Познаваме го от препис, направен от ученика на Йосиф Анастасий през 1800 г., съхранен и подвързан в печатна книга, която сега се пази в Библиотеката на Гръцката академия на науките в Атина.

През XVIII в. се появява и църковнославянски превод на Службата на Св. Наум, който стои най-близо до втората гръцка редакция, но не е ясно дали той е зависим от Венецианското издание или от Мосхополското издание от 1740 г. Той се е пазел в ръкопис на Белградската библиотека, а днес е известен от публикация от началото на XX век.

International Medieval Congress

11-14 July 2011

University of Leeds

Плакат на конгреса в Лийдс

Дело равно

Кирило-методиевската проблема за средновековни проучвания

Специално за в. „За българия“

Конгресът е ежегоден и се провежда винаги през първата половина на юли в Университета на град Лийдс във Великобритания. Организиран е от Института за средновековни изследвания към Университета с активното участие на Международния програмен комитет, който се състои от 34-ма специалисти медиевисти от Австрия, Белгия, Великобритания, Германия, Дания, Израел, Италия, Норвегия, Полша, САЩ, Франция, Холандия и Чехия. Всяка година се поставя специално избрана водеща тема, като основните изследователски направления остават непроменени: англосаксонски изследвания; изкуство и архитектура; византоложки изследвания; келтски изследвания; изследвания на Централна и Източна Европа; църковна история и канонично право; кръстоносни походи; култура и общност; всекидневие; география и изследвания на селища; управление и институции; агиография и религиозни текстове; историография; съпоставително езикознание и литературознание; Късна античност и ранносредновековни изследвания; латински текстове; средновековни обичаи; изследвания на Средиземноморието (включително и на исляма); хебраистични изследвания; монашество и религиозен живот; музика и литургия; философия и политическа мисъл; изследвания на скандинавските страни; богословски и библейски изследвания; наука, технология и военно дело; социална и икономическа история; източници и ресурси.

Участниците също са многобройни – около 1500 докладчици. Присъстват като слушатели специалисти, докторанти и студенти от всички краища на света.

През 2011 г. конгресът беше проведен от 11 до 14 юли под наслов „Беден... богат“ и почти всички доклади бяха съобразени с разбиранята и представата за бедността и богатството през Средновековието в различните техни аспекти. Във връзка с това за емблема на конгреса бе избран Св. Мартин от Тур. За Западна Европа е любимо изображение на Св. Мартин като конник в момента, в който разсича с меч наметалото си и дава половината на един случаен бедняк. Ние познаваме това изображение преди всичко от фреската на ранния ренесансов художник Симоне Мартини, но има и много други изображения на мотива от известни и не толкова известни художници, разработени в различни жанрове. Организаторите бяха подбрали миниатюра от заставка на средновековен ръкопис от фонда на университетската библиотека Бродертън.

Досега българското присъствие на конгреса в Лийдс е било спорадично (двама български колеги са участвали в него през 1995 г. и един – през 1996 г.). През 2011 г. в него участваха трима учени от Кирило-Методиевския научен център при Българската академия на науките. Заявените теми бяха одобрени предварително и трите доклада оформиха самостоятелното заседание „Светителски

Култът към Кирил и Методий

Между Западна и Източна Европа

Доц. д-р Славия Бърлиева

Култът към светите братя Кирил и Методий, който е изключително важен за културната традиция на славяните, достига своето високо признание като част от европейската културна идентичност с провъзгласяването им за патрони на Европа от папа Йоан Павел II с апостолическото писмо от 31 декември 1980 г.

Идеологиите на всички славянски нации често използват Кирило-Методиевата традиция като знак за своята национална идентичност. Проследявайки развитието на идеята, в доклада са представени някои средновековни примери на този феномен. Изтъкнато от старобългарските писатели от IX–X в., както и от изворите, свързани с папската курия, делото на светите братя Кирил и Методий се разглежда като постижение за всички славяни, но в хода на времето то добива различни национални характеристики.

Поставя се акцент върху гръцката кирило-методиевска литературна традиция. В стигналите до нас текстове фигурите на двамата славянски учители са пряко свързвани с идеята за българското национално

самоопределение. Силно наблягайки върху българската характеристика на Кирило-Методиевото дело, гръцките охридски архиепископи изтъкват аргументи, подкрепящи независимостта на тяхната епархия (основана от император Василий II Българоубиец като архиепископия на завладените български земи) от Константинопол. Представени са и аналози от западната славянска средновековна историография като например латинския Списък на епископите в Оломоуц.

Не на последно място е разгледан и въпросът за славянската християнизация и нейните патриотически интерпретации, които представят светите братя Кирил и Методий като учители и изповедници на българи, моравци, чехи и поляци.

Западно

етика на Международния конгрес

ия в Лийдс, Великобритания

Квтите – О писменехъ“

култове и символи на идентичността: централноевропейски култове на светци – локални, регионални, национални и „интернационални“. Изборът на тематиката и организирането на заседанието станаха възможни благодарение на г-жа Светлина Николова.

Модератор бе проф. Дик де Бор от Института по история на Университета в град Гронинген, Холандия.

И трите доклада – на доц. Светлина Николова, доц. Славия Бърлиева

и гл. ас. Мая Иванова, бяха разработки, свързани с делото на светите братя Кирил и Методий и техните последователи.

Фолиото за конгреса състави гл. ас. д-р Мая Иванова от Кирило-Методиевския научен център при БАН. Пълната информация за конгреса е отпечатана в сп. „Paleobulgarica – Старобългаристика“, кн. 4, 2011.

Университетската библиотека „Бродертън“ е една от най-богатите на средновековни ръкописи и редки печатни книги в Северна Англия.

Тя е създадена през 1874 г. първоначално като библиотека на Йоркширския колеж. Една от най-големите колекции в нея е частната библиотека на йоркширския индустриалец сър Едуард Алън Бродертън (1856–1938). Наред с богатата колекция от стари и редки книги, библиотеката има и немалка колекция от архивни материали – дневници, писма, спомени и други документи от личните архиви на известни поети, писатели, музиканти. В нея се пазят документите на Балканския комитет: кореспонденцията на известни дейци, съобщения, паметни бележки, меморандуми, резолюции, отделни статии, отразяващи позицията на Комитета по ключови въпроси, свързани с балканските страни и по-конкретно с България от 1923 до 1945 г.

Славянско житие на Св. Кирил

Ритуал и трансформации на мита

Д-р Мая Иванова

Представям един от нравствено-поучителните примери, вграден в повествованието на Пространното житие на Св. Кирил в гл. XII като част от мисията при сарацините. В него детайлно е описано предхристиянско култово почитание пред дъбово дърво: „Във фулското племе имаше един голям дъб, сраснал с череши, под който извършваха обреди. Наричаха го с името Александър и не позволяваха на жени да пристъпват нито към него, нито към обредите.“

В диалога с тази тайна мъжка общност Константин Философ успява да убеди присъстващите мъже в несъстоятелността на техните действия, като предлага друга форма на ритуално поведение, подобаваща на християни: поклонение пред Евангелието, свещи и песнопения, отричане от „ненужната вещ“ – дървото, чрез посичането му и превръщането на езическото обредно място в християнски олтар.

Първите изследователи на текста на Житието на Св. Кирил се стремят да изяснят дали този пасаж е исторически достоверен. Те са положили много усилия да разрешат етнографския проблем за локализацията на гр. Фул и да определят етническата принадлежност на фулското племе, което почита дъбовото дърво с име Александър. Тази задача си поставя и Франтишек Дворник в кардиналния си труд върху Пространните жития на Кирил и Методий (публикуван през 1933 г.). Неговото мнение е, че „инцидентът във Фул“ е исторически достоверен, а не е плод на агиографско въображение. Другият важен въпрос е свързан с миторитуалния комплекс, представен в пасажа, като той винаги е разглеждан в светлината на предхристиянските митологични системи. Обаче епизодът от житието остава изолиран спрямо християнските текстове, написани по-рано от Св. Кирил, в които се появява образът на дъба.

Град Фул (или Фула) се е намирал на п-ов Крим, като не разполагаме с по-точни данни за местоположението му. Пространното житие на Св. Кирил, Похвалното слово за него и Краткото му житие са единствените текстове, в които се споменава фулският народ.

Към дървото са отправени всички молитви – „особено за дъжд и за много други неща“. Обредите са изпълнявани само от мъже. Известно е, че в предхристиянските общества дъбът е едно от най-почитаните дървета. То е определяно като мъжко дърво и обикновено е свързвано с върховния бог. В Елада това е дървото на Зевс. В римската култура е символ на Юпитер. Германските племена го почитат като атрибут на бог Тор, подобно на тях древните латвийци го свързват с бог Перкунас. Почитанието към дъба при келтите е цяла и отделна самостоятелна тема. Славяните свързват дъба с върховния си бог Перун. Всички изброени мъжки богове управляват огнената стихия и затова са определяни като богове на мънните и гръмотевиците. От тях зависи дъждът не като стихия, а като природно благо. Когато се молили за дъжд, жреците на Зевс поставяли в изворите листа от дъб. В Житието на Св. Кирил молитвите към дъба Александър също са предимно за дъжд. Името „Александър“ е от гръцки произход и означава „защитник на мъжете“ или „мъж над мъжете“, както и изричното указание, че до дъба с това име не се допускат жени, красноречиво говори, че митологичният порядък на фулския народ е аналогичен с порядъка, засвидетелстван в предхристиянските общества.

Епизодът от славянското житие е сходен с подобен епизод от латинското житие на Св. Бонифаций, разказващо за събития от 723 г. На път за Тюрингия светецът се спира град Гайсмар (област Хесен), където посича с брадва големия дъб, символизиращ германския бог Тор. С това предизвикателно действие срещу главното божество на германските племена се слага начало на тяхната християнизация. С материал от посещения дъб светецът изгражда и първия християнски параклис. Сега градът е малък и се нарича Фритцлар. В неговия център, на мястото на стария дървен параклис, е разположена катедрала, строена в периода между XII и XIV в., а пред нея е статуята на Св. Бонифаций – мъж с монашеско облекло и със секира в ръце, стъпил върху отсечения дънер на дъб.

Посланието на това житие е ясно: върху езическото старо се съгражда новата християнска обредност. При все това традицията на почитанието на дъбовото дърво не може да отмре изведнъж. Това най-ясно се вижда във фолклорните практики, посочени от Джеймс Фрейзър в „Златната клонка“.

На българска територия до късно е бил запазен обичаят да се миросват свещените дъбове, които обикновено са отбелязвали границите между селищата. На големи празници тържествено шествие от християнски свещенослужители и миряни тръгва към дървото и го освещава

със светото миро. По-късно се е развила практиката до дъба да се строи храм. Така например и до днес в „Св. Петка“ в София на деня на Св. Терапонт (27 май) в центъра на храма се изнася огромен и много стар дъбов ствол. Българският етнограф Димитър Маринов в началото на XX в. пише:

„От този дъб и днес набожни верующи стържат трески за лек. Тоя дъб някога е бил оброк, служило се е при него Света литургия и когато се направила църквата, той бил край нея и сега е влезнал в приградената част.“

В малката църква „Св. Петка“ в София има пън „Св. Терапонт“. От селата идват верующи хора и палят свещи при тоя пън, като остъргват от него тресчици, за да кадят с тях. Това показва, че това е било дърво-оброк, дето се освещавал курбан в чест на Св. Терапонт, а отпосле е съградена църква.

И в този случай е интересна връзката между писмен паметник и ритуална трансформация. В основата на тази трансформация лежи гръцкото житие на епископ Терапонт Сардийски – християнски мъченик от III век, написано през X в. и преведено на старобългарски. След дълги мъчения светецът е бил изведен от град Сарди (в малоазийската провинция Лидия) и посечен близо до река Астала. От кръвта му е израснал дъб, който може да изцелява. Тази житийна история е била пренесена още през средните векове като случила се на територията на Сердика. Според записа на Димитър Маринов дъбът не е обвързан с чудото, ознаменуващо мъченическата смърт на праведника; той е само посветен на Св. Терапонт; не е пренесен от мястото на мъченичеството в храма, а е съществувал там преди неговото изграждане. Също както в Житие на Св. Кирил, и в това предание дъбът носи име: пън на Св. Терапонт.

Има и други примери: според Херборд около Шетин (дн. Полша) е имало голям свещен дъб, покрай който течал извор. Народът смятал дъба за жилище на бог и когато през 1124 г. епископ Отон Бамбергски издал заповед за отсичането му, хората започнали да го молят да им го остави поне за спомен, като обещавали, че няма повече да го почитат.

Това са най-ярките агиографски примери, в които могат да се открият връзки с епизода от Житието на Св. Кирил.

Участието на учени от Кирило-Методиевския научен център бе една отлична възможност на конгреса в Лийдс да се представят тематичните кръгове, в които се вписват техните изследвания и да се поставят те в контекста на европейската медиевистика. Всъщност проучванията, засягащи живота и делото на светите братя Кирил и Методий, които имат важно национално значение, отдавна вече са признати като европейски значими, но е необходимо те да бъдат емблематични и разпознаваеми в средите не само на слависти и византолози, а и на специалисти в областта на Западноевропейското средновековие.

„Св. Синесий Киренски“. Миниатюра (XIII в.)

„Св. равноапостолни Кирил и Методий“. Литография
от Михаил Микешин. Издание на Санкт-Петербургския
благотворителен комитет (1884). Разпространявана масово
по повод 1000-годишнината от кончината на Св. Методий през 885 г.

ПО БЛАГОСЛОВЕНИЮ СЯТЕЙШЕГО ПАТРИАРХА
МОСКОВСКАГО И ВСЕЯ РУСИ А Л Е К С Е Я

11 МАЯ

**Святых равноапостольных
Мефодия и Кирилла, учителей Словенских**

Тропарь, глас 4-й

Яко апостолом единомравний и Словенских стран учителие, Кирилле и Мефодие богомудрии, Владыку всех молитв, вся языки Словенския утвердiti в Православии и единомыслии, умирити мир и спасти души наша.

Кондак, глас 3-й

Священную двоицу просветителей наших почтим, Божественных писаний предложением источник богопознания нам источивших, из него же даже до днесь неоскудно почерпаяще, убажваем вас, Кирилле и Методие, Престолу Вышняго предстоящих и тепле молящихся о душах наших.

Величание

Величаем вас, святити равноапостольнии Мефодии и Кирилле, вся
Словенския страны учеными своими просветившии и ко Христу при-
ведшии.

Из „Полный Православный молитвослов и псалтырь“. Сретенский монастырь, Москва, 2007, стр. 437. Този тропар е публикуван за първи път в книгата Андрей Князев „Святые равноапостольные Кирилл и Мефодий, просветители славян“, издадена в Санкт Петербург през 1866 г. Изпълнява се на църковно-славянски език в дните, когато се почитат славянските първоучители. Васил Левски записва същия тропар върху първата страница на своето джобно тефтерче. Според негови съвременници той го е пял на празника 11 май в Букурещ, както и на заседание на Българския революционен централен комитет.

Единоплеменни

През 1865 г. руската православна църква чества 1000-годишнината от покръстването на българите. Студентът в Московския университет Нешо Бончев от Панагюрище преподава извадки от тогавашната руска преса. Ето какво пише във в. „Московские ведомости“ от онова време:

„След тържествената литургия дойдоха в нашата черкова свещениците и народът с тържество и пяхме единогласни Кирилу и Методию на просветителите славянски и св. блаженому Борису, царю болгарскому. След многолетствието на руския император пяха молебен и за пастирите на българската черкова, за българския народ и всички православни християне и пяха всички със сърдечно веселие. Един свещеник каза реч, в която изясни на народа, че българите са едно племе с русите – „костъ от костей и плот от плоти“, че свещените книги са дадени от Кирила и Методия първо на българите, че българите са преварили другите славяне в познатието на Христа.“

„Българската църква при учениците на светите братя Кирил и Методий, а сетне български свещеници с български книги дойдоха в Русия по време на покръстването ни. Ние съхраняваме в паметта си този духовен, интелектуален принос, който имам българите, православните българи, за християнизацията на Русия.

Решението на цар Александър II да започне Освободителната война до голяма степен е предопределено от позицията на Руската църква. Нашите войници отиват на Балканите, за да освободят своите единовърни братя. Понятието „ЕДИНОВЕРНИ“ е на първо място в този исторически случай. Това е проява на духовна солидарност към хора, които са обединени в Православната църква. И разбира се, в по-късен период, след Освобождението на България, православните руси остават тясно свързани със своите български братя и сестри и с всички сили се опитват да възстановят църковния живот, като включим и такива важни сфери на живота като признаването на независимостта на Българската православна църква.

И в сложното следвоенно време сме били заедно, поддържали сме се едни други, обменяли сме делегации и всичко това продължава. Ние редовно се срещаме с пратеници на Българската църква, наши представители идват в България, между нас има обмен на студенти, заедно размишляваме по темите за православното единство, за многото предизвикателства, пред които е изправен в наши дни православният свят. Българската православна църква е много близка до сърцето ни. Близка е до всеки православен руски гражданин.

Нито един политик, ако всичко е наред с неговата логика и историческа памет, не може да игнорира факта, че сме народи от една вяра, че имаме общи страници от героичната ни история, които не могат да бъдат зачеркнати или забравени. Дълбоко съм убеден в това, че те трябва да бъдат използвани. Тази наша общност, откритост един към друг, тази симпатия, която е толкова дълбоко в душите на руси и българи. Всичко това трябва да се познава, за да можем наистина да надграждаме новите отношения на здрав исторически фундамент. Дълбоко съм убеден, че именно така ще се случи!“

Из интервю пред Светлана Шаренкова („в. „Русия днес“, в. „Земя“), Николай Барсков (ТВ 7) и Васко Михайлов (БНР). Отпечатано във в. „Стандарт“ на 27 април 2012 г.

По време на молебен в синодалния параклис „Св. цар Борис“ Руският патриарх Кирил бе удостоен с най-високото отличие на Българската православна църква – орден „Св. цар Борис“ – I степен.

Българският патриарх Максим първи посрещна патриарх Кирил

Сърдечна среща с президента Росен Плевнелиев

Специален дар за председателя на Парламента Цецка Цачева

Министър-председателят Бойко Борисов връчва копия на Чипровското евангелие в сребърен обков

Пресфотото БТА

СЪЩНИ

триарх Кирил

7–29 април 2012 г.

На 29 април 2012 г. на тържествена церемония Светейшият патриарх Московски и на цяла Русия Кирил I беше удостоен с почетното научно звание „доктор хонорис кауза“ на Университета по библиотекознание и информационни технологии. В решението на Академичния съвет се посочва, че това става заради неговите големи заслуги за укрепване на православното единство, задълбочаване на духовните и християнските ценности и традиции между нашите братски народи и за изключителен принос за утвърждаването и развитието на УниБИТ. Ректорът проф. д.ик.н. Стоян Денчев връчи диплом и регалии на патриарх Кирил. Като подарък бе поднесена картина с изображение на Руската църква в София от художника Павел Митков. Патриарх Кирил се разписа в книгата за почетни гости. Той произнесе академично слово, посветено на духовните ценности в съвременния свят и на ролята на православието за тяхното съхраняване, в която особено място заема древният славянски език, създаден от Светите братя Кирил и Методий. На тържеството присъстваха посланикът на Русия Юрий Исаков, председателят на ДАНС Константин Казаков, министърът на образованието Сергей Игнатов, акад. Антон Дончев, членове на Светия синод, български и руски духовници, общественици, представители на медиите, преподаватели и студенти. Светлана Шаренкова – председател на Форума „България – Русия“ представи издадените в превод на български език книги на патриарх Кирил „Слово на пастира“ и „Свобода и отговорност“.

Пълният текст на словото е публикуван на сайта на УниБИТ – www.unibit.bg.

Патриарх Кирил

„Нито една национална култура не може да съществува без своя основа. За нас това е източноправославната култура. Ние приехме от вас, българите, културно-генетичния код на братята Кирил и Методий.“

Из академичното слово, произнесено в УниБИТ

Проф. Стоян Денчев връчва на патриарх Кирил диплом за „доктор хонорис кауза“ на УниБИТ

Благослов за българския народ по време на Божествената литургия в храм-паметника „Св. Александър Невски“

Ректорът на УниБИТ проф. Стоян Денчев и министър проф. Сергей Игнатов посрещат патриарх Кирил пред Паметника на книгата

Смоленск, 24 май 1991 г.

На 24 май 1991 г. възроденият Кирило-Методиевски празник протича в Смоленск – един от най-старите руски градове с прякото участие на тогавашния Смоленски и Калининградски митрополит Кирил. В древната Успенска катедрала има тържествена света литургия в памет на славянските първоучители Кирил и Методий. Многохилядното литийно шествие, възглавявано от духовенството начело с митрополит Кирил, преминава по исторически места и завършва с празничен митинг, на който говорят гости от България, Сърбия, Полша, Словакия. Митрополит Кирил се обръща с безупречно слово, в което най-високи философски категории се представят с прости и ясни думи. В града е открита и осветена паметна плоча на централна улица, назована на Кирил и Методий.

С постановление на Президиума на Върховния съвет на Русия от 3 януари 1991 г. 24 май е официално признат като Ден на славянската писменост и култура и почва да се чества в цялата страна.

„Св. равноапостол велик княз Владимир“. Мозайка в храма „Христос Спасител“ в Москва. Худ. Владимир Филипов (2012)

Висш пилотаж

Руският патриарх Кирил е единственият в света патриарх-летец и потенциален космонавт. През декември 2010 г. на среща в Звездното градче, организирана от Роскосмос, той обявява своето желание да лети в Космоса. През следващата година изпълнява 19 тренировки на самолет „МИГ“, като прави всички фигури на висшия пилотаж.

Владимир Михайлович Гундяев е роден на 20 ноември 1946 г. в Ленинград в семейството на свещеник. През 1967 г. завършва Ленинградската духовна семинария и постъпва в Ленинградската духовна академия. На 3 април 1969 г. се постригва за монах под името Кирил и е ръкоположен за йеродякон и йеромонах. Става кандидат по богословие – преподавател в Академията по догматическо богословие и личен секретар на Ленинградския и Новгородски митрополит Никодим. Произведен в сан „архимандрит“, е назначен като представител на Московския патриархат при Всемирния съвет на църквите в Женева, като изпълнява тази длъжност четири години.

От декември 1974 г. в продължение на едно десетилетие е ректор на Ленинградската духовна академия и семинария.

Обявяван е за „Човек на годината“ в областта на религията за 1993, 2000, 2001, 2002 и 2003 г. в допитване на компанията „Рамблер“.

С решение на Руската палата на личността е удостоен със звание – „Почетен гражданин на Русия“, присъдено „за особени заслуги пред Отечеството в духовното развитие“.

Създател е и водещ на ежеседмичната телевизионна програма „Пастирска проповед“ по Първи канал на Руската телевизия, като участва в редица сродни телевизионни предавания.

Избран е за Патриарх Московски и на цяла Русия на 27 януари 2009 г. от Поместен събор на Руската православна църква с 508 от 700 гласа. Интронизацията става на 1 февруари на литургия в храма „Христос Спасител“ с участието на Александрийския патриарх Теодор II и представители на автокефални църкви.

„Позициите на Руската православна църква и Римокатолическата църква съвпадат по много проблеми, които съвременният свят поставя пред християните. Това са прогресивна секуларизация, глобализация, въплъщение на нормите на традиционния морал. Заслужава да се подчертае, че по тези въпроси римският папа Бенедикт XVI заема последователна позиция, близка до православната.“

Из доклад на Архиепископско съвещание, 2 февруари 2010 г.

Почитта към равноапостолните братя Методий и Кирил в Руската православна църква е установена през 1863 г. от Светия синод на датата 11 май (по Юлианския календар).

През 1992 г. на Славянския площад в центъра на Москва беше издигнат нов паметник на Светите братя Кирил и Методий от скулптора Вячеслав Кликов – председател на Фонда за славянска култура. Всяка година на 24 май при паметника има литийно шествие, тръгващо от Кремъл и водено от Руския патриарх, висши духовници и студенти от Духовната академия.

Веротърпимост

Разбирания и реализации на идеята в Сердикийския едикт

Международна научна конференция, София, 27-28 април 2012 г.

Конференцията бе уредена от Столична община. В нея взеха участие 37 учени от България, Гърция, Румъния, Хърватска, Турция, Италия, Сърбия, САЩ. Основен организатор е доц. д-р Веселина Вачкова. Участниците разгледаха катакомбите в черквата „Св. София“ – бъдещ подземен музей.

В програмата бяха включени следните доклади:

Елизабет де Палма Дигезер (Санта Барбара, САЩ). „Защо Едиктът от 311 г. е бил пренебрегван?“, Харолд Дрейк (Санта Барбара, САЩ). „По какви причини още се нуждаем от Миланския едикт?“, Клифърд Андо (Чикаго, САЩ). „Сердикийският едикт в религиозно-историческа перспектива“, Малина Новкиришка (София). „Правни аспекти на Сердикийския едикт“, Николай Шаранков (София). „Императорските едикти от ранния IV век, подкрепени от епиграфски данни“, Ваня Николова (София). „Аспекти на римската религиозна политика, отразени в Сердикийския едикт“, Хръвое Грачанин (Загреб, Република Хърватска). „Религиозна политика и религиозна политизация по време на Тетрархията“, Юлия Вълева (София). „Дислокация на властта и религиозна политика (Диокле-тиан-Теодосий I)“, Калин Стоев (София). „Дислокация на властта в Долнодунавския регион по време на късния Принципат: Належаща необходимост и историческо развитие“, Александру Мадгеару (Букурещ, Румъния). „Галериевото гонение в Скития със специален акцент върху Халмирис“, Димитър Димитров (Велико Търново). „Кой екзекутира Св. Димитър: опит за криминална експертиза“, Рита Лици Теста (Перуджа, Италия). „Толерантност към езичниците, нетолерантност към еретиците: първата намеса на Константин в живота на Католическата църква“, Архим. Павел Стефанов (Шумен). „Държава и Църква срещу Мон-танистката схизма (IV-VI в.)“, Веселина Вачкова (София). „Ранният етап на донагизма – поглед от Сердика“, Турхан Качар (Памук-кале, Турция). „Изтокът и Западът на Сердикийския събор“, Марио Иванов (София). „Мястото на Сердикийския събор: нови археологически данни“, Боян Думанов (София). „След Мулвийския мост – битките при Кибале и Хризопо-лис“, Генчо Банев (Атина, Гърция). „Константин Велики и Св. Мокий: аспекти на основаването на Новия Рим, публичната власт и духовно-то покровителство в ранновизантийския Константинопол“, Ивана Попович (Белград, Сърбия). „Мотивът на христограма върху архитектурните елементи в императорския дворец в Сирмиум“, Валерия Фол (София). „Култът към Слън-цебога и царската идеология“, Стефан Стефанов (Шумен). „Св. Св. Константин и Елена в литургичните текстове в тяхна чест“, Би-серка Пенкова (София). „Констан-тиновата тема в стенописите на Боянската църква“, Снежана Гор-янова (София). „Раннохристиянски центрове в околностите на Серди-

ка“, Методи Даскалов, Снежана Гор-янова (София). „Археологически данни за първите десетилетия на християнството в Сердика“, Пла-мен Павлов (Велико Търново). „Древната християнска традиция на Балканите в политическата иде-ология на средновековните бъл-гарски владетели“, Васил Китов (София). „Гроб N 3 от некропола на „Св. София“, Ваня Лозанова-Станчева (София). „Константин Хелиос/Константин Айон. Между езичеството и християнството“, Жарин Величков (София). „Теа-търът и амфитеатърът на Серди-ка“, Венцислав Динчев (София).

„Бележки за втората крепост на Сердика“, Христо Генчев (София). „Сердикийският преториум и пло-щад „Св. Неделя“, Георги Мавров, Красимира Карадимитрова, Кате-лина Салтирова-Павлова (София). „Сердикийският храм на Серапис – откритие, анастилоза и експо-ниране“, Йордан Табов (София). „Кой, кога и защо даде прошка на Орбиниевото „Царство на сла-вяните?“, Лино Бианко (Малта). „Понятието за толерантност в съ-временна София“, Весела Тончева (София). „Архитектурата на ан-тична Сердика – устойчив градо-устройствен определител“, Емил Сардарев (София). „Алтернативи на социализирането на архитек-турното наследство в София“.

Върху поставените в докладите проблеми станаха оживени диску-сии.

Храм на Божията Премъдрост

Под столичната базилика „Св. София“ стоят основите на черква с каменен кръст още от началото на II век. Според стари предания, на това място открили покойни-ци-християни, които не били по-гребани в каноничната за мъртвец посока Запад-Изток, ами телата им били поставени така, че да сочели лъчообразно към три безименни гроба. Предполага се, че в тях са били положени свети мъченици, загинали за славата на Спасителя.

Вероятно веднага след като в Сердика император Галерий прог-ласил Едикта на толерантност-та през 311 г., е построена нова черква. Тя е била предназначена да бъде мартириум (параklис на гроба на мъченици) или гробищна църква и сигурно е била вдигна-та с одобрението и подкрепата на император Константин Велики, който след 313 г. отседнал в града под Витоша и от там поне 13 годи-ни управлявал Римската империя до изграждането на Константино-пол. Тъй като всичко, останало от времето на Константин Велики, било свято за местните хора, при строежа запазили с нейните стени и много от зиданите гробници.

Новата църква пък разбили ху-ните от ордата на Атила през 447 г.

Този „храм на Божиего Слово Премъдрост, т.е. Света София“ бил вдигнат по завета на свети Константин Велики през VI в., ко-гато в Цариград построили вели-чествения храм със същото име. Още при полагането на основите било заложено черквата да е ог-ромна, защото по условие имала да прибере в сутерена си стотина гробници.

Цялото здание е иззидано с тух-ли и оформя „латински“ кръст от трикорабна базилика с трансепт (напречен кораб), равен на ши-рината на централния надлъжен кораб. Над квадрата, получен при пресичането на рамената им, издигнали внушителен купол. С кръстосани сводове пък били покрити както напречният, така и страничните кораби. Макар че дебелината на стените почти при-ближава крепостните, отвътре зданието е не само просторно, но и изпълнено със светлина, която прониква през два реда големи засводени прозорци. Черквата стояла така над всички останали здания.

„Руината Св. София“. Гравюра на дърво. Худ. Васил Захаиев (1925)

„Божията Премъдрост“. Олтарна икона в църквата „Св. София“. Худ. Господин Желязков (1933)

Неканоничният просветител

Св. Ерм е живял в края на I и началото на II век и един от Седемдесетте апостоли на Исуса Христа, споменат в Посланието на Св. ап. Павел до римляните.

В писанията от зората на Църквата е представен като скромен, прос-тодушен, търпелив и спокоен човек. На младини бил продаден от своя възпитател като роб на една млада жена в Рим, по име Рода. Когато тя го освободила, се отдал на търговия и натрупал състояние. Но в семейния си живот не бил щастлив – жена му била злоезична и свадлива и често му причинявала неприятности. Разглезени от богатството му, неговите синове се отдали на разни страсти и пороци. При едно гонение на хрис-тианите те не само се отказали от вярата си в Христа, но дори станали доносници против родителите си. Макар да бил много благочестив, Ерм не могъл да внесе порядък в дома си. Негови слабости в търговските му дела скоро съсипали набързо спечеленото му състояние. Останала му само една нива, от която се препитавало семейството му.

Той приел това за Божие наказание и се отдал на уединен съзерцателен живот. В изпитанията – и житейски, и които сам си налагал – укрепнала вярата му. Така извисил душата си дотам, че можел да възприема откровения, които получавал. Първите четири му били открити от тайнствена стара жена, под образа на която му се явявала Църквата, а в петото по-лучил от ангела на покаянието, който му се представил като пастир, за-поведи за задълженията на човека към Бога, към ближните и към самия себе си. Тези именно откровения и наставления били записани от Ерм и по този начин се появило съчинението, известно под името „Пастир“. И по форма, и по съдържание то се отличава от съчиненията на другите апостоли, които са написани като послания.

Мнозина църковни писатели гледали на Ерм като на вдъхновен писа-тел и пророк. Св. Ириней Лионски, Климент Александрийски, Ориген и редица други високо са ценели неговото съчинение. Според свидетел-ството на Евсевий Кесарийски, книгата „Пастир“ е била „приета в някои църкви за всенародно четене и от нея са се ползвали някои от най-древ-ните писатели“. Същото свидетелствува и Блажени Иероним. Св. Атана-сий Велики нарича книгата „твърде полезна“. Според него, макар да не принадлежи към канона на свещените новозаветни книги, тя се отнася към писанията, които, „макар и да не са канонически, но отците са за-повядали да се четат от всички, които приемат вярата и желаят да се просветят със словото на истината, каквато е, например, книгата Премъдрост Соломонова“. Така в древната Църква постепенно се затвър-дило мнението, че книгата „Пастир“ трябва да бъде призната за полезна и назидателна наравно с неканоничните книги на Свещеното писание на Стария завет.

По своята датировка „Пастир“ е съвременник на посланията на Св. Климент Римски, който е управлявал Римската епископска катедра меж-ду 92-а и 101 г. От списъците на Седемдесетте апостоли, приписвани на Св. Иполит Римски и Доротей Тирски, се вижда, че Св. Ерм е бил епископ във Филипопол (Пловдив). Според някои автори, лично апостол Павел е посетил Филипопол, когато пристига в нашите земи през 52 г. и тогава е ръкоположил Ерм за първи епископ на града. Но подробности за дей-ността му като член на църковния клир липсват. Известно е само, че е претърпял жестоки страдания и мъченическа смърт.

Родом тракиец

Император Константин Велики е наш сънародник

Денко Рангелов, Ниш, Република Сърбия
Специално за в. „За буквите – О писменехъ“

Навършват се 1700 години от обнародването на Миланския едикт, с който Константин Велики обявява християнството за равноправно вероизповедание в Империята. Културният и теологическият свят се готви да ознаменува по най-тържествен начин това първостепенно събитие в духовността на Европа, чиито духовни корени са християнски.

По същия повод в град Ниш – родното място на Константин, се свиква международна научна конференция с религиозен ритуал в негова памет. Изгражда се внушителен мемориал, в центъра на който се издига огромен православен кръст.

Константин Велики е роден през 224 г. сл.Хр. в тогавашния град Наисус (дн. Ниш). Там той живее до своята 20-годишна възраст. Сетне прекарва известно време в двора на император Диоклетиан, като постъпва на служба при император Галерий, също тракиец по рождение, управител на Източната Римска империя по времето, когато неговият баща Константин Хлор управлява Британия, Германия и Франция. След смъртта на неговия баща през 306 г. Константин поема властта на тази част от империята, докато Максенций управлява западната ѝ част след решителната битка на 28 октомври 312 г.

През 313 г. Константин обявява историческия Милански (Медиолански) едикт, с който слага край на преследванията на християните.

През 325 г. той свиква Първия вселенски събор в град Никея. На него присъстват 318 епископи. В течение на два месеца те осъждат ереста на Арий, съставят „Символа на вярата“ и решават редица спорни въпроси относно утвърждаването на Христовата вяра. През 330 г. за няколко години малкият град Византион на Босфора израства като голям великолепен град, наречен „Новият Рим“, „Цариград“ или „Константинопол“, и е обявен за официална столица на Империята поради неговото ключово стратегическо разположение на три морета.

Константин Велики умира през 337 г. в Никомидия на 65-годишна възраст, десет години след смъртта на своята майка Елена. Тялото му е пренесено тържествено в Цариград и положено в построяния от него храм „Свети апостоли“.

Малко преди смъртта си в предградията на Никомидия Константин приема християнството, макар да изповядвал тайно християнската вяра от много по-рано. В старо време има обичай кръщението да бъде отлагано, за да се подготви човек чрез продължително изпитание за приемане на свещеното тайнство.

Авторът е писател и журналист, главен редактор на сп. „Другарче“ и сп. „Мост“, които излизат на български език с участието на български поети и художници.

Църквата канонизира император Константин Велики за равноапостолен редом с 12-те Христови ученици. Неговата памет се почита на 21 май.

Християнски монограм

Златна монета на император Константин Велики

„Речният бог“. Мозайка от IV век

Раннохристиянска гробница в Нишка баня

Останки от древна улица край крепостта

„Св. равноапостол Константин Велики“. Мозайка от черквата „Св. София“ в Константинопол (IV в.)

Четири века диалог между Изтока и Запада

Дон Франческо Браски

Библиотека Амброзиана е основана от кардинал Федерико Боромео като средище на знанието, поставено в служба на общото благо. Открита е на 9 декември 1609 г. в Милано с тържествена церемония в църквата, посветена на Гроба Господен, на която са представени официално докторите на Collegium Ambrosianum – духовници, избрани от кардинал Боромео да служат на новия център на културата. Първите научни дисциплини, застъпени в него, са били класическа филология, църковна история, източни езици (еврейски, арабски, персийски, сирийски и арменски), патристика, латинска поезия, теология и литургика.

Още в деня на откриването е показано руско четириевангелие от първата четвърт на XVI в., принадлежало на библиотеката на кардинал Федерико Боромео, което днес вече е във фонда на библиотеката. В нея се съхраняват два славянски ръкописа – споменатото Четириевангелие и една руска Космография от средата на XVII в., както и 25 старопечатни книги (на глаголица, кирилица и латиница).

Кардинал Боромео насочва колегията към необходимостта да се познава добре църковнославянският език. Поради това проучването на архивните фондове на библиотеката е належаща задача, изискваща компетентност, сериозни усилия и време, за да се прегледат огромни масиви от документални извори. Класът по славистика към Академия Амброзиана постепенно се превръща в двигател на подобни изследвания на славянското писмено наследство. Става дума за голям архив, съдържащ писма, отчети за пътувания, протоколи от заседанията на Collegium Ambrosianum, както и отделни документи за закупуване на книги, инвентарни списъци на дарения.

Едно бъдещо проучване сигурно има за задача да открие, каталогизира и детайлно да проучи ръкописи и неописани още томове, които от своя страна ще допринесат за по-задълбоченото изучаване на контактите на Амброзианската библиотека със славянските страни. Сред старите каталози с ръкописи (предимно латински, гръцки и италиански) от периода 1600-1675 г. прави впечатление един от инвентарните списъци, Z 51 inf, който съдържа преки указания за наличието на славянски материали. В него са упоменати тематични раздели за Бохемия, Краков, Хърватска и Далмация, Илирик, Литва, Молдавия, Москва, Панония, Сирмиум, Славика, Трансилвания и Унгария. В този том са отбелязани различни издания, свързани със славянската тема.

Един от основните фондове е архивът на Винченцо Пинели (1535-1601), философ и ерудит. Неговата библиотека е закупена през 1609 г. В нея се откриват свидетелства за отношенията между Полша и Русия през 1581 г., за дейността на апостолическите нунции в Полша, издания на Кралодворск, сред които многоезичен речник на руски, сръбски, полски, илирийски, влашки, английски, немски, горно- и долнолужишки, френски, малоруски и български, издаден през 1852 г. от Вячеслав Ханка. В библиотеката се пази също Френско-български и Българо-френски речник, издаден през 1869-1871 г. във Виена, както и двете най-стари издания на „Старобългарска граматика“ от Август Лескин от 1871 и 1886 г.

По такъв начин дългосрочните планове на Класа по славистика биха допринесли за задълбоченото изучаване на общуването между славянските страни и Милано.

Авторът е доктор на библиотека „Амброзиана“ и директор на Класа по славистика.

Мозайка в черквата „Св. София“ в Константинопол (VI в.)

Ефрем Каранфилов

Сред хората, сред книгите

Родният език е вътъкан в самата същност на човешката личност, както и родината. И затова, когато се отнема родният език, отнема се не само родината на човека, но се разрушава и съкровената същност на неговата личност.

Родината идва при юношата и чрез хубавата книга. Четенето на любимите книги доставя хубавите радости на младостта и юношеството. Събирането не само на знания, но и на преживявания с безразборно любопитство понякога е по-полезно от системното целенасочено, но бездушно четене. Привидният хаос от образи, герои, мисли, преживявания дава крила на въображението, обогатява чувствата, разкрива богатството на мислите. Така наречените „безполezni знания“ понякога са ни най-нужни.

Четенето на хубавата книга е връщане към тишината. Сред безкрайния шум на моторите, машините, примесен с бензинови изпарения, който извира отвред – от улиците, площадите, въздуха, небето – книгата едничка носи тишината. Ние оставаме сами с произведението. И със себе си. А да принадлежиш на себе си днес е и качество на тишината.

По един начин чете младежът – ведно с мечтите. И по друг начин – възрастният човек – ведно със спомените. Но те са най-добрите читатели. „Да четеш, значи да си спомняш“ – е казал старият Мориак. Но на младини сигурно той е казвал: „Да четеш, значи да мечтаеш“.

Младежът, който не е свикнал да чете, все още не знае, че се е срещнал с най-хубавото в живота. Всичко може да му измени – и приятели, и жени, и близки, – но книгата винаги ще му остане вярна. Тя ще го придружава навсякъде през дните на старостта. До самата смърт.

Най-хубавото в младостта е очакването от бъдещето, от живота. И вярата в това бъдеще. И очакването на другите от теб. И вярата им в теб.

Лев Толстой в своето ранно детство е опознал най-напред света на книгите. И ги е обикнал. Максим Горки най-напред опознава живота, тинята на живота. И след това се среща със света на книгите. И ги обиква така, както може да се обича една осъществена мечта.

Гьоте: „Човекът е своеобразен сбор от минало.“

Из: Каранфилов, Ефрем. Сред хората, сред книгите. София, Бълг. писател, 1983.

Антон поп Стоилов – директор на гимназията в Одрин

„Издигат се паметници на царе, на пълководци и на други велики хора, но по-велик паметник от този на просветата и на благотелянието не може да бъде. Нека великият дух на покойния благодетел д-р Петър Берон, който с благотелянието си зида паметник в сърцата и душите на всички български поколения с неговия „Рибен буквар“, които ще черпят просвета и възпитание в този храм на науката за българите от Одрин и цяло Одринско, бди над него. Дано този храм за просвета на българския православен народ просъществува за вечни времена!“

Из слово на водосвета през пролетта на 1910 г. при полагане на основния камък на гимназията (май 1910 г.)

Тракия без граници

Духът на д-р Петър Берон бди над храм за просвета и наука

Кирил Момчилов

Печат на гимназия „Д-р Петър Берон“

радост! В началото на октомври местните власти арестували всички учители и българските първенци – повече от 100 души – и ги откарали във военния затвор на джамията „Султан Селим“, а по-късно ги заточили в Мала Азия. Но още преди обсадата на Одрин от българската армия половината от учениците успяват да се завърнат по родните си места в Тракия, а останалите – след превземането на града през март.

А Стоян Мавродиев, който е възпитаник на гимназията, споделя: „Българската мъжка гимназия в Одрин беше онай вечно светящ фар на българската просвета и култура, който чрез лъчите на своята светлина беше обхванал с българска родна реч най-прелестния кът на Балканския полуостров.“

Сградата на Българската мъжка гимназия в Одрин

В своето предсмъртно завещание д-р Петър Берон оставя своето имущество в един неотчуждаем фонд под името „Фонд на д-ра Петра Берона за издържание на българска мъжка гимназия в Одрин“, като средствата бъдат под разположение на Светата българска екзархия. Общата сума на фонда е 373 000 франка в ценни книжа и 27 000 франка в брой. Лихвите от този фонд следва да се употребят за построяването на сграда за гимназия в Одрин, която да носи името на дарителя.

За осъществяването на това начинание правят всичко възможно Екзарх Йосиф I и Петко Рачов Славейков, по онова време учител в Цариградската екзархия. Евлоги Георгиев оглавява създадения комитет.

Акта за основния камък на училището са подписали Антон поп Стоилов и учителите архимандрит Протасий, Д. Попов, Н. Минчев, К. Николов, П. Мърмев, Козма Георгиев, Филип Димитров, Кузман Шапкарев, Михаил поп Николов, Никола Вранчев, Димитър Нашев, В. Ралов и П. Попов, а също архитектът и предприемачът.

Балканистика в действие

Ректорът на Тракийския университет в Одрин проф. д-р Енвер Дуран – „доктор хонорис кауза“ на УниБИТ

Проф. д-р Енвер Дуран, ректор на Тракийския университет в Одрин, с решение на Академическия съвет е удостоен с почетното звание „доктор хонорис кауза“ на УниБИТ.

Титлата бе връчена от ректора на УниБИТ проф. д.ик.н. Стоян Денчев на 29 март 2012 г. по време на тържествена церемония. Проф. Дуран получи като дар посребрена реплика на съд от Панагюрското съкровище и мускал с розово масло.

В своето академично слово, произнесено на български език, проф. Дуран заяви:

„Благодаря за признанието и за това, че споделихте този тържествен ден с мен. Тракийският университет в Одрин и УниБИТ ще продължат да развиват своето ползотворно сътрудничество и културен диалог в бъдеще.“

Двете висши учебни заведения работят съвместно от доста време. В резултат на това през 2010 г. в Одрин беше открит Междунниверситетски културен център за изучаване на български език.

Проф. Дуран е сред водещите специалисти по сърдечностьова хирургия в Европа, той създава и медицински факултет в Одрин.

Лого
на Тракийския университет

Сред почетните гости на церемонията беше посланикът на Турция в България г-н Исмаил Арамаз, който събщи, че в момента 7000 турски студенти се обучават в български университети.

Присъства група преподаватели от Тракийския университет.

Проф. Дуран се разписва
в книгата за почетни гости

Проф. Стоян Денчев връчва диплом
за „доктор хонорис кауза“ на проф. Енвер Дуран

Многостранна дейност

Проф. д-р Енвер Дуран е председател на Междунниверситетски комитит на Турция (2006–2007), председател на междунниверситетски съвет по медицина и науки за здравеопазването в Съвета по образование на Турция от 2008 г. насам, председател на конференция на Балканската университетска мрежа (2010), заместник – председател на Конгреса на световните университети (2010).

Като ректор на Тракийския университет създава Център за балкански езици като подписва протоколни споразумения между различни университети от Югоизточна Европа, при който са изградени отдели за обучение по български, гръцки, руски, босненски, албански, румънски и арменски езици.

Създадени са и два български центъра: Образователен център за студентите, които изучават български език и култура, оборудван от УниБИТ през 2008 г.; Междунниверситетски мултимедийен културен център, създаден и открит през 2009 г. със съдействието на УниБИТ, Университета по хранителни технологии в Пловдив и Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ във Велико

Търново; с Гьоте-Институт от Германия създава център за творчески срещи; построява Балкански културен конгресен център; активира осъществяването на проект за технопарк на Тракийския университет; подписва и разработва по Програма „Еразъм“ двустранни споразумения с различни университети; създава Център за дистанционно образование; изгражда Здравен музей; възобновява учебната дейност в основаното през 1488 г. Медицинско училище в Одрин.

По време на неговия мандат като ректор са започнати 103 програми и проекти със създаването на следните нови звена към университета: Факултет за изящни изкуства; Факултет за здравни науки; Колеж по приложни науки; Професионално училище „Арда“; Професионално училище „Кесан“.

Той е носител на множество сертификати, почетни плакети и почетни значки от различни национални и международни организации, включително от:

България – оригинален артефакт от черквата „Св. Св. Константин и Елена“ в град Одрин, дарен от правителството и Съюза на

народните читалища в Република България като символ на приноса на проф. Дуран в опазването на историческите паметници и развитието на културните връзки между Турция и България; Почетно звание „доктор хонорис кауза“ на Университета за хранителни технологии – Пловдив (2009 г.).

Гърция – награда „Парнасос“ (златна плоча, златна значка и сертификат) на Филологическото общество „Парнасос“, връчена от г-н Каролос Папуляс – бивш президент на Гърция (2008 г.); звание „Посланик на мира“; награден с диплома и дипломатически паспорт от Балканската политическа формация – Атина (2010 г.).

Македония – Почетно звание „доктор хонорис кауза“ на Университета „Св. Климент Охридски“ – Битоля (2010 г.); Почетно звание „доктор хонорис кауза“ на Тетовския държавен университет (2011 г.).

Турция – Плакет за принос към XIV Пролетен фестивал на Университета „Мугла“, връчен от директора на турската организация „Дилек Сабанчи“ и от ректора проф. д-р Шенер Октък; и много други отличия и награди.

Изд. „Еднорог“, 2011

Изд. „Еднорог“, 2007

Слово или изображение

Орхан Памук – Нобелов лауреат за литература (2006)

Да носиш книга в джоба си, в чантата си, означава да носиш в джоба си, в чантата си един друг свят, който те прави щастлив, особено когато си нещастен. Ще изброя нещата, които в напрегнатите дни на моята младост превръщаха четенето в избран от самия мен източник на щастие, а не в бreme, наложено ми от образованието или работата.

Да четеш означава „да избягаш“ в един друг свят. Прекрасно е да избягаш от нещастieto на обикновения живот и да се укриеш за известно време в друг, макар и въображаем свят.

В младостта ми четенето за мен бе наситена и игрова дейност, проникваща в сърцевината на силата, наречена въображение, тъй като доброжелателно и по детски участвах в работата по моето самоизграждане и формиране. Напоследък все по-рядко чета с тази логика и вероятно поради това чета и по-малко.

Другото, което ми прави толкова щастливи при четенето, е дълбоката ни самозаблуда. Когато четем, част от ума ни не позволява да се отдадем изцяло на текста, но ни приветства, напомняйки ни колко умна и сериозна е дейността, която вършим... Разбирам четирия книга човек, който, без да стига до крайности, се поздравява за своя избор, ала не обичам, когато той горделиво преувеличава това.

Ако се отдавах изцяло на телевизията, киното или на други източници на наслада, сигурно щях да съм прочел много малко книги. Може би някой ден това ще се окаже възможно. Мисля обаче, че ще е трудно осъществимо. Защото думите и литературата са като мравките или водата: преди всичко останало и по най-добрия начин думите се промъкват в пукнатини, в цепнатини, в невидими пролуки. Същественото за живота, за света, от което истински се интересуваме, възниква сред тия пукнатини и добрата литература го вижда преди всичко останало. Новата и добра литература притежава качеството на неизменна новина, подобно на бляскавото, неизречено никога слово за живота, и тъкмо това най-силно ме обвързва днес с четенето на книги. Не намирам обаче за редно тази наслада да се тълкува като конфликтна и конкурентна спрямо насладата от гледането, съзерцаването и виждането, както и да се говори за словото и изображението като за врагове. Вероятно по тази причина ми се искаше да стана художник и страстно рисувах картини между седмата и двайсет и втората си година. А още по-точно – защото литературата и изобразителното изкуство са приятели и братя.

За мен четенето е дейност, оживяваща в киното на нашето съзнание разказването от текста. Вдигаме глава от текста, който четем, обръщаме поглед към картината на стената, навън през прозореца или към отсрещната гледка, но умът ни не е ангажиран с онова, което виждаме, а с оживяването на другия свят, за който преди малко сме чели. За да можем да видим другия свят, изфантазиран от писателя, за да сме щастливи от това, е необходимо да задвижим силата на своето въображение. То ни създава впечатлението, че не сме само читатели на текста, на другия щастлив свят, а че сме и част от него, и донякъде негови създатели, и че той ни зове към едно поверително щастие.

Четенето на книга, четенето на произведение на добрата литература постига тъкмо това поверително щастие.

Из книгата „Други цветове“. София, Еднорог, 2011. Орхан Памук е носител на Нобелова награда за литература за 2006. Неговият роман „Името ми е червен“ спечели международната литературна награда „ИМПАК“, присъждана в Дъблин, Ирландия. Неговите книги са преведени на повече от 50 езика. Живее в Истанбул.

Орхан Памук

„Св. Св. Кирил и Методий сред народа в Моравия“. Скулпторна група от Карел Дворжак на Карловия мост в Прага (1938)

Изгнаникът Кирил Христов

След една разгорещена среднощна свада с проф. Александър Балабанов в края на 1922 г. поетът Кирил Христов задълго напуща България. Отначало се заселва в Лайпциг, където прекарва 7 години, а сетне през есента на 1929 г. се прехвърля в Златна Прага. Наред с упорита творческа работа той чете с увлечение и наслаждение редовни лекции по български език в Пражкия немски университет, посрещани от студентите с любопитство. И не престава да тъгува за родината си. Ето негови стихове от онова време:

*Завършвам дните си, залутан по чужбина,
на псе загубено со тъжните очи.
Как чудотворно би зарасла рана,
как светнали би бездна и простор,
да зърнеш аз отнякъде Балкана,
макар и от прозорче на затвор.*

Днешни наши изгнаници, които се мотат по разни континенти и страни, търсейки хляб и щастие, признават също, че им липсва гледката на Балкана и Витоша. Нерядко те залепват по стените в дома си тапети с панорамни изгледи от родината. А ние самите, като предпочитаме да си останем близо до тях, ценим ли това достатъчно, да се попитаме.

Кирил Христов се завръща в родината си през 1938 г. Изтощен от чести боледувания, той си отива страдалчески от света на 7 ноември 1944 година.

По книгата на Стефан Попвасилев „Спомени за творци на словото“. София, Бълг. писател, 1989.

Ян Неруда

*Отколя нас съдбата зла потиска,
но тоя натиск нас не ще убий,
и нека храма, що деня градиме,
тя нощем злобно пак да го разбий!*

*За всеки удар нови на съдбата
ний длъжни сме да ѝ благодарим:
тя с своята вечна злоба ни приучва
дене да работим, ноще да бдим!*

Превел от чешки на български език Иван Вазов. Излиза в сп. „Денница“, год. II, кн. 10, октомври 1891 г.

Из писмо на Иван Вазов до Константин Иречек

„Ние, българите, сме чудовищно – равнодушни към себе си: живеем и мрем в една страна, която почти не познаваме, а между това какво скровище от хубости, великолепия и любопитности е българската земя!“

Пловдив, 24 априлий 1885

Обща снимка на участниците в семинара пред замъка „Храдчани“

Университетът по библиотекознание и информационни технологии проведе за пети път своя Международен научен семинар, който тази година беше под наслов „Съвременни измерения на европейското образователно и научно пространство. Българо-чешки културни общувания“ с любезното съдействие на Българския културен институт в Прага.

Научният семинар беше посветен на 250-годишнината от написването на „История славяноболгарская“ от Паисий Хилендарски и на Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост. Официалното откриване на научния семинар се състоя на 18 април.

Приветствия поднесоха Елеонора Димитрова – временно управляващ Посолството на Република България в Прага, Галина Тодорова – директор на Българския културен институт, д-р Барбара Дробикова – директор на Институт по библиотечни науки и информационни технологии, и д-р Мартин Соушек – зам. декан на Факултета по изкуствата на Карловия университет. Приветствия бяха получени от министъра на образованието, младежта и науката на България проф. Сергей Игнатов и от министъра на културата Вежди Рашидов.

На научния семинар бяха изнесени 26 доклада в три секции – „Библиотекознание, библиография и книгознание“, „Науки за информирането“, „Културно-историческо наследство“. В семинара освен утвърдените учени, професори и доценти от УниБИТ и Карловия университет, се включиха и редица млади учени, докторанти и студенти, а темите на докладите бяха изключително интересни и актуални.

В Прага представителите на УниБИТ посетиха Националната библиотека на Чехия, Православната катедрала „Св. Св. Кирил и Методий“ и други научни и културни институции, свързани с естеството на образователната и научната дейност на висшето учи-

лище, за да се запознаят с опита на своите чуждестранни колеги и тяхната професионална дейност.

Провеждането на международни пътуващи научни семинари в различни европейски държави (в Италия през 2008 г., в Австрия през 2009 г., в Испания през 2010 г., във Франция през 2011 г.) е патент на Университета по библиотекознание и информационни технологии. По време на семинарите участниците се стараят да допринесат за утвърждаването на българското присъствие и мястото на

българската духовност в Европа, както и да спомогнат за изграждането на положителен имидж на България като стабилен партньор в международната научна, образователна и културна политика. Заедно с това Университетът успешно пропагандира постиженията на българската наука и култура и ценностите на културното многообразие в Европа.

В последния ден от провеждането на семинара бе представена книгата на доц. д-р Евгени Велев „Най-дългият таратор“.

Д-р Барбара Дробикова и д-р Мартин Соушек

Семинарът заседава

Книголюбие

Дни на книгата и авторското право в УниБИТ

Д-р Любомира Парижкова

За втора поредна година Университетът по библиотекознание и информационни технологии чества Международния ден на книгата и авторското право – 23 април. Още през 1986 г. ЮНЕСКО обявява датата на рождения ден на Уилям Шекспир и на смъртта на Мигел де Сервантес, Шекспир и Инка Гарсиласо де ла Вега за Световен ден за поощряване на четенето, на публикуването и за защита на интелектуалната собственост. На гостите бяха подарени лале и свитък от Паисиевото слово по повод ознаменуването на 250-годишнината от създаването на „История славянобългарска“.

Възраждане на духовността ни е необходима днес повече от всякога, затова Паисиевите думи са все така актуални и в XXI век.

Ректорът на Университета по библиотекознание и информационни технологии проф. д.и.н. Стоян Денчев приветства с „добре дошли“ гостите и откри „Дните на книгата и авторското право в УниБИТ“.

Той сподели: „Успехът на Международния ден на книгата и авторското право зависи от всички участници, свързани с книгата – автори, издатели, учители, библиотекари, публични и частни институции, хуманитарни организации, масмедии“.

Бяха прочетени поздравителни адреси от Асоциация „Българска книга“ и от Столична библиотека.

Награди

На първо място за есе – Костадинка Иванова, специалност „Информационна сигурност“ II курс.

На второ – Еленка Величкова, специалност „Печатни комуникации“, I курс.

Третата награда за есе бе връчена на Пролетка Мишева, ИФКИН, I курс. Поощрителната награда за есе – Магдалена Симеонова, Магистърска програма „Културен туризъм“.

Наградата за плакат взе Гергин Борисов от специалност „Информационни технологии“, II курс.

В деня на книгата бе представен пред широката академична аудитория филмът-портрет на Петър Парижков – „Живот, отдаден на книгата и на духовността българска“, създаден по проект „Нови политики за стимулиране на четенето“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ в секцията „Млади учени“.

В памет на Петър Парижков проф. Александра Куманова чете стихове, посветени на него. Студентите Гинка Каламова и Дейвид Кирилов декламираха стихотворения от поета Петър Парижков.

На 23 април бе връчена наградата „Номо legends“ (Четящият човек) за постижения в полето на опазване на книгата и издигането ѝ като духовен спътник на съвременния човек. След анкета сред 200 студенти от различни специалности в УниБИТ са избрани:

Жана Йорданова, главен експерт към Библиотечно-информационния център на УниБИТ.

Милена Златарова, популяризатор на букросинга в България.

Александър Кръстев, автор на сайта „Аз чета“, и Христо Блажев, автор на блога „Книголандия“.

Бяха наградени и победителите от конкурсите за есе на тема „Четенето?!“ и за плакат, посветен на Международния ден на книгата и авторското право.

Беше открита и съставената от д-р Васил Загоров, преподавател към катедра „Книга и общество“ в УниБИТ, изложба на старопечатни гравюри. Представени бяха и детски рисунки от второкласници от три столични училища, които рисуваха по Андерсенови приказки.

Програмата на „Дни на книгата и авторското право“ продължава с научна конференция, разделена на два панела – „Четем – ръкавицата е хвърлена!“ и „Предизвикателствата на авторското право в XXI век“.

Изключително богата на теми, сесията, посветена на книгата, представя германската програма за насърчаване на четенето и работата на фондация „Традуки“, сайтове за книги, новите букросинг зони в София, книгите-игри, електронните книги, както и представянето на България на Лайпцигския панаир на книгата 2012 г.

Втората сесия се отнася до авторското право през XXI в., където се говори за нарушения и защита на авторските права върху произведения на литературата и др.

Наградените есета и плакати ще бъдат издадени в самостоятелен сборник.

Награденият плакат на Гергин Борисов

Паисиевата „История“ на „букросинг“

Прочети и сподели

Проектът „Нови политики за стимулиране на четенето. Изследване на букросинг практики в България“ с ръководител д-р Любомира Парижкова, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ по програма „Млади учени“, е насочен към търсене на нови стимули за провокиране на читателската активност.

Екипът е изцяло от млади учени и докторанти с различни научни и дисциплинни профили – науковед и философ, историк, филолог, библиотеквед, книговед, лингвист, психолог, педагог.

Вече е в ход първият етап от проекта, като се провеждат предварителни проучвания – съставени са анкети, които да установят нагласите и очакванията на студентите по отношение на навиците за четене, букросинга и идеята за формиране на среда за срещи с автори. Акумулираната информация от съществуващи сайтове, научни разработки по темата за букросинга в чуждата литература (такива в България не са правени) предстои да бъде подложена на анализ и синтез. Изработени са рекламни материали, измислено е лого на проекта, закупени са книгите, които ще участват в експериментите, регистрирани са в www.bookcrossing.com и са освободени за своите нови читатели.

2012 г. е обявена от ЮНЕСКО за година на Паисиевата „История“ и по проекта е предвиден експеримент да се проследи чрез букросинга движението ѝ в страната. Закупени са десет екземпляра, регистрирани са в сайта, маркирани са с обозначителните знаци на букросинг идеята и са предоставени на студенти да напишат своите резюмета за нея. С тази и други подобни инициативи ще се включим в ознаменуването на 250-годишнината от създаването на Паисиевата „История славянобългарска“.

Изграждане и поддържане на букросинг зона в УниБИТ е друга конкретна наша цел, както и уебсайт, отразяващ реализацията на проекта. Предвижда се на територията на УниБИТ да бъде създаден кът „Бук-кафе“.

Явлението „Букросинг“ се появява през март 2001 г., когато Рон Хорн-бейкър, компютърен специалист, решава да остави своя книга за непознати читатели. На 17 април същата година стартира и уебсайтът www.bookcrossing.com. Десет години по-късно в сайта са регистрирани 998 240 души с различни възрастови и демографски характеристики и 8 479 471 книги. Букросингът е глобален феномен, с членове от над 130 страни. Книгите са толкова мобилни, колкото съвременният човек в глобализирания свят – книга, тръгнала от България, може да прекося Европа и дори да бъде открита на друг континент. В България са регистрирани 251 почитатели на букросинга (към март 2012 г.). Това е не само мрежа за свободно обмяна на книги, но и онлайн четящо общество.

Думата „bookcrossing“ вече е добавена в Оксфордския речник и означава практиката да оставяш книга на публично място, за да бъде взета и прочетена от някой друг, който след това отново да я остави.

Букросингът функционира на следния принцип: всяка книга бива маркирана чрез залепване на специален стикер, който носи информацията относно инициативата. Букросърите регистрират книгите на сайта www.bookcrossing.com, където могат да видят къде е била книгата и да направят нов запис. Букросинг зона означава мястото, където се пресичат пътищата на книгите и се оставят книги. Такива зони има в София, във Варна, в Бургас, във Велико Търново, в Благоевград.

Заглавната страница на сайта www.bookcrossing.com

Workshop (работилница) в УниБИТ със студенти и преподаватели

МОЯ МОЛИТВА

Благословен Бог наш...

О, мой Боже, правый Боже!
Но не ты, который в небе,
а во мне живущий, Боже —
в сердце и в душе навеки...

Нет, не ты, кому поклонны
низко быют попы, монахи,
свечи жгут; на чьи иконы
паства крестится во страхе;

не тот Господ, что из глины
создал нас в пресветлом царстве,
но оставил неповинно
на земле — в позорном рабстве;

нет, не тот, кто патриархов,
пап, царей помазал властью,
а повсюду моих братьев
бросил в нищете, в несчастьях;

не тот Господ, что внушает
бедному — терпеть безгласно
и его всю жизнь питает
лишь надеждою напрасной;

не ты, Боже словоблудных
подлецов и злых тиранов,
не ты, идол скудоумных
угнетателей, душманов!

А ты — разума заступник
и защитник всех неправных,
для которых все ж наступит
день твоей великой правды!

Каждому вдохни, о Боже,
веру, что грядет свобода,
чтоб боролся кто как может
с кровопийцами народа.

Укрепи мне руку, Боже,
чтоб свое нашел я место
среди борцов... И в битве с ложью
дай и мне погибнуть честно!

Дай же мне, чтоб не угасло
буйно сердце на чужбине,
голос — не остался гласом
вопиющего в пустыне!..

Христо Ботев, „Моята молитва“

О, мой Боже, правый Боже!

Поетът Александър Руденко пресътвори
Ботевите стихотворения на руски език

Андрей Андреев

Александър Руденко

Миналата година във Враца връчваха поредните Ботеви награди. Националната – на големия български литературен критик, поет и преводач проф. Чавдар Добрев, а международната – на руския поет и преводач Александър Руденко. След думите на благодарност Саша разказа за усилията си при превода на поезията на Христо Ботев, за възхитата на Ботев от величието на човешката душа, от стремлението към свобода, от любовта към своя народ, от саможертвата – отразили се мощно и ярко в творчеството на поета-войвода. Той рецитира на руски език баладата „Хаджи Димитър“. Овациите в залата дълго не стихаха.

Супер луксозното издание „Христо Ботев. Стихотворения“ бе отпечатано в негов превод през 2008 г. в Москва. То е илюстрирано от Борис Ангелушев, Александър Поппилов, Димитър Гюдженев, Жечко Попов, Янко Атанасов, съдържа фотографии на родния му дом, на Калофер, портрети на майка му Иванка, на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, факсимилета на вестниците „Знаме“, „Свобода“, „Дума на българските емигранти“, „Гъпан“, Устава на Българския централен революционен комитет.

Завладяха ме спомените. Времето, когато поезията имаше хиляди читатели и по думите на Михаил Светлов „поезията е държава – и неин поданик съм аз.“ Връщаха ме към Русия, към студентските години в Москва.

Александър Анатолиевич Руденко е роден през 1953 г. Майка му е лекарка, а баща му – военен летец, посрещнал с ескадрилата си първите удари на хитлеристките изстребители в Украйна, отбранявал небето над Москва, свалял в боевете вражески самолети.

Завършва Литературния институт „Максим Горки“ през 1977 г. и оттогава се занимава с литературно творчество. Издал е 15 книги поезия, две прозаични книги, работи и в областта на драматургията. В обръщението си към читателя в книгата си „Избрано“ той споделя:

„И в живота, и в работата си със словото ми е добре познато чувството за равновесие – сполуки и несполуки. Като не споделях даже с близките си хора онова, което изглеждаше несполука, аз бях прав: неудачникът не е нужен никому. Онова, което ми изглеждаше несполука, навремени в нечий очи то изглеждаше обратно. В древността са казвали „Прави са хилите свидетели...“. Моите книги излизаха за дълго време и трудно. Не всякога пишех за онова, което бе важно за другите, но винаги се опитвах да говоря за своето със свой глас. Такава е по моему задачата на поета. За най-висша ценност смятам дружелюбието. Но в поетическите си търсения всеки е самотен. Не завиждам на онези поети, които пишат лесно. Главно е да не се задушиш. А постоянното усилие в творчеството – да глътнеш свеж въздух – ми носеха

за себе си и нашата древна култура. Като истински поет той се опита да ги пресътвори. И до голяма степен успя да го осъществи с обичайната дарбата си на преводач. Писа за хайдутите, Крали Марко, праисторическите рисунки в пещерата Магура, за Плевен и Шипка.

Преведе и издаде стихове на Ботев, Смирненски, Вапцаров, Асен Разцветников, Валери Петров и на още десетки съвременни български поети. Едно от най-ярките му постижения, редом с превода на Ботевите стихотворения, е преводът на поемата „Септември“ от Гео Милев, над който работи с особена страст и вдъхновение.

Две негови поетични книги из-

Андрей Андреев и Александър Руденко на връх Шипка (1973)

новите стихове. Триединството на мисъл, чувство и музика, а също и на усилието над самия себе си – ето какво е за мен поезията.“

Съдбата ми отреди четири десетилетия творческа и човешка близост с Александър Руденко – от далечната есен на 1972 г. до днес. Вторият ден на нашето следване в института беше семинарен. Ръководител на семинара беше поетът Евгений Долматовски. Той помоли всеки от нас да каже няколко думи за себе си и да прочете едно стихотворение. Саша говореше със самочувствие, рецитираше със самочувствие. Личеше, че познава добре не само руската класическа поезия, но и съвременните поети, а също и световни писатели. През петте години на следването ни – в института, на литературни вечери или в обществото, той често цитираше откъси или цели стихотворения на Пушкин, Лермонтов, Блок, Маяковски, Есенин, на Гюте, Байрон или Робърт Бърнс.

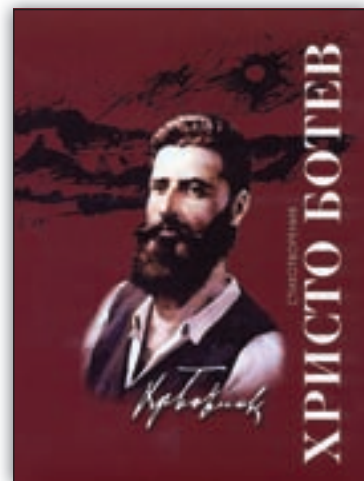
След като идва няколко пъти в България по моя покана, той се ожени за известната по-късно пропорица и ясновидка Иванка. За нея той написа книгата „Иванка. Жена ми – магьосницата.“, която излезе на руски и на български език.

Опознал отблизо българина, съдбата му, възходите и паденията в неговата история, Руденко откри

лязоха на български език – „Столетни вълни“ (2004) и „Четвъртият вятър“ (2007). В техните предговори руският критик Николай Перяслов отбелязва богатството на неговия поетичен свят с невероятната му многоцветност и релефност, „създаден сякаш по закони, по които Господ е сътворил Вселената“.

Руденко преведе много български народни песни и ги отпечата в руски литературни издания. Той мечтае да ги издаде в книга.

Българската и руската духовност заслужават тези усилия.

Христо Ботев. Стихотворения.
Редактори Андрей Андреев
и Милена Лилова.
Москва, Союздизайн, 2008

Уроци по нравственост

Как един днешен мъдрец съветва младите

Наско Якимов

Първото издание на книгата на Д. С. Лихачов „Писма за доброто и прекрасното“ в България ока- за голямо и трайно въздействие върху моя живот – във възгледите, поведението и отношенията ми с хората.

Като студент във Великотърнов-ския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ имах щастието да се срещна лично с акад. Лихачов и да запазя скъп спомен. Тих, възпи- тан, елегантен, внимателен, с фини маниери и любезно отношение към всеки събеседник. Зад иначе мекото му излъчване се криеха невероятна сила на духа, знания и мъдрост, преданост към науката и истината.

Новото поколение не познава творчеството и дейността на из- тъкнатия учен и приятел на Бъл- гария. Работа с млади хора и виж- дам, че те все повече имат нужда от критерии – морални, научни, естетически. Опора могат да им бъдат мъдрите съвети и сърдеч- ните послания на този невероятен човек.

В настоящата книга публику- вавме както писмата от първото издание на книгата от 1986 г., така и новите, непубликувани досега в България писма на акад. Лиха- чов. Как намерихме новите писма? Чрез моя колега, учител по лите- ратура в Априловската гимназия и собственик на две книжарници Петко Златев от Габрово се свързах с Илия Пехливанов – един от осно- вателите и понастоящем главен ре- дактор на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писме- нехъ“ – един от хората, които най- добре и отблизо познават автора, неговото творчество и цялата му дейност, свързана с България. С негова помощ се свързах и с пър- вия издател на книгата в България Цвятко Гагов – бивш директор на издателство „Народна просвета“. Той ми разказа за приятелството си с Лихачов като български кон- сул в Ленинград (дн. Санкт Петер- бург), за съвместните им изяви, за срещите им в България и Русия.

Узнах, че Дмитрий Сергеевич е настоявал да се срещне с ученици и учители от Националната гим- назия за древни езици и култури „Константин-Кирил Философ“ в София и Националната Априлов- ска гимназия в Габрово, да разгова- ря с младите хора, да се ориентира

Наско Якимов

Използвани са текстове и фотографии от архива на в. „За буквите – О писменехъ“; от документалната изложба, пос- ветена на 100-годишнината от рождението на Д. С. Лихачов, с автори Калина Канева, Ли- лия Цветкова, Валя Чрънки- на, Фонд имени Лихачёва, Ди- алог с XX веком, Интернет.

...

Третият международен кон- грес по българистика ще се състои в Софийския универ- ситет „Св. Климент Охрид- ски“ от 23 до 26 май 2013 г.

Акад. Дмитрий Лихачов чете пленарен доклад „Челната отбранителна линия на Българската държава на духа“. Първи международен конгрес по българистика. София, 23 май 1981 г.

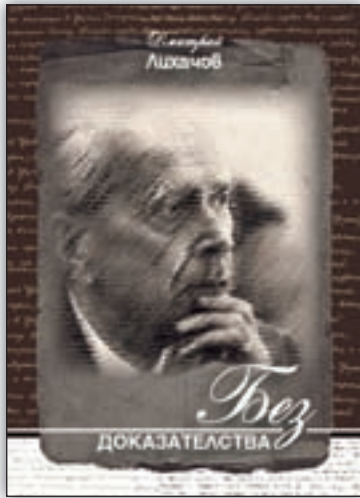
какви други теми ги интересуват. След тези срещи той написва още 15 писма, но ново издание на кни- гата така и не се появява дълго време.

През април 2010 г. Цвятко Гагов ми предаде екземпляр от книгата „Писъма о добром и прекрасном“, излязла в Русия, която лично му е изпратил с дарствен автограф самият Д. С. Лихачов. В нея бяха публикувани новите писма, откъ- дето са взети за нашето издание.

В него публикуваме изцяло всички писма. Те са писани през 80-те години на XX век. Част от примерите и наименованията от онова време не са познати на по- младите. Но това е естествено и няма да затрудни интелигентния читател, който ще разбере и оцени главното.

Издадохме тази книга с надеж- дата повече млади хора да се до- коснат до вълшебното слово на великия мъдрец и българолюбец Д. С. Лихачов.

Авторът е управител на издателство „Сла- вена“ – Варна.

Лихачов, Д. С. Без доказателства. Ред. Наско Якимов. Прев. Росица Бърдарска. Худ. на корицата Калин Николов. Варна, Славена, 2012.

...

Лихачов, Д. С. Писма за доброто и прекрасното. Второ разширено и допълнено издание. Прев. Петя Димитрова, Росица Бърдарска. Ред. Илия Пехливанов, Наско Якимов. Худ. на корицата Калин Николов. Компют. дизайн Детелина Василева-Тодорова. Варна, Славена, 2010.

Дмитрий Лихачов

Без памет няма съвест

≈ А ≈

Ако в края на изследването не се вижда началото на следващото, значи изследването не е доведено докрай.

Ако езикът на научния труд е твърде сложен, той не изпълнява ос- новната си задача – да съобщава.

Ако искате вашето наблюдение да влезе в науката, кръстете го, дай- те му име, название.

Ако не виждате зад заобикаляния ви свят неговото минало, той е празен за вас. Скучно ви е, тъжно ви е, и в крайна сметка сте самот- ни.

Ако от самото начало водите спора вежливо и спокойно, без висо- комерие, по този начин вие си осигурявате спокойно отстъпление с достойнство.

Ако човек живее, за да носи добро на хората, да облекчава страда- нията им, когато са болни, да дава на околните радост, то той оценява себе си на нивото на своята човечност.

Ако човечеството осъзнае, че красотата е многолика, по-лесно ще осъзнае и своето единство. Науката вече обединява човечеството. Необходимо е и красотата да го обедини не по-малко здраво.

≈ Б ≈

Без нравственост не действат никакви социални и икономически, исторически и всякакви други закони, които създават благосъстояни- ето и самосъзнанието на човечеството.

Без памет няма съвест.

Безочливата грубост на езика, както и безочливата грубост на мани- ерите, немарливостта към дрехите са много разпространено явление и то свидетелства най-вече за психическата незащитеност на човека, за неговата слабост, а съвсем не за силата му.

Библиографските бележки под линия в изследванията трябва да бъдат „умни“: само доколкото са необходими, а не за демонстрация на начетеност.

Благодарение на паметта миналото навлиза в настоящето, а бъде- щето сякаш се предусеща от настоящето, съединено с миналото.

Благодарение на паметта се натрупва човешки опит, изграждат се улесняващи живота традиции, трудови и битови навици, семейният бит, обществените институции, развива се естетическото ниво на въз- приемане и творчество, събира се знание.

Благоразположение към всеки народ, и най-малобройния! Тази по- зиция е най-вярната, най-благородната. Изобщо, всяка недоброжела- телност винаги издига стената на неразбирането. Благоразположени- ето, напротив, винаги открива пътищата към правилното разбиране.

≈ В ≈

В екологията има два раздела: екология биологическа и екология културна, или нравствена. Несъблюдаването на законите на биологи- ческата екология може да убие човека биологически, а несъблюдава- нето на законите на културната екология може да убие човека нрав- ствено.

В основата на всички добри маниери лежи загрижеността за това, един човек да не пречи на друг човек, така че всички да се чувстват добре.

В работата си по която и да било тема изследователят не трябва да си позволява спирки (прекъсвания). Нали и влакът, който често спи- ра, губи много повече сили от влака, който преодолява същия път без спиране.

В разговор с другите умейте да слушате, умейте да помълчите, умей- те да се пошегувате, но рядко и навреме.

В състраданието има осъзнаване на своето единство с другите хора, с нацията, с народа, страната, вселената.

Важно е младежта да се възпитава в моралния климат на паметта: семейната памет, народната памет, културната памет.

Акад. Дмитрий Лихачов на Празника на розата в Казанлък (1981)

Бронзова статуя на вожда Сиатъл в гр. Сиатъл, Вашингтон.
Скулптор Джеймс Уен, 13 ноември 1912 г.

**ПИСМО НА ИНДИАНСКИЯТ ВОЖД СИАТЪЛ
ДО ФРАНКЛИН ПИЪРС – 14-и президент на САЩ (1853–1857)**

„Всяка педя земя е свещена за моя народ. Всяко дърво, клонче, всяко зрънце пясък край морския бряг, мъглата в гъстата гора, всяка полянка, всяка буболечка е нещо свято в мислите и в очите на моя народ. Сокът, който смучат дърветата, носи спомена на народа ми...

Мъртвите на белите хора забравят родната си земя, когато я напуснат, за да бродят под звездите. Нашите мъртви не оставят никога в забвение тази прекрасна земя, защото тя е майка на народа ни...

Ние сме част от земята си и тя е част от нас. Ухаещите цветя са наши сестри. Сърните, конят, големият орел – наши братя...

Когато всички бизони бъдат избити, дивите коне опитомени, дебрите осквернени от смъртта на много хора, хълмовете опорочени от горещите жици – тогава белите хора ще изтлеят може би по-рано, отколкото самите те предполагат.

Продължавайте да мърсите утробата си – една нощ ще осъмне, те задушени в собствената си мръсотия. Но при залазата на слънцето вие ще бъдете в най-нищия си блясък...

Великият вожд във Вашингтон следва да знае, че каквото реши вождът Сиатъл, ще стане така със сигурност, както неотменно настъпват годишните времена.

Моите думи са като звездите. Те не загасват..."

Индианският вожд Сиатъл (1786-1866) е известен по цял свят със забележителния си отговор до президента Франклин Пиърс, който през 1855 г. предлага на племето дуаамиш белите да купят земите им, а индианците да се преселят в резерват.

Надгробният паметник на вожда Сиатъл в Сукуамиш, Вашингтон

Дъга над Ниагара

Накратко за водопада и американците

Димитрина Бранкова

принася в жертва най-хубавата си девица. Обаче това също не донесло здраве на индианците. Затова те прибягнали до крайни мерки и решили да принесат в жертва Лелевало – дъщерята на вожда на племето.

Тя била пусната по реката на кану, пълно с плодове, но по пътя била пленена от синовете на бог Хинум. За да спаси своето племе, тя се съгласила да се омъжи за един от тях при условие, че той ѝ разкаже защо умират нейните съплеменници. Синът разказал, че във водата на реката живее зла

През 2011 г. около 6200 български студенти са били на четиримесечна работна бригада в САЩ.

агарски водопад, мислят, че той е луд. Общо взето, американският град или градче се дели на част за живеене и част с магазини и места за развлечения, до които задължително се пътува. Тук имах късмет, че създадох много приятелства, с което си осигурих превоз. Имаше и градски транспорт – автобуси, но за целия ми престой един път

Венецът на девойката Лелевало

змия, която, когато огладнее, отива при водата на селото на племето и я отравя. След това изчаква да бъде погребан човекът, откъква тялото му и се нахранва с него.

Като разбрала това, Лелевало помолила сина на бог Хинум да се върне само още веднъж, за да разкаже това на племето си, което да убие змията. Племето така и направило. Издебнали я една вечер и я нападнали с копия. Умирайки, змията се извила като конска подкова – формата на Канадския водопад. Лелевало е името на кораба, който плава покрай двата водопада. Преди да приеме името Ниагарски водопад, всички наричали тази природна забележителност „Гърмящата вода“.

Човек отива в Америка обикновено с представата за големите градове, които вижда по филмите, и идеята, че всичко е устроено и функционира, както в Европа. Истината обаче е друга – Америка, американците и по-малките им градчета са едно много затворено общество. Типичен пример е градът, в който аз живях 4 месеца.

Още с първите ми стъпки на това място всички впечатления и очаквания, с които бях тръгнала, се промениха.

Един град в Европа представлява място, където са събрани къщи за живеене и места за пазаруване на близко разстояние, които всеки (с кола или без кола) има възможност да посети. В Америка първото, с което се сблъскаш, са именно дългите разстояния и зависимостта от това, да имаш превозно средство. Още помня как Анастасия (българка, която живее и работи в града от 15 години) ни каза, че когато видят пешеходец в гр. Ни-

не видях автобус да е пълен с повече от 5-има души. В началото наистина това разположение и начин на живот ми бяха странни, но имах достатъчно време да свикна, че не е добра идея да се разхождам пеша. За тази цел имаше различни видове паркове – изключително добре поддържани.

Всичко се върти около водопадите и само около тях беше безопасно. Въпреки че повечето американци отричаха да има разделение на бели и черни, като страничен наблюдател можех да го усетя и видя. Като за начало кварталите им са разделени. Имаше и смесени, но дори в тях се забелязваше, че едната улица е с бели, другата с черни. А като говорех с бели хора, обвинявах за повечето лоши неща черните.

Самите американци са хора, за които съществуват само нещата, които им предлагат тяхната държава. За тях развитие има само в САЩ, всичко хубаво е там. Ако искаш да пътуваш, целият континент е твой. Разбира се, както всяко нещо на този свят, имаше и изключения.

Защо ми хареса животът в САЩ, въпреки че съм критична в оценката си? Защото всичко е уредено и се спазват правилата. И точно там е проблемът. Основен приоритет за американското население са парите, кариерата и това, как да спечелят повече, за да имат всичко. Това ги води, това ги съпътства и това не им позволява да погледнат извън границите на държавата си. А светът е толкова голям и разнообразен...

Авторката е студентка в III курс, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, специалност Етнология.

Електронна азбука

Голямата мечта на Джон Атанасов

Проф. д.филол.н. Минка Златева

Специално за в. „За буквите – О писменехъ“ от Еймс, щата Айова

Единственото непатентовано изобретение на американския учен от български произход проф. Джон Атанасов е първият в света електронен цифров компютър „АВС“, създаден от бележителя изобретател през периода от 1939 до 1942 г. в сътрудничество с неговия дипломант инж. Клифърд Бери.

Неговата голяма мечта обаче е да се създаде универсална електронна азбука. За нея той говори в Българската академия на науките през декември 1970 г. – в деня, когато бащината му земя първа признава неговите научни приноси чрез ордена „Кирил и Методий“ – първа степен.

Докоснах се с благоговение до този орден в Департамента за специални колекции. Като учен и изобретател Атанасов има много други отличия. Това първо признание има за него особена стойност – той го получава още преди да е завършила „патентната война“ за компютъра, преди да е дал Атанасов през юни 1971 г. свидетелските си показания пред Федералния съд на САЩ в Минеаполис и преди съдията Ърл Ларсън да е анулирал патента на ЕНИАК, като е признал официално неговата безспорна пионерска роля. България почита Атанасов цели 20 години, преди президентът на САЩ Джордж Буш-старши лично да му връчи Национален медал за технически постижения, подчертавайки неговия български произход, с който изобретателят се гордее.

В просторния хол на Департамента по компютърни науки разглеждам с дълбоко вълнение репликата на знаменития компютър (съхраняван сега в Смитсъновия

народни награди.

А ето как Атанасов очертава проблемите на комуникацията:

„Моят интерес към този предмет е много интензивен и се простира от електрическите инженерни аспекти на комуникационната теория през сферата на това, което д-р Норбърт Винер нарича кибернетика, до кодирането и други семантични основи на човешката комуникация. По време на Първата световна война аз поддържах като хоби интерес към ефективността на човешката комуникация. Вече много е писано за нейното значение за човечеството. А това ще става все по-неотложен проблем.“

Когато през 2003 г. чествахме 100-годишнината от рождението на Джон Атанасов, предложих на студентите да напишат есе на тема „Как изобретеният от Джон Атанасов компютър промени междуличностната и публичната комуникация?“ Със същия въпрос

авторите на най-интересните съчинения се обърнаха към свои колеги от двата университета, в които великият изобретател е учил и преподавал – Университет на Гейнсвил във Флорида и Държавния университет на щата Айова в Еймс. Така се роди под моя редакция първият българо-американски студентски сборник.

Ражда ли се пред очите ни нова дигитална цивилизация? На тази тема посветих лекцията си пред специалисти от Департамента по компютърни науки. С неговия директор проф. Чанг и с доц. д-р Даниела Димитрова от Факултета по журналистика и масова комуникация подписахме договор за двустранно сътрудничество. Завърших лекцията си с думите:

„Мечтата на Джон Атанасов да изобрети универсална азбука, с чиято помощ да обедини всички хора на планетата, остава несбъдната. В чисто филологически план той наистина не успява, но

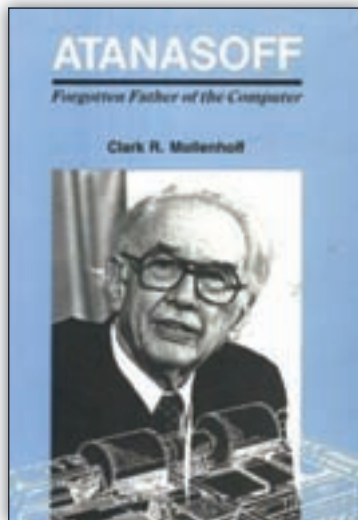
Проф. Минка Златева след лекцията ѝ в Университета на Айова

в прагматичен план е първооткривател на цифровото смятане с двоичния код, а това на практика създава възможности за свързване чрез компютрите на хората от всички кътчета на земното кълбо, за раждането на нова дигитална цивилизация.“

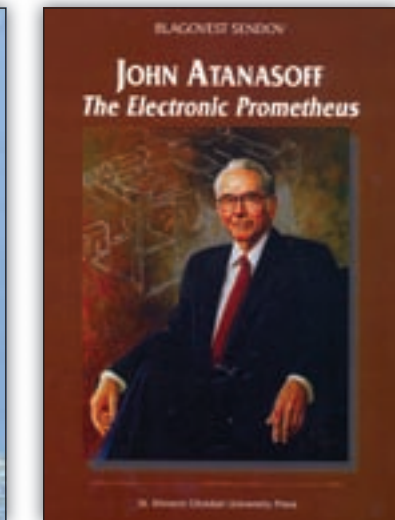
Шаши Гадиа, по произход индиец, който е работил заедно с Атанасов, ми подари от личната си библиотека книгата на Кларк Моленхоф с надпис „На народа на България – с привързаност“. Един безценен дар – в нея има собственооръчни автографи на Джон Атанасов и на автора на книгата.

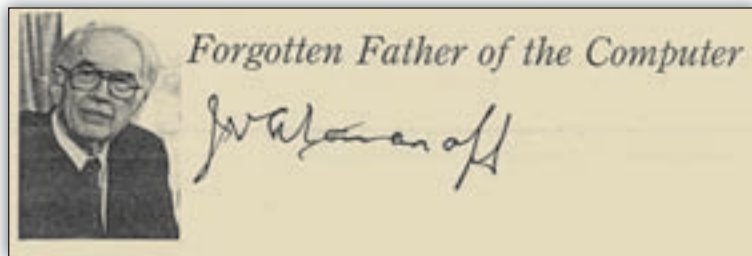
Проф. Минка Златева с проф. Чанг, след подписване на договора

Mollenhoff, Clark R. Atanasoff. Forgotten Father of the Computer. Iowa State Univ. Press, Ames. 275 p. (Моленхоф, Кларк Р. Атанасов – забравеният баща на компютъра. Държ. университет на Айова в Еймс, 1988.)

Sendov, Blagovest. John Atanasoff. The Electronic Prometheus. Sofia, St. Kl. Ohridski Univ. Press, 2003. (Сендов, Благовест. Джон Атанасов – електронният Прометей. София, Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2003. 224 с., с ил. На англ. ез.)

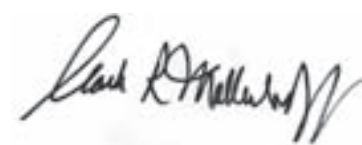
Автограф на Джон Атанасов, даден няколко месеца преди смъртта му

Кой е Кларк Р. Моленхоф

Кларк Моленхоф

Кларк Моленхоф като редактор на вестника Des Moines Register първи разпространява информацията за съдебния процес във Федералния съд на Минеаполис относно правния въпрос за собствеността на патента на първия компютър. Носител на наградата „Пулицър“ за разследваща журналистика, като общо е получил повече от двадесет и пет награди в своята четиридесет и пет годишна кариера. Бил е лектор и преподавател в редица университети.

Автограф на Кларк Моленхоф

Зала „Информационен век“

В музея на Смитсъновия институт по американска история в Калифорния са показани части от компютъра на Атанасов-Бери – барабан за паметта и добавъчен механизъм с електронни лампи,

което е единственото останало от прототипа. Те са поставени на изложба в щатския университет на Айова през 1990 г. с обяснителен текст за създаването им в периода от 1939 до 1942 г.

Прототипът на компютъра (реплика)

Проф. Минка Златева с доц. д-р Даниела Димитрова

музей в Калифорния), която е създадена въз основа на оригинала от колектив местни специалисти. Тук е експониран и кът от кабинета на проф. Атанасов – бюро с лични вещи – очила, книги, записки. Във всичко личат подреденост, дисциплина, стремеж към оползотворяване на всяка минута за работа.

В университетския кампус сред зеленина и дървета се редуват сгради в достолепен старинен стил с най-модерни корпуси. В центъра му се извисява красива часовникова кула, а по пътеките между сградите има табелки с имената на видни випускници – носители на престижни американски и между-

„Славейковци“. Худ. Драган Немцов. Изложба в Столична библиотека

Поет и пророк Достоевски в Германия

Германското дружество „Достоевски“ (Deutsche Dostojewskij-Gesellschaft e. V.) със седалище във Фленсбург, провинция Шлезвиг-Холщайн, е основано през 1990 г. Големият руски писател е оказал изключително въздействие върху германската култура и духовен живот. Цел на дружеството е да разпространява познания за Достоевски в Германия, да допринесе за задълбоченото изучаване на неговите литературни и публицистични произведения и да насърчава самостоятелния „сблъсък“ с неговите романи и идеи. Дружеството има 250 членове на територията на Германия, Австрия, Швейцария и Нидерландия. Негов председател е проф. д-р Гудрун Гьос.

Известният германски историк проф. д-р Юрген Шпис е един от членовете на дружеството, основател и директор на Института за религия и наука (Institut für Glaube und Wissenschaft) в Марбург. Близо две десетилетия той изнася лекции и организира уъркшопи в цяла Европа на тема „Поет и пророк: актуалността на Достоевски за нашето време“. Според него Достоевски (1821–1881) като никой друг е предсказал ниҳилизма на XX век и в произведенията си е поставил еднакво актуалните както за тогавашното, така и за днешното време въпроси за свободата на човека и за наличието на вяра пред собствените страдания. „Или Бог наистина е възкръснал, или ще се самоубия“ са двете крайности, между които според Шпис се разкъсват героите на Достоевски.

Паметник на Достоевски е издигнат в Баден-Баден с надпис „Загубих всичко“. Друг паметник на Достоевски е издигнат в Дрезден. Той се намира на левия бряг на река Елба зад сградата на Ландтага на провинция Саксония и е висок колкото сградата на хотел „Маритим“. Дело е на руския скулптор Александър Рукавишников. Открит е на 10 октомври 2006 г. в присъствието на руския президент Владимир Путин и германския канцлер Ангела Меркел. Инициативата за неговото създаване принадлежи на основания през 1993 г. Германо-руски културен институт, който работи десет години за осъществяването на тази идея.

Дрезден не е избран случайно: в този град Достоевски прекарва общо 25 месеца от своя живот (малки отрязъци от време през 1862 и 1863 г., 2 месеца през 1867 г. и от август 1869 до юли 1871 г.). Тук писателят е на сватбено пътешествие с втората си съпруга, тук се ражда дъщеря му Любов, тук той написва голяма част от своя роман „Бесове“.

Човекът е тайна

„Писателят е пророк в обществото и има едно-единствено оръжие, за да му въздейства: „Словото – словото е велико нещо!“ Званието писател съм смятал за най-благородно, най-ползено.“

„Най-силното средство за превъзпитание, за превръщане на оскърбената и опорочена душа в светла и честна е трудът.“

„Ако в един народ се запазват идеалът за красота и потребността от нея, значи той има потребност от здраве, норми, а следователно това гарантира и неговото най-висше развитие.“

„Младостта е чиста, светла и великодушна.“

„Най-трудното на тоя свят е да останеш верен на себе си.“

„Щастието не е в самото щастие, а в неговото постигане.“

„Книгите – това са животът, моята храна, моето бъдеще!“

„Миналото винаги е по-мило от настоящето.“

„Без възвишена идея не може да съществува нито отделният човек, нито нацията.“

„И как може изобщо да се живее в чужбина? Без родината е истинско страдание, ей богу. Да се живее в чужбина е много скучно, където и да било.“

„За народите най-скъпо от всичко е да имат идеал и да го запазят.“

„Човекът е тайна. Тя трябва да се разгадае и ако я разгадаваш цял живот, не казвай, че си загубил времето си; аз се занимавам с тази тайна, тъй като искам да бъда човек.“

„Животът е дар, животът е щастие, всяка минута би могла да бъде век от щастие.“

Из Достоевски, Ф. М. Размисли. София, Нар. култура, 1979.

Бележит славист Навършват се 200 години от рождението на акад. Измаил Срезневски

Като част от дейностите по проект „Модел за създаване на информационна среда за стимулиране на научните изследвания в областта на културното наследство“, реализиран по Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието, младежта и науката, доц. д-р София Василева и докторант Диана Стоянова посетиха Библиотеката на Руската академия на науките в Санкт Петербург. Особено ползотворна беше срещата в Славянския отдел на библиотеката с доц. Нина Пономарьова, доц. Зоя Шанова – преподавател в Катедрата по славянска филология в Санкт-Петербургския държавен университет, и студенти от специалности в същата катедра, които участват в подготовка на изложба, посветена на 200-годишнината на големия руски филолог, славист и етнограф акад. Измаил Иванович Срезневски. Подробно беше представен един от най-ценните експонати в изложбата – книгата „Молитвенный кринъ. У Будиму“. 1806. (80 стр. in-12) от неизвестен автор-съставител, в която са събрани сутрешни и вечерни молитви. Това потвърди и доц. Зоя Шанова. Тя представи подробно приносите на акад. Срезневски за изучаването на южнославянското възраждане през XVIII-XIX век. В продължение на три години (1839-1841) той обхожда и прави подробни терени проучвания в южнославянските територии, включително в пределите на Османската империя. Продължителната научна експедиция е описана през 1895 г. в един от най-известните негови трудове „Путевые письма Измаила Ивановича Срезневского из славянских земель“. Тези проучвания залагат в основата на много от научните му трудове, сред които е и „Очерк книгопечатания в Болгарии“, публикуван през 1846 г. Това е първият книгопис на печатни книги, издадени на български език. Описът

Измаил Срезневски

обхваща период от 40 години – от 1806 до 1845 г. В него акад. Срезневски дава кратки сведения и за „Молитвеника“, като отбелязва, че книгата представлява библиографска рядкост.

Срезневски създава приятелства с много южнославянски историци и през 1849 г. се появява съвместният труд с К. Д. Петкович „Записка о болгарском языке и о болгарском переводе Краледворской рукописи, исполненном студентом Дмитриевым“. Акад. Срезневски дарява част от личната си библиотека на Руската академия

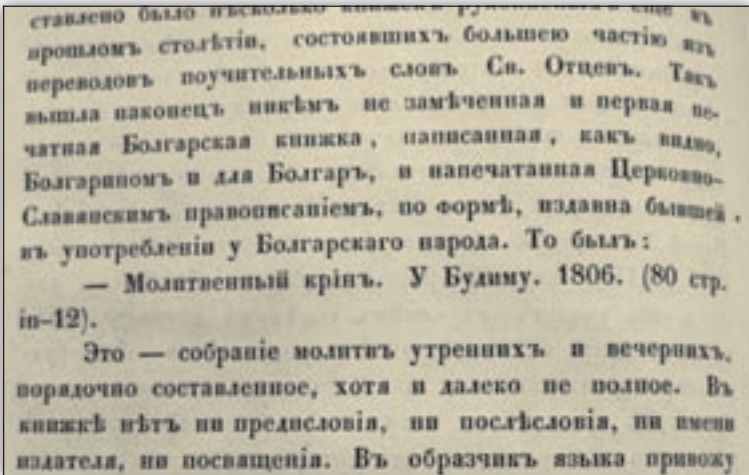

Заглавна страница от книгата за книгопечатането в България

на науките, а малко след смъртта му неговите наследници даряват безвъзмездно останалата част от около 2500 книги на Славянския отдел в библиотеката.

Сред големите приноси на акад. И. И. Срезневски за съхраняването на българското средновековно книжовно наследство е описването и на 38 паметника на българската литература от XI-XIV век.

Докторант Диана Стоянова

Факсимиле от „Молитвения крин“ издаден през 1806 г. в Буда

Култ и вяра IV Международен конгрес на египтолозите София, 22-25 септември 2012 г.

В началото на 2012 г. българска археологическа експедиция, ръководена от доц. д-р Теодор Еков и Емил Бузов с участието на египтянин завършил Нов български университет, откри в Луксор гробница, в която е бил положен велик жрец от времето на древния египетски владетел Рамзес II. Това ще бъде докладвано на предстоящия конгрес в София, в който се очаква да участват учени от над 30 страни.

Мото на конгреса е: „Култ и вяра в Древен Египет“.

Министирът на образованието проф. Сергей Игнатов е един от най-добрите съвременни египтолози. Преди две години той получи разрешение от правителството на Египет да бъдат извършени разкопки.

„Големият папирус на Харис“ (XII в. пр.н.е.)

Виден кирило-методиевист

Руски църковен историк, археограф
и филолог с голям принос в проучването
на старобългарската литература

Доц. д.филол.н. Татяна Илиева

Протоиерей Александър Василевич Горски е роден на 16/28. VIII.1812 г. в с. Кострома в семейството на свещеник в местния катедрален храм „Успение Богородично“. Учи в Костромската духовна семинария. През 1928 г. заради изключителните си способности е насочен да продължи образованието си като магистър по богословие в Московската духовна академия, която завършва през 1832 г. По време на следването си младият А. В. Горски проявява интерес към гражданската история. Веднага след дипломирането си е назначен за професор в Московската духовна семинария по църковна и гражданска история, а от 1833 г. – за бакалавър към катедрата по църковна история при МДА. През 1837 г. вече е извънреден, а от 1839 г. – редовен професор по църковна история в академията. През периода 1834–1862 г. работи в библиотеката на МДА (от 1842 г. като неин завеждащ). През 1856 г. е избран за чл.-кореспондент на Академията на науките (Санкт Петербург). На 24.III.1860 г. е ръкоположен за дякон, а на 27.III – за свещеник. Същата година е възведен в сан протоиерей. По това време взема дейно участие в работата на Комитета за реформиране на духовните училища. От 1862 г. до смъртта си е ректор на МДА. Членува в Московското археологическо дружество (1850), Обществото на любителите на руската словесност (1858), Обществото на любителите на духовното просвещение (1863), Обществото за история и руските древности (1864). Избран е за почетен доктор по история на Московския (1864) и Санкт-Петербургския университет (1867). През 1865 г. е удостоен със званието доктор по богословие. Почетен член на Киевската (1865) и Казанската духовна академия (1872) и чл.-кореспондент на Южнославянската АН. През 1872 г. е награден с орден „Св. Анна I ст.“ Умира на 11.X.1875 г. в Сергиев Посад.

Като учен с богата ерудиция, той автор на редица проучвания върху ранната история на християнската църква и на средновековните славянски литератури. Той има огромно значение за развоя на руската църковна наука и на палеославистиката като цяло. Неговото научно наследство е колосално и неоченимо.

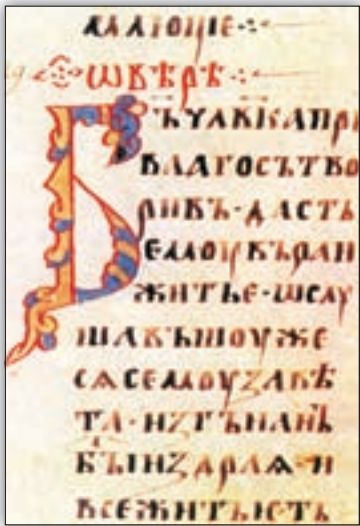
Изключителен е приносът на А. В. Горски в обогатяването на библиотеката на МДА. Той я попълва с уникални ръкописи и редки старопечатни книги, а така също със съвременна историческа и богословска литература. Сам четел всички постъпващи в библиотеката книги и оставя в тях свои бележки. Покрай дългогодишната си работа с ръкописи става един от най-големите специалисти в областта на славянската църковна писменост. Един от основателите на сп. „Прибавления к творениям святых отцов в русском переводе“, негов редактор и автор на много от

Протоиерей Александър Горски

отпечатаните там материали. В изданието влизат съставените от учения биографии на древни московски и киевски митрополити (Кирил II, Петър, Алексей, Киприан, Фотий, Йоан и др.), както и жития на източни свети отци: Атанасий Александрийски, Василий Велики, Епифаний Кипърски, Теодорит Кирски. Тук той публикува своите лекции по църковна история, а също и много ценни паметници на старата руска литература.

Най-значимият научен принос на А. В. Горски е „Описание славянских рукописей Московской Синодальной библиотеки“. По поръчка на митрополит Филарет (Дроздов) заедно с преподавателя от Симбирската духовна

Страница от „Небеса“
на Йоан Екзарх.
Руски препис (XII в.)

семинария К. И. Невоструев той описва 576 уникални ръкописи, използвайки съвременни методи на изследване и подлагайки всеки ръкопис на щателен извороведски анализ. Трудът се отличава с неobiкновено подробно разкриване на състава и съдържанието на описваните паметници – резултат на огромна по обем текстологична работа по сверяване на славянски преводи с гръцки и латински оригинали. Проф. Н. С. Тихонравов го определя като „съкровищница от критически изчистени факти“ и „основа за изучаване на древноруската литература“, а Ф. И. Буслаев пише: „Това описание принадлежи към съчиненията, които предста-

вяват епоха в изучаването на предмета, на който са посветени.“

Описът излиза от 1855 до 1869 г. в 5 тома. Последният (т. VI) е издаден посмъртно през 1917 г. по черновите на авторите. Трудът въвежда в научно обръщение редица важни паметници на старобългарската литература – Панонските легенди. Още през 1843 г. А. В. Горски отпечатва своята бележита статия „О св. Кирилле и Мефодии“, с която пръв въвежда в научното дирене Пространните жития на Кирил и Методий и доказва тяхното първостепенно значение като старинни, цялостни и достоверни исторически извори, каноните на Кирил и Методий и Св. Димитрий Солунски, „Изборник“ от 1073 г., няколко преписа от „Шестоднев“ на Йоан Екзарх и неговия превод на „Богословие“ на Йоан Дамаскин, най-стария известен днес препис (XII-XIII в.) на „Учителното евангелие“ от Константин Преславски заедно с „Азбучната молитва“ и „Историкиите“, препис от „Слова против арианите“ на Атанасий Велики в превод на Константин Преславски, „Лествицата“ на Йоан Синайски и пр. В описа се поставят основни текстологични проблеми, свързани с първите български преводи на някои широко разпространени философски и богословски съчинения.

През 1867 г. трудът на А. В. Горски и К. И. Невоструев е удостоен с Ломоносова премия, присъдена за пръв път от Руската АН за високо научно постижение.

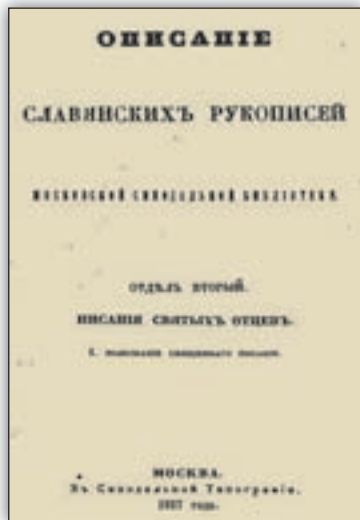
Ненадминато остава съставеното описание на литургични текстове, съдържащо информация за структурата на службите, характера на песнопенията и тяхната употреба в богослужебната практика. То е важно пособие при изучаване на древната химнография.

Друга област на изследователски дирения с отношение към кирило-методиевистиката е проблемът за преводите на Библията на славянски език. В библейската текстология той защитава критическия метод.

И днес това научно наследство не е изгубило своята актуалност. Една значителна част от сведенията, изложени в „Описанието“, все още не са усвоени в пълна степен от съвременните изследователи на славянската старина.

Трудът на А. В. Горски и К. И. Невоструев ще остане в миналото едва тогава, когато бъдат проучени в пълнота преписите на всяка библейска книга поотделно и бъдат решени въпросите за нейните редакции и превод, за реконструкцията на протографа, за гръцкия оригинал на славянския текст. Предстои още много работа.

Авторката работи в Кирило-Методиевския научен център при БАН

Факсимиле от главния труд
на А. В. Горски

Корица на книгата
на Георги Гачев

Значимо дело

Неизчерпаеми възможности
за творческо сътрудничество

Петко Тотев

Взаимно познание, взаимопознание – това понятие щастливо са избрали като заглавие съставителите на сборника „Болгария и Россия (XVIII – XX вв.)“. Пред нас е сборник, създаден от учени в Института по славянознание при Руската академия на науката и Института за литература при Българската академия на науките – две научни учреждения с многостранно развито творческо сътрудничество в продължение на цели десетилетия.

Разнообразната тематика, която обхваща имена, събития, процеси през повече от два века, очертава все нови и нови възможности – колкото неизчерпаеми, толкова обогатяващи.

Различните сравнителни методи и методологии, включително и най-модерни, авангардни приложения на съвременни опити в хуманитаристиката, създават атмосфера, изграждат основи за по-хармонично бъдещо развитие на културните взаимоотношения между България и Русия.

Голяма част от приносите в сборника сочат, че хуманитаристиката е в състояние да усвои и конфронтациите, и недостатъчно проучените имена и събития, и премълчаваните при дадена конюнктура факти. Способността да се възстановява цялостният културен релеф на времето е драгоценно предимство на системните, продължителните взаимоотношения в духовния живот. Приливи и отливи, забавяния и ускорения, симпатии и антипатии – всичко това в областта на културата е твърде различно от диктатите в политиката и още повече в геополитиката.

Сборникът надхвърля своите конкретни изследователски цели. Той проправя път за перспективни търсения с дълбоки проникновения в творчеството на големия учен Георги Гачев. С потекло от възрожденско Брацигово, син на българския и руски изкуствовед Димитър Гачев, той е автор на основополагащото изследване „Ускореното развитие на културата (По материали от българската литература през първата половина на XIX век с допълнения)“, издадено на руски език през 1964 г. и в превод на български език през 1979 г. Като един универсален ум, той дава насока за бъдещи обобщения. Основното понятие, до което ученият достига – КОСМОС–ПСИХО–ЛОГОС, е откритие, вградено и в много други изследвания на български и руски участници в сборника.

При съвременните условия, при уеднаквяването, наложено от производството и потреблението, от движението на материалните ценности и „Голямото село“, все по-настойчиво се очертава необходимостта да се пази и умножава духовното разнообразие. Интелектуалните и психологичните особености на всяка култура са съдържание на онова, което се нарича **екология на културата**.

Като един от първопроходците и в тази изключително важна съвременна сфера Георги Гачев с цялата си българо-руска космичност и с апологията на Логоса превръща сборника в явление, важно за цялата хуманитарна научна сфера.

Огромната работа на ръководителите на проекта Румяна Дамянова (от БАН) и Георги Гачев (от РАН) има трайно значение не само за развитието на двустранните академични проучвания, но и за изработването на бъдещи компаративистични способности да се пазят, популяризират и продължават взаиморазбирането, взаимообогатяването на всички култури, на разнообразия, личностни, социални и национални идентичности.

„Болгария и Россия (XVIII – XX вв.)“. Москва. Росийская академия наук, Институт славяноведения; Болгарская академия наук, Институт литературы, 2010, тираж 200 екз.

Георги Гачев

Корица на петия том от поредицата „Диалог и духовност“

Магията на танца

Проф. Румяна Златанова

Том V от поредицата „Диалог и духовност“ е посветен на творческата и педагогическата дейност на Емилия Андонова, примабалерина на Държавния театър в Саарбрюкен (Германия, 1968-1980) и доцент по класическа техника и модерен танц в прочутата Балетна академия в Кьолн (от 1981). Тя е част от уникалното българско духовно присъствие сред множеството творчески дарования и значими представители на балетното изкуство от последните десетилетия на XX век.

Андонова има щастието да принадлежи към двата най-талантливи първи випуска, които получават своето балетно образование, когато директор и художествен ръководител на новооснованото балетно училище в София е педагогът от Московския Большой театър Владимир Белий. Допълнителен тласък в цялостното усъвършенстване дава активното участие в учебния процес на примабалерините Валя Вербева, Лили Берон, Люба Колчакова; на известните педагози и балетмайстори Нина Анисимова, Николай Холфин, Фея Балабина, Неделчо Изов, които внушават на своите възпитаници високите стойности на класическото балетно изкуство.

Емилия Андонова

Емилия Андонова е родена през 1941 г. в София в семейство с традиции в областта на изкуството. Емилия танцува и пее от малка. Очарована е от изящното изкуство на балета, което се превръща за нея в призвание, щастие и смисъл на живота ѝ. Първите ѝ стъпки свидетелстват за пламенна отдаденост на танца. Непосредствено след дипломирането си попада в трупата на талантливия балетмайстор Асен Манолов в Русе, където получава солистични партии в „Лебедово езеро“, „Лешникотрошачката“, „Спящата красавица“ (П. Чайковски), „Новата Одисея“ (В. Брунс) и др. Следват солистични изяви в цялостния класически балетен репертоар на Българската национална опера, София: „Жизел“ (А. Адам), „Жар-птица“ и „Петрушка“ (И. Стравински), „Гаяне“ (А. Хачатурян), „Каменното цвете“ (С. Прокофиев), „Дафнис и Хлое“ (М. Равел), „Нестинарка“ (М. Големинов), „Легенда за езерото“ (П. Владигеров), „Княз Игор“ (А. Бородин), „Хованщина“ (М. Мусоргски). Участва в гастролни на Софийската Национална опера и балет в Париж, Милано, Флоренция, Турин, Неапол, Месина (Открит театър), Капри, Катания, Висбаден, Венеция, Верона, Барселона, Будапеща. Още с първите си солистични изяви тя носи поривите и чувствеността на една нагласа, идваща от земята на Орфей и от огнената магия на вакханките. Именно тази магичност тя успява да пренесе и съхрани и в своята педагогическа дейност още от Балетното училище към Държавния театър, Саарбрюкен, и непосредствено след като завършва педагогическия отдел на Балетната академия в Кьолн, където Е. Андонова е поканена като доцент от 1981 до днес.

Паскалевски, автор и на прекрасното графично оформление на книгата, разглежда танца като креативен феномен по отношение на неговия генезис и връзката му с другите изкуства в три студии: „Мит и танц“ (Паметта на танца), „Танцът в изобразителното изкуство – ритуализирани и театрализирани форми“, „Проекции на танца“ (Идеи в изкуството на XX в. и знаците на синкретичния феномен). Книгата включва и „Мозайка от гласове“ на колеги, приятели и ученици на Е. Андонова, както и нейната курсова работа „От изявата на сцената до дейността на балетния педагог“.

Slavimo slavno, Slaveni!

Химн за Кирил и Методий
от Ференц Лист (1863)

През 1863 г. просветеното човечество празнува 1000-годишнината от Моравската мисия на Кирил и Методий. През тази година, освен в Прага и Виена, празненства по повод Милениума се провеждат също в Рим и Брюн (дн. Бърно).

Ференц Лист

Композираният по този повод тържествен химн на Ференц Лист „Slavimo slavno, Slaveni“ („Възславяме славно, славяни!“) е създаден за мъжки хор със съпровод на орган. Той е изпълнен за първи път на 3 юли 1863 г. в римския храм „Сан Джироламо“, носещ името на големия славянски духовник Св. Йероним, роден в Далмация. Това не е случайно: тази църква е основана през 1566 г. по времето на папа Пий V с цел да се отвори дом за славянската (главно хърватска) католическа общност във Вечния град. От 1632 г. до 1637 г. кардинал в храма е големият унгарски книжовник и църковен риторик Петер Пазман.

Оригиналният ръкопис на партитурата съдържа 3 страници и се съхранява понастоящем във Ваймар. Текстът е написан на хърватски език. Негов автор е видният възрожденец граф Урсо Пулич (Орсато Пуца) от Рагуза (дн. Дубровник) – далматински град в Австро-Унгарската монархия. Той носи посвещение „За 1000-годишнината на Св. Св. Кирил и Методий – апостоли панонски и на всички славяни“.

Преводът на немски език е направен от Стефан Млинарчик, архипрезвитер на църквата „Св. Йероним“. На унгарски език химнът е със заглавие „Кирил и Методий – апостоли на славяните“.

Непозната практика за онова време е да се пее в католически храм на славянски език. Два дни след премиерата Лист преработва творбата за пиано, а по-късно и за орган. Транскрипцията за пиано е издадена през 1902 г., а тази за орган е публикувана през 1911 г.

И източната, и римската църква почитат двамата славянски апостоли Кирил и Методий като мисионери на Източна Европа. Лист счита за своя родина Панония, където през 866 г. двамата братя

покръстват жителите на тези станали по-късно западноунгарски територии чак до кончината на Св. Кирил, когато папата назначава Методий за панонски архиепископ. Изглежда тези обстоятелства подхранват интереса на Лист към Милениума.

Интерес към химна проявява също чешкият композитор Бедрих Сметана, комуто Лист изпраща съвременен нотите.

Оригиналната хорова творба дълго време е почти напълно забравена. Първото изпълнение на аранжимента за пиано е през октомври 1986 г. за 100-годишнината от кончината на Ференц Лист.

За първи път в България химнът прозвучава през април 1985 г. в Народния театър „Иван Вазов“ на тържество по случай 1100-годишнината от кончината на Св. Методий в изпълнение на младежки мъжки хор „София“ под диригентството на заслужил артист Валентин Бобевски.

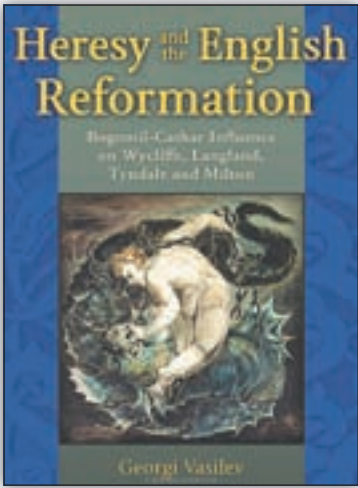
На 5 декември 2011 г. в Националната музикална академия химнът е изпълнен в оригиналния си вид за мъжки хор и орган от академичния мъжки хор „Гусла“ в съпровод на органиста Стефан Далчев пред отбрана публика от музиканти, дипломати, политици и поклонници на унгарската класика. Тогава е приключен и клавирият конкурс на името на Бела Барток с рецитал на председателя на журито Арпад Соколай – именит унгарски композитор.

„Славянският химн“. Факсимиле от партитурата

Хор „Гусла“ под диригентството на Валентин Бобевски изпълнява за първи път „Славянския химн“ на Ференц Лист в Националната музикална академия „Панчо Владигеров“, 22.XI.2011 г.

Световноизвестният търговски комплекс за електронна търговия amazon.com през март 2012 г. направи електронна версия (kindle edition) на книгата на проф. д.филол.н. Георги Василев „Heresy and the English Reformation: Bogomil-Cathar Influence on Wycliffe, Lancelotti, Tyndale and Milton“, излязла в САЩ през 2007 г. Това е може би първата или една от първите електронни книги на български автор, издадена от световна институция.

Сборник с доклади от VIII Национална научна конференция с международно участие, София, 1 ноември 2010 г.

Посвещава се на 60-годишния юбилей (2010) на Държавния библиотечен институт (1950), сега Университет по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ). Съставители проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева, доц. д-р Люба Цветкова и доц. д-р Бонка Хинкова.

Изданието е подкрепено от Дирекция „Книга и библиотечно дело“ при Министерството на културата.

Излезе от печат сборникът „Книгата – нашето по-смислено настояще“ (Състав. Любомира Парижкова). Той включва доклади от научната конференция с международно участие в Университета по библиотекознание и информационни технологии „Седмица, посветена на Международния ден на книгата и авторското право“ (18-23.IV.2011 г.).

Представя различни позиции от областта на историята и философията на книгата, издателското дело, библиотечния мениджмънт и др., свързани с проблемите на книгата и авторското право.

Излезе брой 1-2 за 2011 г. на сп. „Издател“, който е посветен на XIII Национален фестивал на детската книга. Включва доклади на преподаватели от УниБИТ. Директор е

проф. д.ик.н. Стоян Денчев, главен редактор доц. д-р Лъчезар Георгиев. В редакционния съвет са проф. Пламен Легкоступ и проф. Мария Младенова.

Вечная память!

Тодора Топалова
(16.08.1924–2.03.2012)

Тя посвети целия си живот на всеотдайно служене на библиотеките, библиотечната професия и утвърждаването на библиотечното образование в България.

Завършва немска филология през 1945 г. в Софийския университет и курс за библиотекари висшисти. През 1950 г. е назначена за референт-ръководител в отдел „Библиотеки“ на

Комитета за наука, изкуство и култура. В продължение на 10 години работи за утвърждаването на 27-те окръжни библиотеки. От 1960 до 1987 г. ръководи Държавния библиотечен институт, превръщайки го в уважавано учебно заведение, върху чиито традиции израства днешният Университет. Създава специалностите „Научна информация“ (през 1969 г.) и „Книгоразпространение“ (през 1977 г.). Изпраща 63 отличници в Москва, Ленинград и Киев да завършат висше образование, които днес са ключови фигури в библиотечната система в България. От 1977 до 1987 г. членува в Постоянния комитет на ИФЛА и организира три негови работни посещения в България. Построяването на днешната сграда е венец на съзидателната ѝ дейност.

По случай нейната 85-годишнина Академичният съвет на СВУБИТ уреди тържествено честване, на което Ректорът проф. Стоян Денчев ѝ връчи Почетния знак на СВУБИТ и аудитория 207 бе наименувана на нейно име.

Ще носим в сърцата си нейните мъдри съвети и голямата ѝ любов към библиотечната професия.

Почивай в мир!

От Българската библиотечна общност

„България: най-старата държава в Европа с непроменено име“. Първа българска емисия монети от най-чисто сребро (проба 99999)

Консултанти:
Проф. Константинос Нихоритис
Мария Бранкова
Симеон Хинковски
Христо Богданов

Изданието има общокултурен характер и авторите следва да избягват преки политически внушения и коментари.

Авторите носят отговорност за своите публикации.

Заглавията и подзаглавията са от редакцията. Съкращаването на текст се съгласува с авторите.

Приемат се за печат материали до три стандартни страници на електронен носител, като илюстрациите са отделни файлове, по възможност на по-висока резолюция (мин. 180 dpi).

*Благославяйте, а не кълнете!
И поправяйте – ще ви бъдем благодарни...*

Броят е приключен редакционно на 2 май 2012 г.
(Ден на *Св. цар Борис-Михаил Покръстител*)

Плакатът на първата корица е от проф. Пламен Вълчев

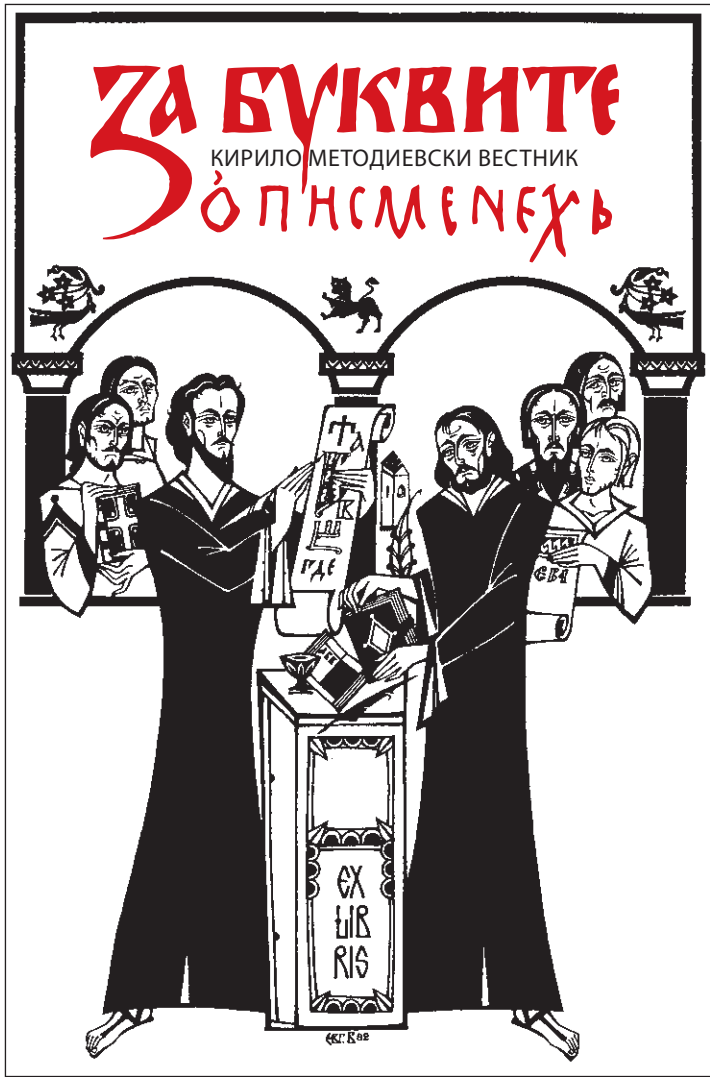
„*Стига вече писане, че ще трябва и четене...*“

Даскал Пейо – дамаскинар от XVII в.

„Читателят“. Малка пластика от Стефан Начков

До 2 май 2012 г. сайта на в. „За буквите – О писменехъ“ – www.zabukvite.org са потвърдили 47 373 читатели от страната и чужбина

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 37 / май 2012 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
СТОЯН ДЕНЧЕВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Съредактори
ХРИСТО БУКОВСКИ, КАЛИН НИКОЛОВ

Художник
ЕВГЕНИ ВЕЛЕВ

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ'АГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ТАМАРА БЪРТЪН, ТОМАС БЪЛТЪР, ЕКХАРТ ВАЙЕР, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ТОДОР ГРИГОРОВ-ТЕРЕС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, ДЖОРДЖО ДЗИФЕР, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, НИКОЛА ГЮЗЕЛЕВ, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ИЛИЯ ИЛИЕВ, БИСЕРА ЙОСИФОВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, ИВАН КОЛЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, ГЕОРГИ МИНЧЕВ, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, Смоленски епископ НЕСТОР, СВЕТИНА НИКОЛОВА, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ЕЛЕНА ПАВЛОВСКА, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, ЦВЕТИ РАДЕВА, НОРБЕРТ РАНДОВ, ВАЛЕНТИН РАСПУТИН, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ДЖУН-ИЧИ САТО, ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, ИМПРЕ ТОТ, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Редактор-коректор
Светла Девкова

Съдейници

Ирина Атанасова, Добриня Бадалова, Белчо Белев, Пресиян Борисов, Владислав Василев, Велизар Велчев, Драган Вукич, Ваня Георгиева, Десислава Десева, Тодор Енчев, Петко Златев, Иван Иванов, Петер Кирай, Пепа Манастирска, Росица Николова, Камелия Планска, Виолета Станиславова, Антоанета Ставрева, Петра Стефанова, Диана Стоянова, Георги Тодоров, Веселин Чантов, Йордан Ценов

Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“

Стефан Белев, Калин Димитров, Георги Видинов, Ивелин Кадийски, Мартин Симеонов, Георги Чобанов, Венцислав Соколов, Светослав Дечев

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Директор
БОНКА ХИНКОВА

Секретар
Евгения Василева
Тел. 02 971 80 74

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС
Директор Марин Несторов

Симеоновият век

В началото беше Преслав

Архивен хронограф. Бележка на презвитер Григорий (XV в.)

„Книги на Божия Стар завет, разкриващи образите на Новия завет, които са истински, преведени от гръцки език на славянски при българския княз Симеон, син на Борис, от презвитер и монах Григорий, църковник на всички български църкви, по заповед на същия книголюбец княз Симеон, по-добре да се рече боголюбец“.

Понятието „Симеонов век“ въвежда в науката българинът Спиридон Палаузов, който през 1852 г. защитава в Санкт-Петербургския университет докторска дисертация под заглавие „Век болгарского царя Симеона“. Негов ръководител е големия руски учен-славист Измаил Срезневски. С тази дисертация е поставено началото на българската наука за средновековни проучвания (медиєвистика).

Приносът на Спиридон Палаузов изследва акад. Васил Гюзелев, председател на Българската асоциация по византистика.

„Глаголическо А“. Картина от пътуващата изложба „Глаголица“. Худ. Павлин Петров

„Св. Св. Кирил и Методий“. Паметник в Пазарджик. Скулптор Спас Киричев. Осветен на 24 май 2005 г.